

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Biskop

Søren Lintrups
visitatsbog.

Med indledning og anmærkninger

af

S. Nygård,
cand. mag.

Særtryk af

„Jydøke Samlinger“ 3. Række, 2. Bind. 1899.

kildeudg
b 3

Bisk

Kjøbenhavn.

Trykt hos Nielsen & Lydiche.

1899.

Biskop

Søren Lintrups

visitatsbog.

Med indledning og anmærkninger

af

S. Nygård,
cand. mag.

Særtryk af

„Jydske Samlinger“ 3. Række, 2. Bind. 1899.

Kjøbenhavn.

Trykt hos Nielsen & Lydiche.

1899.

Biskop Søren Lintrups visitatsbog.

Med indledning og anmærkninger

ved

cand. mag. S. Nygård.

Tanken om at udgive biskop Søren Lintrups visitatsbog, der allerede i manuskript undertiden er bleven benyttet af historikere¹, er oprindelig udgået fra hr. stud. mag. J. Aakjær, der i den Anledning henvendte sig til Selskabet for jydsk historie og topografi og tog en afskrift af manuskriptet på det Store kongelige bibliothek. Da det imidlertid viste sig, at det var umuligt i København at skaffe tilstrækkelige oplysninger om de personer og forhold, der omtales i visitatsbogen, fordi saadanne alene kunde findes i jydsk kirkebøger og andre lokale arkivalier, og da bestyrelsen for ovennævnte selskab ikke anså det for forsvarligt at udgive visitatsbogen uden nogenlunde fyldige anmærkninger, henvendte den sig til ovennævnte med anmodning om at påtage sig denne del af arbejdet. Dette gik jeg ind på, dog med det forbehold, at jeg navnlig vilde samle oplysninger om de personer, der nævnes i visitatsbogen, uden i almindelighed at tage hensyn til, hvad der iøvrigt kunde være grund til at dvæle ved, da arbejdet ellers gjerne kunde blive endeløst, da det vilde være ret vanskeligt at sætte grænsen for, hvad der skulde gøres til genstand for omtale og hvad ikke.

¹ Se således E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—30 s. 553.

Med hensyn til anmærkningerne skal jeg bemærke, at jeg for præsternes vedkommende i reglen kun har anført deres navne og embedstid efter Wibergs præstehistorie og forøvrigt henvist til denne. Kun hvor der tilfældig er fundet noget, der kunde supplere eller rette denne, er dette også medtaget. — Hvad degnene og skoleholderne angår har jeg derimod ment, at der var grund til at medtage alt, hvad der fandtes om dem af interesse, da der her intet trykt værk fandtes, hvortil der kunde henvises. Hvor ingen kilde til oplysningerne er anført, er disse hentede fra det pågældende sogns kirkebog eller det pågældende herreds gejstlige skifteprotokol; i enkelte tilfælde kendes degnens navn kun af nogle i Viborgs bispearkiv opbevarede indberetninger af 1724 om degnekaldenes indtægter i en del af stiftets herreder. — De personer, der forøvrigt har været grund til at meddele noget om, kendes for en stor del fra trykte kilder, hvortil der så er henvist. Det er en selvfølge, at Viborg landstings skøde- og pantebøger idelig har måttet rådspørges, hvor det gjaldt om at bestemme, hvem der i det givne øjeblik ejede de omtalte kirker. Når kirken lå til en hovedgård, er dette bemærket, og i parentes er tilføjet navnet på gårdens daværende ejer, da dette formenes at have sin interesse. — Hvor en dødsdag i anmærkningerne er anført med et circa foran, er denne beregnet efter den ved skiftet anførte »rette tredivte dag«.

At den trykte litteratur kunde have suppleret oplysningerne på flere steder, er utvivlsomt, og navnlig måtte universitetsmatriklen have kunnet give meddelelser om flere af degnene, der jo i reglen var studerede folk. Da en systematisk undersøgelse heraf imidlertid sikkert vilde have medtaget en tid, der stod i et skærende misforhold til det indvundne resultat, har jeg fundet det rimeligt at tage let herpå og kun medtage, hvad der lå lige for. Til de trykte kilder, der er blevne benyttede, er der i reglen kun blevet henvist, da de er så let tilgængelige, at det måtte anses for overflødigt at gentage dem. — De almindeligst benyttede værker er anførte med følgende forkortelser:

A. A. o: Danmarks Adels Aarbog.

B. L. o: Dansk biografisk Lexikon.

Wib. o: Wibergs Præstehistorie.

Hvad den originale visitatsbog angår er den en velbevaret lille oktav, skrevet med Lintrups faste, tiltalende hånd; den findes ikke, som man kunde vente, i Viborgs bispearkiv, men i det Store kongelige bibliothek (N. kgl. sml. i 8vo Nr. 280b). I denne findes optegnet de iagttagelser, biskop Lintrup¹ (f. c. 1669, † ¹³/₃ 1731, biskop over Viborg stift 1720—25) gjorde på sine visitatsrejser i Viborg stift i årene 1721—24, i hvilken tid han gennemrejste de 12 af stiftets herreder og gjorde mange, ikke altid lige glædelige, erfaringer. Hans opmærksomhed var, som det af selve bogen vil ses, navnlig henvendt paa skolevæsenets forfatning, kirkernes tilstand og kirkebørgernes førelse.

Det er bekendt nok, at det danske skolevæsen på denne tid var i højeste grad mangelfuldt, hvorom også visitatsbogen indeholder mange vidnesbyrd, der giver gode bidrag til den rette bedømmelse af forholdene. At det ikke lykkedes biskoppen at hidføre nogen væsentlig forandring på dette område, er vist nok, men lige så sikkert er det, at skylden ikke var hans, for han tog kraftig fat og havde overalt et vågent øje. Det var tiderne, der gjorde ham magtesløs i denne henseende; landbostanden — herremand såvelsom bonde — sad trykket i det; den nylig afsluttede krig havde nødvendiggjort høje skatter, og pungen var derfor tom. Hertil kom, at man endnu i almindelighed ikke havde nogen klar opfattelse af et godt skolevæsens store betydning og først langt senere fik det.²

¹ Om biskop Søren Lintrup findes oplysninger mange steder. Se f. eks. Pontoppidans Annaler 4. 187—90, Molbechs Histor. Aarboeger 3. 107—8, Biografisk Lexikon 10. 836—9 og de smst. nævnte kilder.

² Om skolevæsenets tilstand kan henvises til L. Koch: Den danske Landsbyskoles Historie til 1848, og til Jørgensen: Landsognees Forvaltning s. 53—104.

Hvad kirkebygningerne angår kan det heller ikke nægtes, at Lintrup tog sig af dem med megen iver, hvad der efter visitatsbogens oplysninger om deres tilstand at dømme også synes at have været god grund til. Der er heller ikke tvivl om, at mange af dem havde været genstand for en meget skødesløs behandling på denne tid, da mange kirker allerede forlængst var blevne privat ejendom. Landboforholdene var jo, som ovenfor bemærket, på denne tid ikke synderlig lystelige, og når tilsynet med kirkerne ikke var skrapt, var det meget fristende for ejerne at gøre sig kirketienden så indbringende som mulig ved at lade kirken skøtte sig selv, eller at skaffe sig en lille ekstraindtægt ved at pille blytaget af og erstatte det med tegl. At biskoppen virkelig har hidført forbedringer ved flere kirkers tilstand, fremgår af visitatsbogen.

At Lintrup havde sans for kirkebøgernes rette og omhyggelige førelse, bærer hans optegnelser mange vidnesbyrd om. Man skulde tro, at han på dette område virkelig kunde have udrettet noget, da han her var fri for at tage hensyn til højre og til venstre, men resultatet blev meget magert. De fleste af den tids præster var ganske uden forståelse af, hvad kirkebøgerne betød for samtid og eftertid, og de førte dem derfor ofte som det bedst kunde træffe sig, undertiden slet ikke, når ikke provsterne eller navnlig biskopperne — som f. eks. i Ålborg stift — tog sig energisk af den sag. I Viborg stift synes de tidligere biskopper ikke at have lagt synderlig vægt på denne side af præsternes virksomhed, når undtages biskop Deichmann, der i det år, da han besteg Viborgs bispestol, 20 år før Lintrup, som en stormvind fór hen over en del af sit stift og fejede megen gammel slendrian bort. Navnlig i Sallinglands fire herreder spores hans iver for kirkebøgernes rette førelse i en påfaldende grad, idet over halvdelen af de c. 40 herværende sognes til dato bevarede kirkebøger begynder 1701, og næsten alle er ganske ens indrettede efter en fornuftig plan, flere med påtegning om at være indrettede efter biskop Deichmanns udtrykkelige befaling. Hans bestræbelser i denne retning kronedes altså med held, endog i den grad, at kirke-

bøgerne de fleste steder er førte efter hans recept, lige til de skematiserede kirkebøger indførtes. Dette gælder uheldigvis ikke Lintrups bestræbelser i samme retning. Det er ligefrem påfaldende at se, hvor magtesløs han var på dette punkt. Overalt lod han sig kirkebøgerne forevise og stadig uddelte han sine »reprimander« og indførte den samme bemærkning om, hvordan de for fremtiden skulde føres. Lige meget hjalp det. I de ni af ti tilfælde tog præsten ikke den mindste notits af biskoppens befaling men fór fort i den gamle slendrian, indførte fremdeles alle arter af ministerialia hulter til bulter mellem hinanden, når de havde plejet at gøre det før bispevisitatsen, og gjorde det ofte så jasket, at kirkebogen blev en meget mangelfuld og upålidelig kilde. Til stort held for stiftets præster blev Lintrup så snart kaldet bort fra Viborgs bispestol, at han ikke fik lejlighed til at komme igen og se, hvordan hans pålæg var blevet fulgt.

Hvad udgivelsesmåden angår meddeles visitatsbogen bogstavret, undtagen hvad brugen af store bogstaver angår; da Lintrups anvendelse af disse synes ganske regelløs, er der i den henseende fulgt samme princip i teksten som i anmærkningerne. Det første stykke, nogle optegnelser fra en rejse i Århus stift, er medtaget, skønt det i sig selv er visitatsbogen uvedkommende, da det indeholder flere ting af interesse. Derimod er her udeladt et par dosmersedler, der nu syntes at være uden interesse og tildels uforståelige; og den angivelse af, i hvilken orden visitatserne skulde foretages, som findes indført ved begyndelsen af de fleste visitatsrejser, er erstattet med en kort overskrift i klammer. Bogen slutter med en »specification på de udi tavlen indsamlede penge til de fattige« 1726 — 29, dels »i hans kgl. maj's. hof på Frederiksberg«, dels »i hans kgl. højheds hof i København«; denne er forbigået som visitatsbogen ganske uvedkommende. — Biskoppen bruger temmelig mange forkortelser, som f. eks. pg. for præstegård, spræsten for sognepræsten, n. test. for nyt testamente, etatsr. for etatsråd o. lign.; disse er i reglen opløste, hvorimod forkortede datobetegnelser og enkelte andre almin-

delige forkortelser er bibeholdte. Det kan også bemærkes, at her ingen notits er taget af de hyppige, tilsyneladende ganske planløse understregninger, der findes i visitatsbogen, hvilket også tildels gælder de nummertal, biskoppen ofte tilføjer, hvor en opremsen finder sted.

Sluttelig skal jeg bemærke, at jeg fra forskællig side har fået en velkommen håndsækning; hvor dette har været tilfældet, er det anført i anmærkningerne. Det Store kgl. bibl. har velvilligt givet mig lejlighed til ved korrekturlæsningen at benytte den originale visitatsbog i provinsarkivet i Viborg.

[Nogle optegnelser fra en rejse i Århus stift.]

1721 d. 11. junii blev holdt commission i Randers i grev Friises¹ logimente i sagen angaaende tienden imellem hr. etatsraad Arnstorff² og cancellieraad Bentzon, hvor da var overværende grev Friis, etatsraad Poulson, tolderen og jeg, og blev, effter at etatsraad Arnstorff havde begiært opsættelse i sagen, formedelst at tingsvidnene ey endnu vare førde, og cancellieraad Bentzons indlæg samt prof. Londemans³ var oplæst, sagen opsatt til d. 23. julii formiddag med restriction, at sagen ey tiere skulde opsættes. Hvor da besøgte mig mr. Buckholtz⁴ fra Fussingøe, effter at hand forgiæves havde søgt mig i Bierregrav præstegaard, hvor jeg om natten havde logeret.

Samme aften kom jeg til Ryumgaard til mr. Pet

¹ Greve Christian Friis til Friisenborg (AA 3. 146).

² De her nævnte personer er henholdsvis Frederik v. Arenstorff til Overgård (AA 3. 19), Severin Benzon til Havnø og Visborggård (Jyd. saml. 2. I. 460) og Mattias Poulson til Bidstrup.

³ Edvard Hansen Londemann, præst for Skelund og Visborg (Wib. 3. 69).

⁴ En Povl Buckholtz var 1724 hovmester paa Fussinge, hvor Christian Ludvig v. Plessen, stamhusets daværende besidder, på denne tid holdt hus.

Fogh¹, som er een meget smuk og plaisirlig gaard med ny anlagt have, hvorfra jeg med ny forspand morgenen derefter d. 12. junii kom først til Sør. Jørgensøn², som mødte mig over et fiærding vey fra sin gaard, hvor vi spiiste til middag og mod afftenen reyste til Aalsøe, hvor stiftamtmanden³ var, som inviterede os til om morgenen op til sig paa Kattholm, hvor vi med 4 præster spiiste til middag og afften, saavelsom dagen derefter d. 13. junii til middag, hvor stiftamtmanden tog til sig og underskrev 1) suppliqven fra hospitalets directeurer til H. K. M. om frihed at sælge hospitalets og kirkens godtz. 2) Præster-nes og magistratens memorial om danske skolemestere i Viborg og deres artikler at faae confirmeret. 3) Repar-tition over pengene til Friderickhalds kirke og skole af kirkerne etc. Hvorefter stiftamtmanden og frue geheime-raadinden regalerede os hver især og alle vores folk. Min kone med sit portrait paa armen [], min datter Bir-gitte med et forgyldt syed tørklæde, m. Lisbeth med et kaars paa huset [], mig selv med een forgyldt sølvkande a 54 lod. Samme dag besaae vi gaarden med sine skønne værelser, særdeeles dend store og kostbar meublerte sal, samt haven, staldene og laden, med de mange alleer om gaarden og haven.

¹ Peder Fogh ejede fra 1713 Ryomgård, dels ved arv, dels ved køb. Han døde her $\frac{3}{4}$ 1753 (B. L. 5. 230),

² Søren Jørgensen, birkedommer ved Høgholms birk 1715 til sin død $\frac{2}{6}$ 1732 og 1721 desuden fuldmægtig hos nedennævnte Palle Krag til Katholm. 1721 $\frac{13}{6}$ fik han af kongen skøde paa noget gods i Albøge. Han var gift med Kirstine Marie Gjørup.

³ Palle Krag til Katholm, stiftamtmand over Viborg stift 1713—23; hans nedennævnte frue var Hille Trolle, enke efter Iver Juul Hæg, friherre til Høgholm, med hvem han fik meget gods, bl. a. Mejlgård (solgt 1695), Hedegård (solgt 1695), Østergård i Mols Nørreherred (solgt 1695) og $\frac{3}{4}$ Pallesberg (solgt 1692). Katholm, som han havde kjøbt 1691, ejede han til sin død $\frac{23}{7}$ 1723 (B. L. 9. 442).

D. 14. junii, som var dnica. trinitatis, var herskabet af Kattholm samt majoren af Hissel¹ og hans frue etc. til bords i Aalsø efter prædikken, som Hans Buch² holdte med god applausu, hvor vi toge afskeed, og m. Jac. Buches svoger³ og daatter af Hammelev mødte. D. 15. maandagen reyste vi efter middags maaltid fra Aalsø først til Veylbye⁴, dernæst til Lyngbye⁵ præstegaard, een meget braf og velbyggt præstegaard med vel anlagt have, og derfra til Sør. Jørrensøns, hvor vi atter spiieste og toge saa een halv fjerding vey derfra afskeed med sviten og reyste til Ryomgaard samme afften, hvor vi laae om natten, og reyste om morgenen til Randers og derfra til Bierregrav om afftenen, hvor vi og laae om natten og blev befordret fra om morgenen til Ørum og fik forspand af Søren Jørgensøn og P. Fogh til Randers, men af præsterne frem og tilbage fra Randers til Viborg, undtagen at hr. Peder⁶ i Østerwelling. NB. nægtede os det.

¹ Henrik Hoff, der fik Hessel ved $\frac{19}{4}$ 1714 at ægte Malte Sehesteds enke Anne Kirstine Lange, der døde på H. 1750 og blev begravet $\frac{12}{8}$. Han døde $\frac{15}{11}$ 1749 kort efter at have skødet H. til sin ældste søn, Malte Sehested Hoff.

² I Ålsø var mag. Jakob Johnsen Buch præst (Wib. 1. 37); han var bispens studenterkammerat, idet de begge var dimitterede fra Kolding skole 1686. Hans søn Hans Buch blev $\frac{29}{11}$ 1724 gift med bispens datter, den ovennævnte Birgitte, og døde som domprovst i Roskilde $\frac{26}{11}$ 1751 (B. L. 3. 216). Smlg.: Jydske Saml. 2. I. 426.

³ Svoger σ : svigersøn, Ole Eriksen Carlebye, præst for Hammelev og Enslev 1718—43, gift $\frac{11}{8}$ 1716 med mag. Jakob Buchs datter, Helle Pallene (Wib. 1. 527).

⁴ Hvor Knud Henriksen Werchmeister var præst (Wib. 3. 499).

⁵ Hvor Frederik Thomsen Lyngbye var præst (Wib. 2. 346). Han kunde vist let få en velbyggt præstegård, da han først var gift med en godsejerdatter fra Fævejle og efter hendes død tilgiftede sig Vedø.

⁶ Peder Sørensen Winding.

[Visitatser i Middelsom herred 1721.]

D. 6. juli visiterede jeg allerførst i Winckel kirke¹ og fandt ungdommen maadelig informeret. Degnen² var ikke tilstede, som bør NB. erindres. Paa alteret var hverken alterdug eller alterklæde. Paa taget og muuren fattedes adskilligt, saavel som paa kirkedigen, som var gandske forfalden. NB. behøvede een nye skriffte-stool. Taarnet behøvede reparation, og over alt var taget aaben. I Rinds kirke behøves messe-hagel og klokke.

D. 7. i Vindum, hvor jeg fandt kirken³ og dends ornamenten vel ved lige holdte og ungdommen vel grundet i deres christendom, og derpaa reyste til Palstrup med monsr. Fridenreich⁴ og blev derovre om natten, som og lovede at tilholde sine bønder at comparere i catechisationen etc.

D. 8. i Bering kirke⁵, hvor præsten hr. Søren⁶ gjorde een opbyggelig prædikken, og ungdommen svarede

¹ Vinkel og Rind kirker lå til Vindumovergaard (Janus Friedenreich).

² Vistnok den Lars Ellerup, degn for Vinkel og Rind, der døde c. $\frac{22}{8}$ 1731. Gift med Ane Jensdatter Demstrup.

³ Denne lå til Vindumovergård (Janus Friedenreich).

⁴ Janus Friedenreich havde — vistnok 1706 — arvet Palstrup efter sin fader, Daniel F., apotheker i Viborg (Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevæsen 2. 125), og ejede desuden Vindumovergård, Kærsholm og Skavngård, alle til sin død $\frac{9}{10}$ 1755. Han var gift med Anne Margrete Kristensdatter Linde, der døde $\frac{14}{11}$ 1759.

⁵ Bjerring og Mammen kirker havde Chr. V $\frac{12}{10}$ 1688 perpetueret til disse sognes præstekald (Rørdam: Danske Kirkelove 3. 217).

⁶ Søren Kristensen Tvede var præst for Bjerring og Mammen 1714—45 (Wib. 1. 165).

meget vel i deres catechismo, men præsten klagede over nogle forargelige synder i meenigheden. NB. Degnen¹ er heel slet, men sognepræsten informerer ungdommen meget vel. NB. Om hr. Christen i Winckel² at erindre om hr. Christen Lundsgaards³ restance til enkerne i Hiermin etc.

D. 9. i Hiermin⁴ etc., hvor jeg fandt ungdommen meget slet grundet, og meenigheden beklagede, at der ey var bleven catechizeret i lang tid, og at sognepræsten ey havde urgeret derpaa etc., degnen⁵, at præsten alletider havde holdt først prædikken og aldrig sidst i Hiermin etc., og at bønderne ikke havde ladet deres børn gaae i skole hos ham. Ellers fattedes der alterdug og alterklæde, kirkeport, vinduer i kirken, kalken om kirken, tagsteene paa taarnet etc.

D. 10. i Langaae, hvor ungdommen var meget slet grundet i deres catechismi og børnelærdom. Kirken⁶, som var under reparation, meget brøstfældig, saavelsom annexerne etc. Hospitalet⁷ var meget brøstfældig paa lofft,

¹ Jens Nielsen Mand var allerede 1690 degn her og blev begravet $\frac{9}{10}$ 1728, 67 år gl. Han var gift med Maren Kristensdatter, begravet $\frac{20}{4}$ 1732, 79 år gl.

² Kristen Jensen Thorup var præst for Vinkel og Rind 1682—1734 (Wib. 3. 590).

³ Kristen Nielsen Lundsgård var præst for Hjermin, Le og Hjortehede 1700—21 (Wib. 1. 629). Han døde $\frac{6}{7}$ 1721, hvilket biskoppen altså, mærkelig nok, endnu ikke har været vidende om.

⁴ Hjermin kirketiende var af Chr. IV $\frac{18}{8}$ 1632 blevet perpetueret til Bjerring præstekald (Rørdam: Danske Kirkelove 3. 217).

⁵ Niels Jørgensen, død c. $\frac{24}{8}$ 1729. Hans anden hustru, Ane Kristensdatter, blev trolovet med den følgende degn, Bjørn Pedersen Hærup, der dog døde $\frac{1}{8}$ 1730, før brylluppet.

⁶ Langå kirke lå vistnok til Ulstrup. I hvert fald tilhørte den 1730 Ulstrups ejer, grev Kristen Skeel Jørgensen.

⁷ Oprettet af Kristen Skeel Jørgensen til Sostrup (Benzon) og hustru, Birgitte Rosenkrans ved fundats af $\frac{24}{8}$ 1655 (Hofmans Fundationer 3. 438).

vinduer etc. NB. De fattige beklagede sig, at de ingen havde, som kunde læse for dem. NB. 10 dlr. efter fundatzen var lovet degnen¹, nu ham betagen. NB. Om loftet til tørv i dend eene ende. NB. 4 lemmer og stuekonen. NB. Fundatzen. Spiisningen var dog meget bedre nu, end da min sl. formand det sidst besøgte. NB. om regnskaber etc. NB. Provsten har ved sine visitatzer det ey erindret eller tilkiendegivet.

D. 11. i Vestervelling, hvor jeg fandt kirken² temmelig vel ved lige holdet og ornamenterne meget smukke, men ungdommen derimod extraordinair slet grundet i christendommen. NB. Ladefogden paa Karmark havde ogsaa samme dag, jeg havde berammet visitatzen, beordret dend største deel af meenigheden til hoverie, hvorføre dend mindste deel af ungdommen var tilstede, hvorom vil strax tilskrives Skeel og hans fuldmægtig Hans Adolph Høg³. Medhielperne ville ogsaa beskikkes.

D. 12. besaae jeg Hellstrup kirke⁴, som var meget slet paa tag og muur og vinduer, omendskiønt ornamenterne vare nogenleedes ved magt holdne. Greensteen kirke⁴ skal endnu være meget slettere etc.

D. 13. visiterede jeg i Østerwelling kirke⁴ og fandt

¹ 1724 var Povl Adamsen degn for Langå, Torup og Vinge. Hans hustru, Anne Andersdatter, blev begravet $\frac{9}{8}$ 1741, 70 år gl.

² Denne lå til Skern (Kristen Skeel Jørgensen).

³ Også Karmark ejedes af ovennævnte Kristen Skeel Jørgensen, der dog først for nogle få måneder siden var blevet ene-ejer af den ved at udkøbe Henning v. Arenstorff.

H. A. Høg (f. 1689, † 1773) var først fuldmægtig ved Ulstrup, Skern og Karmark, derefter ved Gl. Estrup. Han ejede Helstrup-gård i Middelsom herred, som han rimeligvis havde fået med sin hustru, Marie Helene Sofie Lassen (f. c. 1695, begr. $\frac{20}{6}$ 1765). Efter at have solgt denne gård 1750 købte han Herningholm og Skåphus 1751 og lod sig 1757 adle med navnet Hjelmcrone.

⁴ Helstrup, Grendsten og Ø. Velling kirker lå til Frisenvold (Christian Detlev greve Reventlow).

ungdommen ikkun maadelig underviist i deres christendom, men meget stor af tall. Degnen var uden forspørgelse og tilladelse reyst til Kiøbenhavn for at sustinere examen philosophicum¹, hvorefter hand ogsaa skulde have een vel fortient reprimande. Derfra reyste [jeg] effter maaltid om eftermiddagen lige til Viborg, effter at præsten² havde forsikret mig, at hand strax skulde erindre grev Reventlovs fuldmægtig³ om kirkernes reparation.

[Visitatser i Rinds herred 1721.]

A. 1721 d. 5. september, dnica. 17 post trinit., visiterede jeg i Hersom kirke, hvor jeg ey allene fandt meget faa tilstede til examen, 28 af begge kiøn og 3 sogner, hvorom Rosenørn⁴ som husbonde for de fleeste vilde erindres, mens endogsaa fandt de fleeste af ungdommen slet grundede i deres christendom og derfor maatte meget alvorlig erindre dem. Kirken var ellers maadelig holdt ved lige, undtagen at alterdug samt messeklæderne vare maadelig, og der blev sagt, at der udi lang tid ikke havde været lius til kirken før nu. Degnen⁵ havde ey

¹ Dette er vel næppe præstens søn, Laurids Pedersen Winding, der 1724 var degn her, og som blev præst her efter sin fader (Wib. 3. 518). I så fald havde bispemanden vel nok bemærket det.

² Peder Sørensen Winding var præst for Ø. Velling, Helstrup og Grendsten 1699—1734 (Wib. 3. 518). Kirkebogen oplyser, at han var født $\frac{25}{12}$ 1664 (ikke 61) og døde $\frac{18}{12}$ (ikke $\frac{19}{12}$) 1734. Hans første hustru, Else Jensdatter Thorup, døde $\frac{24}{1}$ 1704, 40 år 7 måneder og 14 dage gl.

³ Amdi Christian Jensen Bang.

⁴ Kristoffer Rosenørn (f. $\frac{18}{7}$ 1672, † $\frac{27}{4}$ 1745) ejede Hersomgård, Korsøgård og Holris, alle til sin død (A.Å. 4. 379).

⁵ Formodentlig Jakob Felthoff, der var degn her 1723 og døde $\frac{14}{6}$ 1731, 40 år gl.

heller giort sit embede vel, og derfor blev reprimanderet. Mandtallet skal hand sende mig paa dem, som udebleve. Havde¹ ingen medhielpere.

D. 6. visiterede jeg i Tostrup, hvor jeg fandt iligemaade ungdommen i liden frequence og ey aldeles vel øvet, men dog meget bedre grundet end i Hersom. Dog vare een stor deel borte, af Roum sogn særdeeles, som efter dend af degnen² indleverede designation skulde angives hos deres husbonder. Tostrup kirke³ var ellers temmelig vel ved lige holdt, undtagen hvis der paa taarnet fattedes samt af alterklæde etc. Sognepræsten⁴ klagede over sognefolkernes ukierlighed imod guds ord og ham, og degnen besværede sig derover, at de ey vilde lade deres børn gaae i skole hos ham. Hvad paa Roum kirke⁵ kunde fattes enten paa loftet eller paa stolene eller paa prædikkestoolen eller paa kirkegaardens indlukkelse, som gandske skal være øde, lovede sognepræsten hr. Foch Lech med første tydeligere og indførligere [!] at indberette. Havde heller ingen medhielpere, som hand alvorlig blev erindret at udvælge sig i meenigheden.

Tiisdagen d. 7. visiterede jeg i Simmested kirke,

¹ o: præsten, Jesper Jensen Rønneberg, havde ingen medhjælper, hvilket var i strid med Danske lovs 2-9-2.

² Lars Pedersen Wegner var nylig bleven degn her efter Povl Pedersen, der var blevet forflyttet til Gørding (s. 114 anm. 1); han var degn her til sin død 1746, begravet $\frac{20}{10}$. $\frac{21}{10}$ 1721 ægtede han Benedikte Kristoffersdatter (Vesterbølle kirkebog), der blev begravet $\frac{18}{9}$ 1741, lidt over $50\frac{1}{2}$ år gl. Derefter ægtede han $\frac{20}{6}$ 1742 Anne Kristensdatter, som efter hans død ægtede Jens Nielsen, snedker i Skals, $\frac{20}{11}$ 1747.

³ Denne lå i det mindste få år senere til Holmgård (Bent Jespersen).

⁴ Foch Kristensen Lech var præst for Tostrup og Roum 1719-51 (Wib. 3. 372), Han blev begr. $\frac{18}{12}$ 1751.

⁵ Denne lå utvivlsomt til Hersomgård (Kristoffer Rosenørn).

hvor sognepræsten hr. Daniel Kall¹ prædikkede af apst. III, v. Da jeg staaer for dørren etc, mens af 3 meenigheders ungdom var ey over 30 af begge kiøn forsamlede, som gjorde ogsaa ikkun slet reede for deres christendoms første elementer, saa de beste iblant dem fast intet meere viste end catechismi blotte ord. Af de gamle vare ingen der tilstede uden 3 mænd, saasom de fast alle sagdes at være reyst til Hobroe, hvorom deres Hosbonder sr. Rosenørn og sr. Arctander² vilde erindres; iligemaade bleve fra samme overhør ude 3 landsoldater, hvis navne degnen³ lovede at tilstille mig at erindre obristen derom. Ellers blev degnen erindret at tage ungdommens information bedre i agt, end hidindtil var skeed. Kirken⁴ var ellers i maadelig reparationsstand, omendskiønt præsten berettede, at Hvilsom kirke⁴ skulde være noget brøstfældig. Ellers klagede præsten og degnen, at ungdom-

¹ Daniel Nielsen Calow (Kall) var præst for Simested, Hvam og Hvilsom 1710—26 (Wib. 3. 42).

² Niels Arctander til Nøragergård. Da han forekommer så ofte i det følgende, kan der være grund til at give nogle oplysninger om ham. Han var købmand i Viborg, hvor han vist ogsaa var født c. 1685. I året 1718 købte han Nøragergård og gods, ialt c. 280 tdr. htk., af Adam Ernst Pentz. I de følgende år forøgede han gårdens tilliggende meget, og navnlig købte han en stor del konge- og kirketiender, så at gården ved hans død kunde sælges med 104 tdr. htk. tiender, skønt i det mindste én, Gødsted kirketiende, solgtes særskilt. Han døde $\frac{11}{8}$ 1723 i Viborg som en meget velstående mand. I året 1713 $\frac{1}{8}$ havde han ægtet Sofie Dorothea Møinichen, der efter hans død $\frac{16}{1}$ 1726 ægtede Lukas Kiærulf, der døde som justitiarius ved overhofretten i Kristiania $\frac{24}{8}$ 1739 (B. L. 9. 197).

³ Just Pedersen, der nævnes som degn her 1707 (Gislum kirkebog), og levede endnu 1724, da hans søn, Peder Justsen, var substitut. Denne forekommer alt 1718 som „Per Degn i Simested“ (Gislum kirkebog).

⁴ Simested og Hvilsom kirker lå til Korsøgård (Kristoffer Rosenørn).

men ey vilde indfinde sig til overhør, naar de dertil af dem blev advaret. Medhielpere vare ey heller i denne meenighed. Blev og berettet, at der i 2 aar ey havde været lius paa alteret i Simmested kirke, som prousten dog var videndes, men havde fortiet.

Onsdagen d. 8. septembr visiterede jeg i Vesterbølle kirke, hvor der var een temmelig nombreuse ungdom, som til een stor deel ey forstode meere af deres catechismo end de blotte ord, undtagen 3 a 4, iblant hvilke var een stor vanfør dreng, som jeg lovede et nyt testamente, og een liden dreng, 8 aar gammel, een skræders søn, som svarede vel over sin alder, som jeg lovede een psalmebog. Kirken¹ var meget vel holdt ved lige med alle sine ornamenters, som og sagdes, at Østerbølle kirke¹ var vel repareret gandske nylig. Ellers vare der i meenigheden 3 landsoldater borte, som præsten² lovede at give mig navnene paa. Een af dem havde begaaet leyermaal og vilde ikke staae aabenbare skriffte, hvilken jeg og svarede paa kirkegaarden, at jeg ey havde seet nogen forordning eller kongl. dispensation³ derfra, torde ey heller derfor give ham fri derfor. Medhielpere vare der ingen i meenigheden, som præsten lovede at udsee sig. Natten imellem tiisdag og onsdag logerede jeg i Vesterbølle præstegaard, men om onsdagen ad aften rey-

¹ Vester- og Østerbølle kirker lå under stamhuset Lerkenfeld (Vincents Lerche).

² Niels Mortensen Holst var præst for Vester- og Østerbølle 1717—35 (Wib. 3. 536). — Degnen var Knud Ottesen Holbek, der blev begravet ¹³/₆ 1725, 28 år gl.

³ Reskripter af ¹⁰/₁₁ 1703 og ²⁰/₁ 1704 går netop ud på, at de gemene og de indrullerede skulde udstå kirkens disciplin for lejermaal. Derimod var som bekendt dragoner og ryttere fritagne herfor, jvfr. reskr. ²⁷/₁₂ 1704.

ste jeg med sr. Thomas Sørensen¹ til Lerkenfeld, hvor jeg laae om natten og reyste fra om torsdagen ved midt-dags tid til Giedsted.

Torsdagen d. 9. septembr. visiterede jeg i Giedsted kirke, hvor der iligemaade var et stort tall af ungdom, og iblant dem een deel ret smukke i deres christendom, iblant andre een særdeles af Fielsøe, som jeg før havde lovet et nyt testamente i Tostrup kirke. Degnen² var og meget skikkelig og sang heel vel. Ellers var kirken³ vel ved lige holdt, saa viit jeg kunde see, med alle sine ornamenter. Men de gamle vare meestendeelen borte, som og derfor vil erindres. Med præsten hr. Claus Borch⁴ gjorde jeg aftale, at hand skulde holde sin yngste søn⁵ til bogen, saavel som degnen hans broder. Derfra reyste jeg, effter at jeg havde spiist lidet, mod afften til Uldbjerg præstegaard.

Fredagen d. 10. octobr. visiterede jeg i Uldbjerg kirke, hvor jeg fandt een skjøn ungdom, ey alleene af tall det største, men og af profecter dend allerbeste. Men de gamle, ihvorvel de af m. Reenberg⁶ derom vare er-

¹ Thomas Sørensen Bregenholm var forvalter på Lerkenfeld.

² Ole Olsen Borch, en broder til stedets præst. Han var født i Lemvig 1680 (hjemmedøbt $\frac{28}{10}$ og opkaldt efter dr. Ole Borch) og blev begravet $\frac{25}{1}$ 1755. Hans hustru, Karen Pedersdatter Kjemtrup, blev begravet $\frac{18}{4}$ 1749, 64 år gl.

³ Gedsted kirke lå til Nøragergård (Niels Arctander).

⁴ Klavs Olsen Borch var præst for Gedsted og Fjelsø 1702–32 (Wib. 1. 427).

⁵ Denne søn kan mulig være den vellærde studiosus Klavs Borch, der døde c. $\frac{5}{8}$ 1782 som degn for Ulbjærg og Lynderup, 71 år gl., og var gift med Abel Katrine Holm, der døde $\frac{4}{9}$ 1772, 65 år gl.

⁶ Mag. Jens Reenberg, broder til digteren, var konrektor, senere rektor i Viborg, men tog sin afsked 1705. Han ejede Lynderupgård og den lille hovedgård Åstrup i Roum sogn fra 1686 til sin død, maj 1733.

indrede, vare ikkun faae tilstede. Kirken¹ med sine ornamenter vare saa vel der som i Lynderup kirke¹ i god stand. M. Jens Reenberg havde ogsaa indrettet een skole i Rind² og salarerede een egen skolemester for at underviise ungdommen i dend meenighed. Borgemester Gjörup³ i Aalborg berattedes og at vilde fundere een skole i Gjörup, som dog var i een afside af sognet, hvorfor mand ynskte, at hand vilde oprette den i Uldbjerg, hvorom jeg maae tilskrive ham. Fra Uldbjerg præstegaard, som er ret smuk repareret, reyste jeg om løverdag mod midtag til Lynderupgaard, effter at jeg paa veyen havde besøgt herredsfogden sr. Soolberg⁴. I Uldbjerg præstegaard fandt jeg amanuensem H. Bondo⁵ for mig, som nylig var kommen hiem fra Lessøe til Viborg og strax reyste her ud til mig.

Løverdagen d. 11. octobr. forblev jeg over paa Lynderupgaard, hvor jeg fandt hr. Anders Munch⁶ for mig, og m. Ostenfeld⁷ og hans kiæreste ankom. M. Jens

¹ Uldbjærg og Lynderup kirker lå til Lynderupgård.

² Smlg: Hofmans Foundationer 3. 392.

³ Borgmester Kristen Gjörup var født i Gjörup, Uldbjærg sogn, 1668 og døde $\frac{9}{10}$ 1731. Han var besvogret med ovennævnte Jens Reenberg, da han var gift med dennes brodersøns, mag. Klavs Reenbergs, enke, Helene Rebekka Byssing, der siden ægtede Peder Fogh til Ryomgård (side 2, anm. 1). Oplysninger om Kr. G. findes i Nielsen: Embeds- og Bestillingsmænd i Ålborg 111. Om skolen se Hofmans Foundationer 3. 402.

⁴ Christian Soelberg var herredsfoged i Rinds-Gislum herreder og birkedommer ved Lærkenfeld birk 1713–30. Derefter borgmester i Ålborg (Nielsen: Embeds- og Bestill. i Ålborg 114).

⁵ Hans Bondo, senere kapellan ved Århus domkirke til sin død 1754 (Wib. 1. 46).

⁶ Rimeligvis Anders Sigvardsen Munch, præst til Dollerup osv. 1698–1722, da han blev forflyttet til Våge i Aggershus stift (Wib. 1, 273).

⁷ Mag. Jens Ostenfeld, konrektor, senere rektor i Viborg, død $\frac{90}{100}$,

Reenberg lovede mig sin sl. svigerfaders biscop m. Peder Willadsens¹ skilderie til at opsætte med andre i conventhuuset her i domkirken. Fra Lynderupgaard reyste jeg effter middagsmaaltid til

Lastrup, søndagen d. 12. octobr., var dnica. 18 post trinit., hvor jeg strax visiterede og fandt ungdommen stor af tall, men ikkun heel slet underviist i deres christendom, hvorfor jeg ogsaa offentlig reprimanderede degnen² og truede ham med remotion, hvis hand ey til een anden gang viiste bedre flid og frugt. Ellers var der een skøn meenighed og de gamle vel forsamlede. M. Reenberg samt m. Ostenfeld vare og reyste der over med hr. Christen i Uldbjerg³. Men jeg reyste strax lige fra kirken hiem til Viborg og spiiste ikke i præstegaarden, som var begyndt temmelig at repareres. Ellers berettede præsten⁴, at hand havde sine medhielpere, saasom og kirken⁵ med sine ornamenten var i forsvarlig stand.

[Visitatser i Nørlyng herred 1722.]

An. 1722 d. 31. maji visiterede jeg i Rødding kirke, hvor jeg fandt ungdommen tallriig nok, men ikkun

1744, var gift med Jens Reenbergs datter, Dorte Helene R., død 4/9 1742.

¹ Biskop i Viborg 1661—73.

² Vistnok Mikkel Pedersen Arctander, der 1723 var degn for Lastrup og Skals.

³ Christian Kirketerp var præst for Uldbjærg og Lynderup 1715—51 (Wib. 3. 427).

⁴ Jens Ovesen Blicher var præst, eller rettere sagt resid. kapellan, for Låstrup og Skals 1719—30. Kaldet var nemlig fra 1686 henlagt til lector theol. i Viborg (Wib. 2. 276). Han blev 8/7 1722 gift med Johanne Katrine Iversdatter Wagård (Strandby kirkebog).

⁵ Låstrup kirke lå til Lynderupgård.

heel slet grundet i deres catechismo og børnelærdom, for- medelst at degnen¹ ikke informerede ungdommen, og ingen skoleholder var der i sognen. Men samme tid blev udseet et sted til et skolehuus, som sr. Winther² paa Sødall forundte til samme brug, beliggende lige uden for præstegaarden inde imod søen. Degnen er NB. ey tien- lig og hverken kand eller gider underviist ungdommen. Ellers havde kirken³ sine ornamenters og inventarium, undtagen at ritualet og alterbogen skulde paa ny indbin- des, og med tiden lofftet i kirken males. Af bønderne blev NB. begjæret, at kirkegaardens loger og porte maatte tillukkes for sviin. Kirkeværgere vare der ellers, som tillige vare præstens⁴ medhielpere. Paa kirkegaarden laae 14 hugne steene, som vel kunde anvendes til kirkens beste. Vinduerne behøvede nogle faa ruder. Taarnet skulde i det eene hiørne udspækkes. Nok blev giort forslag at lade choret afdeele fra kirken med smaa og smukke trall- verk etc. Samme tid blev og Rødding, Løvel og Peder- strup kirkers regnskab af præsten og kirkeværgerne for- fattede, som ey tilforn var skeet, som bleve prousten hr. Absalon⁵ overleverede til at eftersee. I Løvel³ kirke behøvedes 3 ny bielker, item ved klokken i taarnet, ny alterdug og trappen til prædikkestoolen saavelsom port og stætter om kirkegaarden. Item kirkens ritual at ind- binde. Nok den eene liusestage at omgiøres. Derfra

¹ Måske Bertram From, der 1730 nævnes som degn her.

² Niels Bentsen Winther ejede på denne tid Sødal. En skole fik sognet først efter flere års forløb. Se Hofmans Foundationer 3. 407.

³ Rødding, Løvel og Pederstrup kirker skødede kongen 1738 til Margrethe Dorothea Braes, sl. Anders Kjærulfs til Sødal (Hofmans Foundationer 3. 415, hvor „kierp“ er en fejltryk for kirker).

⁴ Niels Jensen Blicher var præst for Rødding, Løvel og Pederstrup 1709—35 (Wib. 2. 679).

⁵ Absalon Finde, præst til Viborg domkirke og provst i Nørlyng herred (Wib. 2. 421).

drog jeg til Pederstrup kirke¹, hvor muuren var repareret, men dog skrøbelig, behøvedes een ny messehagel, item noget at forvare kirkens ornamenter i, som nu laae i byen. Tu stole i kirken skulde ogsaa repareres, kirkegaardsmuuren er gandske øde, som skulde repareres. Derfra reyste jeg til Sødall til sr. N. Winther for at faae hans skriftlige forsikring paa dend grund til skolehuus i Rødding, som og dagen derefter sendte mig til Wammen, dog ikke saadan, som jeg kunde være fornøyet med.

D. 1. junii om aftenen kom jeg til Wammen, hvor jeg dagen derefter visiterede i kirken og fandt ungdommen til dend største deel ikkun slet funderet i deres christendom, hvorfor jeg og alvorlig straffede dem, gjorde dem forslag om et nyt skolehuus, og een skoleholder at anordne her i byen til ungdommens information, hvorom jeg og talte med 2 sognemænd. Kirken² behøvede ellers messeserk og messehagel saavel som ogsaa nogen reparation paa taget. Iligemaade vilde kirkegaardsmuuren opliggis. Kirkeregnskabet blev og af kirkeværgerne underskrevet, som erindrede, at hr. Thomas Højer maatte betale afgiften i penger effter capitelstaxten, som hand skal give til Wammen kirke. Fra Wammen skrev jeg til præsterne i Rinds herredt om een proust at væle i hr. Jespers³ sted, til hr. Fogh Lech om samme materie, til hr.

¹ Se forrige side, anm. 3.

² 1632 ¹⁸/₆ perpetuerede Chr. IV Vammen kirketiende til præsten i Fovlum o: præsten for Tjele og Vinge (Rørdam: Danske Kirkelove 3, 217); derfor skulde altså nedennævnte Tomas Høyer, præst for disse sogne, betale en afgift til kirken.

³ Jesper Jensen Rønneberg, præst for Hersom osv. og provst i Rinds herred (Wib. 1. 616). Hans enke, Dorthea Andersdatter Resen, døde c. ²⁴/₆ 1726 i Vadgård (Gislum herreds gejstlige skifteprot. nævner ²⁴/₇ som 30. dagen). Strandby kirkebog oplyser, at hun blev begravet ²¹/₇, men dette synes at være en senere tilføjelse, og den fejler utvivlsomt en måned.

Christian¹ i Uldbierg om protocollerne af hr Jespers boe at udtage og til mig at udsende.

D. 3. junii blev mig amtsforvalter Lunds brev anviist til Jens Andersen² i Wammen, anlangende at hand skulde reluere dend gaard, hand til Wammen kirke havde foræret. Samme dag reyste jeg til Bigum kirke³ for at besee dend og fandt dend meget vel ved lige holdt i alle ting, undtagen taarnet, hvor der fattedes loft, som dog bredderne stode til, og lovede Jens i Erikstrup med sin svoger at skaffe tømmer til 2 bindinger huus i Wammen til skolehuus. I Lindum kirke⁴ fandt jeg alterklædet reven og skiden, vinduerne smaae og mørke, kirken sterk paa muuren, som dog behøvede med første at repareres, loftet og bielkerne noget brøstfældig, taarnet særdeles svag etc.

D. 4. junii visiterede jeg i Worde⁵ kirke, hvor jeg fandt kirken vel vedligeholdt, ornamenterne, undtagen alterdugen og messehagelen, forsvarlig, ungdommen til een stor deel meget vel funderet i deres christendoms første elementer, og degnen⁶ at have brugt een god methode og fliid i at informere ungdommen. Degnen indgav ellers

¹ Christian Kirketerp. S. 13, anm. 3.

² Jens Andersen Dyrup skænkede 1717 en ejendom i Vammen til Vammen kirke (Hofmans Fundationer 3. 424).

³ Frederik Christian Høeg i Ørregård (Fiskbæk sogn) skædede 1724 Bigum kirke til Klemen Nielsen i Bigum Østergård.

⁴ Denne lå til Tjele (Gert Didrik Levetzow).

⁵ Hvem der på denne tid ejede Vorde kirke vides ikke. 1750 ejedes den af byfoged Jens Reenberg Curtz i Holstebro ifølge skøde af $\frac{28}{6}$ 1748; det siges ikke, hvem der havde udstedt dette skøde.

⁶ Mads Laursen Sinding var allerede 1702 degn her. Han ægtede $\frac{28}{6}$ 1702 Birgitte Mattisdatter, der døde $\frac{21}{11}$ 1726. Han selv døde i januar 1750 og blev begravet $\frac{3}{2}$. Deres datter, Lisbet Madsdatter Sinding (døbt $\frac{10}{2}$ 1710, død $\frac{3}{8}$ 1748), blev $\frac{3}{8}$ 1728 gift med studiosus Kristen Borck (født c. 1700, begravet $\frac{13}{12}$ 1760), der før 1742 afløste sin svigerfader i embedet.

en memorial om et og andet, som bønderne var ham imod i, som jeg tog til mig.

I Worde forefandt jeg ellers breve fra Wiborg fra Hans Anchersen¹ med Eisenbergs catalogo, fra hr. Jens Blicher om præstegaards-rendte, fra hr. N. Kolding om hr. Rasmus i Blære hans død, fra fru etatsraad Juuls om J. Bloch at antage til famulum.

D. 5. reyste jeg til Falledsgaarde og paa veyen besaae 1) Fiskbek kirke², som var temmelig vel og forsvarelig vedligeholdt og med et og andet nyt ornament beprydet, som sr. Mogens Larsen endnu videre havde isinde at udziire, 2) Romlund kirke³, som iligemaade var i maadelig god stand, undtagen at muuren behøvede her og der nogen reparation ligesaavel som Fiskbeks kirketaarn. Paa kirkegaardernes muurer behøvedes ellers et og andet. Derfra drog jeg til

Ravnstrup kirke, som justiceraad Seerup⁴ just

¹ Hans Anchersen er utvivlsomt professor eloquentiæ, dr. jur. Hans Peter Anchersen, født $\frac{4}{10}$ 1700, død $\frac{22}{4}$ 1765; Eisenberg må være kancelliråd Diderik Kristoffer Eisenberg, kommitteret i Politi- og kommercekollegiet, døbt $\frac{28}{5}$ 1681 i København, død $\frac{22}{2}$ 1722 smst., over hvis bibliothek, „bestaaende af Endeel rare, gode, i adskillige Sprog og Falculteter brugelige Bøger“, der holdtes auktion $\frac{15}{6}$ 1722. (Meddelt af forretningsleder Sofus Elvius); Hr. Jens Blicher er vel præsten i Låstrup (s. 86 anm. 4); Hr. Niels Colding var præst i Års (s. 156 anm. 3); Rasmus Jensen Rodskov, præst for Blære og Ejdrup, blev begravet $\frac{9}{6}$ 1722 (Wib. 1. 176); Etatsråd Juuls er Elisabet Sehested Jensdatter, enke efter Frederik Juul til Villestrup (A.Å. 7. 276); J. Bloch er rimeligvis den Jens Pedersen Bloch, født 1691, der 1710 blev student fra Ålborg skole og vist var en søn af præsten for Torslev og Lendum, Peder Jensen Bloch, der fra 1686 til 1688 havde været famulus hos biskop Bornemann i Ålborg. (Meddelt af forretningsleder Sofus Elvius).

² Må vel have været ejet af nedennævnte Mogens Larsen; senere lå den længe til Boller i Romlund sogn.

³ Denne lå i det mindste 1726 til Boller (Jens Jørgensen Seerup).

⁴ Jens Jørgensen Seerup til Hald osv., amtmand over Dronning-

havde under reparation og muurmester ved, hvor jeg efter bemeldte justiceraad H. Seerups begiæring udsteede skriftlig ordres til Ravnstrups bønder, at de til Ravnstrup kirkes reparation skulde gjøre plitzarbeyde, og derimod være fri for materialernes tilførsel. Samme aften d. 5. junii fandt jeg i Falledsgaarde brev fra enken¹ i Grette-
rup, at hr. Hans Brunov² maatte tilholdes at gjøre reede for hendes boes forvaltning.

D. 5. junii visiterede jeg i Finderup kirke og fandt ungdommen vel informeret i deres catechismo, bedre end paa nogen anden sted, som sognepræsten³ med extraordinaire flid havde underviist. Paa veyen besaae jeg Dollerup kirke⁴, som var meget vel af nye repareret saavel som ogsaa Finderup kirke⁴, som intet fattedes uden alleene porter og stetter for kirkegaardene. Sammested befool jeg bønderne i Ravnstrup at gjøre plidtzarbeyde til Ravnstrup kirkes reparation, talte og med sognefolkenene om skoleholdere og deres børn at holde til skole, som de lovede. Iligemaade med degnen⁵ om de 2 bønder i Finderup, som negtede ham sin degneskiæppe. Derfra reyste jeg til Hald, hvor jeg talte med justiceraad Seerup om relutionen af dend gaard, som Jens Andersen⁶ i Wammen har givet til Wammen kirke.

borg m. fl. amter 1716—30, havde 1720 fået Ravnstrup, Dollerup og Finderup kirker tilskødede af kongen.

¹ Det må være Sofie Katrine Westerholdt, enke efter Morten Jensen Basse, præst for Tise, der blev begravet 7/8 1718 (Wib. 3. 336). Præsten for Tise bode nemlig i Grette-
rup i Junget sogn.

² Præst for Grinderslev og Grønning 1701—28 og provst i Salling Nørre herred (Wib. 1. 481).

³ Anders Sigvardsen Munch var præst for Dollerup, Finderup og Ravnstrup 1698—1722 (Wib. 1. 273).

⁴ Se forr. s. anm. 4.

⁵ Rasmus Andersen, der på denne tid vistnok havde været her i 25 år.

⁶ Se s. 89 anm. 2.

[Visitatser i Gislum herred 1722].

Ann. 1722 d. 20. junii reyste jeg fra Viborg paa visitatz i Gislum herredt og paa veyen i Uldbierg saae Rinds-herreds protocoller hos hr. Christian Kircketorp samt sterfboens svar i Hersom¹ paa mine prætensioner med meere.

D. 21. junii dnica. 3 post trinit. visiterede jeg i Ullidtz kirke og fandt iblant ungdommen een deel meget vel grundet i deres christendom, men nogle temmelig slette. Kirken² var vel ved lige holdt. Degnen³ var gammel og informerede ey ungdommen; ey heller var nogen skolemester i sognen. Kirkebøgerne vare ey heller aldeles ret indrettede og communicanters bog var ingen, men skulde paa nye indrettes. Præsten⁴ havde ingen medtjenere. Landsoldaterne indfandt sig ey til examen, men foregav, at nogle af dem vare beordrede til exercitia. Een stood alleene i kirken. Præsten klagede over nogle af sine bønder, at de ey gave ham sin rettighed, hvorom de bleve advarede.

D. 22. junii besaae jeg paa veyen fra Ullidtz til Lovens

¹ o: provsten Jesper Jensen Rønnebergs dødsbo (s. 88 anm. 3).

² Ullits kirke lå til Lerkenfeld (Vincent's Lerche).

³ Søren Andersen Sterm var allerede 1682 degn her og døde ²¹/₁₀ 1738 i sit 80. år hos sin svigersøn, Povl Kristensen i Ullits, efter at have trukket sig tilbage fra degnetjenesten. Hans hustru, Maren Simonsdatter, døde ¹³/₆ 1732, også i sit 80. år. En af deres sønner var Søren Sørensen Sterm til Viungård, der ikke fik det bedste skudsmål efter sin død. Se Saml. til jydisk Hist. og Top. 1. VII. 62—63.

⁴ Morten Sørensen Breum var præst for Ullits og Føvlum 1712—48 (Wib. 3. 433).

Foulum kirke¹, som var meget vel holdt ved lige undtagen dend liden kirkestette samt noget paa prædikkestolen og faa ruder i vinduerne. Samme aften ankom jeg til Lovens præstegaard, hvor jeg dag der effter d. 23. junii visiterede og fandt ungdommen temmelig vel underviist i deres christendom til een deel, omendskiønt degnen² aldeeles intet tiente til andet end at siunge, uanseet hand var een studiosus. Kirken³ saavel som annexen var ikkun temmelig ved lige holdt, havde dog ingen kiendelig skade og det, som manglede, paatog sognepræsten⁴ sig at erindre patronen om. Landsoldaterne vare ey heller der tilstede. Ellers blev berettet, at obriste Rosenørn uden nogen dertil givne tilladelse havde ladet taarnet paa Alstrup kirke nedbryde og intet igien opsætte, som vilde eftersøges. Ornamenterne og inventarium vare ellers til kirken rigtig i behold.

D. 24. junii, som var St. Hanses dag, reyste [jeg] til Strandbye kirke og visiterede der, hvor jeg og fandt meenigheden i heel god tilstand og ungdommen vel underviist i deres christendom effter visse dem af præsten⁵ foreskrevne spørmaale. Saasom og degnen⁶, een gammel studiosus, var skikkelig og havde

¹ Denne lå til Lerkenfeld (Vincent's Lerche).

² Hans Christian Lassen.

³ 1722 ¹⁸/₄ skøder Povl Rosenørn til Mejlgård Lovns og Alstrup kirker til Knud Ahasverussen Becker, landsdommer for Låland og Falster.

⁴ Kristen Mortensen Holst var præst for Lovns og Alstrup 1695—1723 (Wib. 2. 324).

⁵ Iver Enevoldsen Wagård var præst for Strandby, Bjørnsholm og Malle 1708—39 (Wib. 3. 205). Han blev begravet ²⁰/₁ 1739, 66 år gl.

⁶ Nikolaj Bølle, der blev begravet ²⁰/₉ 1751, 70 år gl., efterat have været degn her i 43 år, siger kirkebogen. Dette er dog næppe ganske korrekt, for ¹⁸/₂ 1722 blev sognedegnen Lars Larsen begravet. Indtil 1722 har N. B. vel altså kun været substitut.

2 sønner, som hand holdte til bogen. Ungdommen var ellers meget stor i tallet. Kirken¹ vel ved lige holdt og ornamenterne i fuldkommen stand. Om skoleholdere gav segr. N. Povelsøn, som ved kirken inviterede mig til Gunderupgaard, mig god fortrøstning, at de skulde findes i alle 3 sognerne. NB. hans forehavende med bly paa de tu kirker at ligge paa Strandbye kirketaarn. Misforstand imellem patron og præst.

D. 25. junii kom jeg til Torup præstegaard og visiterede i Farsøe kirke, hvor baade sognepræsten² i sin prædikken meget anklagede meenigheden, og jeg fandt ungdommen meget slet underviist og fast slettere end paa noget andet sted før. Degnen³ var baade gammel og aldeles udygtig til at informere. Kirken⁴ med sine ornamenters saavel som annexens var i forsvarlig stand. Om skoleholder blev præsten erindret at give forslag. Landsoldater vare her ey heller nogen tilstede. Samme dag ad aften fremkom hr. Iver Enevoldsen i Wagaard til Torup præstegaard og meget viitløfftig deprecerede dend ved hr. Jesper Rønnebergs begravelse begangne *faut* og vilde interponere sig for hr. Niels Holst i Vesterbølle.

D. 26. junii besaae jeg paa veyen Wognsild kirke, an-

Han var gift med Anne Nielsdatter Winther, der blev begravet ³/₁₀ 1736, 60 år gl. — En af de sønner, han holdt til bogen, Niels Nielsen Belle, var resid. kapellan i disse sogne 1747—56 (Wib. 3. 206),

- ¹ Strandby kirke ejedes af nedennævnte Niels Povlson, der havde fået Gunderupgård med sin hustru, Gertrud Hofman, og senere desuden ejede Lynderupgård. — I Hofmans Fundationer nævnes ingen donation fra ham til skolevæsenet.
- ² Laurits Mikkelsen Hinge var præst for Farsø og Vonsild 1706—33 (Wib. 1, 342).
- ³ Kristen Movridsen, begravet ¹⁵/₄ 1736 i sit embeds 42. og sin alders 83. år.
- ⁴ Farsø og Vonsild kirker lå til Lerkenfeld (Vincent's Lerche).

nexen til Farsøe, som jeg fandt vel nok ved lige holdt og nylig repareret, undtagen at klokken der til kirken var baade saa liden og sprukken, saa mand neppe kunde høre dend ringe. Samme dag,

d. 26. junii, visiterede jeg i Gislum kirke¹, som indvortes var vel prydet og ved lige holdt. Paa taarnet vare muurmestere, som gandske maatte udmuure det, omendskiønt det for faa aar siden var repareret af sl. Wildhagen², hvor da muurmesterne havde faaet 80 rdlr. for samme reparation, som var aldeles falsk giort, omendskiønt muurmesterne under haanden berettede, at de ikkun NB. havde faaet 80 sldr. Ungdommen var ellers smuk informeret effter nogle visse af sognepræsten³ forfattede quæstioner. Degnen⁴ informerede ikke ungdommen, een ustuderet person, og degnens søn i Simmested. Om skoleholdere kunde hverken præsten eller meenigheden give mig nogen forsikring, heldst effterdi det var meest strøegodtz, begge meenighederne bestoode af. Ellers berettede præsten, at hand havde medhielpere effter loven, som hr. Lauridtz i Torup NB. ikke havde. Annex Thestrup kirke berettede sognepræsten saavel som alle andre var vel ved lige holdt af enken paa Thestrupgaard⁵, saasom og

¹ Det vides ikke, hvem der på denne tid ejede Gislum kirke. Snarest har den vel været henlagt til en offentlig stiftelse, da det nedenfor hedder, at biskop Wilthagen havde ladet den reparere.

² Kasper Wilthagen, biskop over Viborg stift 1712—20.

³ Peder Olufsen Witt var præst for Gislum og Testrup 1704—28 (Wib. 1. 449).

⁴ Jens Hansen nævnes som degn her 1706. Han var født c. 1677 i Simested og blev begravet $\frac{26}{8}$ 1729. 1706 $\frac{1}{8}$ ægtede han Marren Pedersdatter, født c. 1682 i Viborg, begravet $\frac{11}{12}$ 1711.

⁵ Johanne Marie Kristensdatter, enke efter Hans Mathisen Wassard (født c. 1673 i Vagård præstegård, begravet $\frac{27}{8}$ 1720). Hun havde først været gift med forvalter Henrik Kristoffersen Wegner på Fussinge (begravet $\frac{28}{8}$ 1709 i Skive). Efter at have solgt Testrupgaard 1751 flyttede hun til Øls, hvor hun døde 1759 og blev begravet $\frac{28}{11}$, 75 år gl.

præsten hr. Peder Witt havde foræret baade altertavle og klæde til begge kirker. Kirkebogen over føde, døde og coepulerede i begge meenigheder, saavel som communicantbøgerne for begge kirker fandtes rigtig indrettede, uden at communicantbøgerne ey vare numererede og beseylede.

D. 27. junii besaae jeg Thestrup kirke saavel som Binderup kirke paa veyen til Tisted og fandt Thestrup kirke vel repareret og vedligeholdt, men Binderup kirke¹ endnu at behøve dend reparation, at een laas for kirkedørren behøvedes, at prædikkestol skulde gøres, altertavlen males og kirkelaagen og porterne af ny opmuures og digen omkring kirkegaarden opligges. Om skole- og degnebolig talte jeg med samme bymænd, men fik ingen viss underretning, ey heller hvor mand kunde finde pladtz dertil, uden at prousten i Tisted siden berettede mig, at der i forrige tider havde været et degnehuus i Binderup, som sr. N. Arctander NB. NB. nu skulde eye.

D. 28. junii 3: dnica. 4 post trinit. visiterede jeg i Tisted kirke², som var vel nok ved lige holden, undtagen at der over skriftestolen var aaben huul paa lofftet, som burde repareres. Ungdommen var ikkun temmelig underviist i deres christendom, formedelst at degnen³, een gammel mand, som over 40 aar havde betient det, ey havde informeret eller kunde informere dem. Om skolehold der i sognet talte jeg med meenigheden, men fik ingen vished derom. Til Binderup kirkes regnskab at revidere var den 29. junii berammet, men som kirkeværgerne ey effter advarsel indfandt sig dertil, maatte det henstaae. Herredets protokoller over skifter og auctioner bleve mig

¹ Denne tilhørte vist kongen indtil c. 1754.

² Denne lå 1725 til Nøragergård (Niels Arctander).

³ Kristen Pedersen var degn 1690 og 1724.

af prousten¹ foreviiste, men justice protocollen blev ey af mig der paategnet, formedelst at acta imellem hr. Jens Peerstrup og nogle af hans meenighed ey endnu vare deri indførte. Medhielpere havde hand ingen, som hand derfor blev erindret at udnævne. Laas for kirkedøren fattedes ogsaa. Hans kirkebøger over føde og døde etc. samt communicanterne vare ey heller i tilbørlig stand, men vilde efter loven og ritualet indrettes. Om Binderup kirkes reparation blev ham lovet ordre. Degnen indgav ellers memorial anlangende een søn, som sr. N. Arctander vilde tilegne sig, fordi hand havde et lidet stykke jord i brug af hans godtz.

D. 29. Junii visiterede jeg i Durup kirke og fandt ungdommen hverken stor i tallet eller synderlig vel underviist undtagen nogle faa, som svarede meget vel. Ellers var degnen² een smuk ung person, kaldet af min formand, som hidindtil havde været substitut, boede i Steenild, og holdte der skole, som lovede herefter at underviise dem flittigere. Kirken var temmelig vel ved lige holdt, uden at vinduerne vare noget brøstfældige saavel som prædikkestolen, og kirkegaardsmuuren samt stetterne vare forfaldne, hvorom sr. Arctander vilde erindres. Kirkebogen over føde, døde, communicanter etc. var ey aldeles ordentlig nok indrettet, men vilde herefter forandres. Af de gamle vare ikkun faa tilstede i kirken. Medhielpere havde præsten³ ingen, som hand blev befalet at

¹ Peder Pedersen Jessen var præst for Tisted og Binderup 1694—1748, samt provst fra 1712 (Wib. 3. 338).

² Mourids Nielsen var 1719 substitut og blev degn efter Gregers Andersen, som blev begravet $24/2$ 1722 efter at have været degn i 59 år. Han døde $26/4$ 1738. Efter sin første hustrus, Karen Sorensdatters, død 1732 (begravet $2/1$ 1733, 42 år og nogle uger gl.), ægtede han $12/7$ 1733 Else Nielsdatter (Bigum kb.).

³ Hans Mikkelsen Harboe var præst for Durup og Stenild 1710—c. 41 (Wib. 1. 284).

udvælge sig og udnevne. Om skole og skolemestere blev og meenigheden erindret, men gav mig intet visst haab og svar derpaa. Ellers blev mig af andre berettet NB., at der i lang tid havde manglet lius paa alteret i Durup, som nu nylig imod miin visitatz vare anskaffede.

D. 30. junii besaae jeg Steenild kirke¹, som fandtes brøstfældig paa taarnet baade inden og uden, paa vaa-benhuuset, paa vinduerne, som vare meget aabne, paa taget, hvor det berettedes at regne ned, paa loftet her og der, særdeeles i taarnet, paa stolene, som alle vare baade skrøbelige og uanseelige, særdeeles i qvinderaden, foruden at kirkegaardsmuuren var meget forfalden, og alterbogen behøvede at indbindes; vare ikkun træliusestager. Derfra reyste jeg samme dag til

Grynderup kirke², som uden til var meget vel ved magt, men inden i vare vinduerne meget aabne og brøstfældige, altertavlen var undtagen fløyelne umalet, og kirkestættene gandske borte, saa svinene gik inde paa kirkegaarden.

D. 2. julii 3: festo visitationis Mariæ visiterede jeg i Rørbæk kirke³, som var temmelig vel ved lige holdt, hvor jeg fand ungdommen som paa de fleeste andre steder ikkun temmelig underviist i christendommen. Degnen⁴ duede slet intet, havde og aldrig informeret. Medhielpere havde ellers præsten⁵. Kirken var i maadelig stand, saa mand ey saa nogen merkelig brøst paa dend. Ellers bleve eendeel sager for tienesten imellem præsten og meenigheden afgiorde, saasom 1) anlangende dend,

¹ Denne lå til Nøragergård (Niels Arctander).

² Denne lå også til Nøragergård.

³ Denne lå 1726 til Volstrup (Søren Pedersen Guldager).

⁴ Hans Pedersen var degn her 1723.

⁵ Jens Pedersen Peerstrup var præst for Rørbæk og Grynderup 1721—30, senere for Adslev og Mesing (Wib. 1. 65).

sr. Arctander havde uden pass ladet overgaae til Uldbierg sogn at tiene, og sognepræsten havde negtet at antage til sacramentet, saa at mr. Arctander nu giver ham pass, 2) anlangende een gammel mand, som præsten iligemaade ey vilde antage for uvidenhed, som jeg formanede at lade sig underviise af præsten, og hand igien lovede efter 3 a 4 underviisninger at antage, 3) angaaende een gammel soldat, som ey heller kunde noget eller hidindtil vilde lært, blev ham ogsaa paalagt at indfinde sig hos præsten effterhaanden for at lade sig underviise, før hand til herrens bord kunde annammes. Præstens kirkebøger bleve mig ey NB. foreviiste, som ved anden leylighed maae skee.

[Visitatser i Salling Nørre herred 1722.]

An. 1722 d. 6. julii var jeg paa Schaungaard for at besee dend, ifald dend effter giordte allerunderdanigste forslag skulde blive domkirken given til forsikring, og fandt steden ey alleene meget vel bygt, men endogsaa heel frugtbar i mark og enge. Derfra reyste jeg

d. 7. julii til Hiermin¹ kirke for at besee dends reparation og brøstfældighed, hvor jeg fandt vinduerne og kirkestætterne vel reparerede, men altergulvet, taarnet samt een deel af blyet paa kirken brøstfældig, hvorom strax blev given ordres til præsten² og prousten at lade altergulvet opfylde og omlegge. Alterklæde, som fattedes, lovede præsten at forære. Ellers havde jeg der stor for-

¹ På denne tid ejet af Mads Andersen Listo.

² Jens Andresen Høyer var præst for Hjermin, Le og Hjorthede 1721—26 (Wib. 1. 629). Smlg. s. 78 anm. 3 og 4. — Christian Jensen Thorup, præst for Vinkel og Rind, var på denne tid provst i Middelsom herred.

træd af tvende mænd, som præsten og prousten havde udnevnet til kirkeværgere, som ikke vilde antage værge-maalet, men gav mange unyttige ord, som prousten lovede at indsende mig beskreyen. Til degnebolig og skolehuus var ingen anden leylighed ved kirken end et gammel huus, som stod paa kirkegaarden i dend eene hjørne, som hr. Mogens Skeel¹ og dr. Glud havde beskikket forrige degn til bolig.

D. 12. julii var dnica. 6 post trinit. visiterede jeg i Jeberg kirke, hvor jeg fandt meenigheden heel vel informeret og bedre end nogen anden sted før, som sognepræsten² alleene havde giort, saasom degnen³, præstens broder, aldeeles intet duede, og vare iblant andre ogsaa de gamle i meenigheden heel artige og færdige til at svare til alt, hvis de unge bleve tilspurdte om. I kirken⁴ var ellers ingen skrifftestool uden degnestoolen, saasom stoolene gik lige op imod alteret. Degnen beklagede sig ellers, at hand havde ingen degnebolig til nogen af kirkerne. Ellers var det særdeeles remarqvabel, at dend gamle præst, hr. Niels Winther, hr. Niels Schyttes svigerfader, som var over 80 aar gammel, dog var saa rørig, at hand ey alleene kunde spiise og spatzere, læse endog-saa smaa stiiil uden briller, spille paa fiol, dreye og arbejde i been, horn og træ, saasom hand ogsaa havde alle slags endog af de aller subtileste instrumenter og ma-

¹ Mogens Kristensen Skeel til Fussinge var stiftamtmand over Viborg stift 1688—94 og Søren Glud biskop sammesteds 1673—93. Den omtalte degn må derfor rimeligvis være Kristen Movridsen Hobro, der var degn her 1690.

² Niels Knudsen Schytte var præst for Jebjærg og Lyby 17..—35 (Wib. 2. 9).

³ Henrik Schytte, der døde 1725, vist 39 år gl.

⁴ Jebjærg kirke ejedes af nedennævnte Johan Vernersen Parsberg, der 1719 havde arvet Eskær og Skivehus efter sin fader og 1727 købte Astrup.

chiner, som hand alle selv havde forfærdiget. Ellers var præstegaarden meget vel bygt og een stor og god have derved anlagt, med smukke træer og alleer.

D. 13. julii,--som var maandag, besaae jeg om formiddagen Lybye kirke, som ligesaavel som Jeberg tilhører mr. Parsberg, og fandt dend vel vedligeholdt, som hand havde fundet dend for sig. Fattedes ellers intet, uden lidet paa taarnet, lidet paa vinduerne samt kirkestættene. Liusestagerne vare ikkun af staal og heel uanseelige. Ellers saae jeg præstens kirkebøger og tegnede i dem, men communicanternes bog fattedes, som præsten lovede at indrette og opsende mig til at forseyle. Samme dag reyste jeg til Astrup¹, een meget plaisant og agreabel gaard og med skov og have ziiret, hvor jeg laae om natten.

D. 14. julii tiisdagen visiterede jeg i Grinderslev kloster kirke, som tilhører obristlieutenant Kruise, som havde allerede meget vel ladet dend reparere udvortes og havde for at reparere dend indvortes. Af meenigheden og tilhørerne vare ikkun heel faa tilstede, og de, som vare tilsteede, vare uforskammet slet og grove i deres christendoms kundskab, hvorfor jeg ogsaa publice reprimerede baade præsten² og degnen³ og lovede næst tilkommende aar at komme der igien til visitatz. Degnen

¹ Major, senere oberstløjtn., Christian Kruse købte 1714 Astrup, som dog 1725 blev ham frataget af hans kreditorer; ved denne lejlighed beholdt han dog Grinderslev kirke, som ved auktion i hans dødsbo 1729 kom til Nørgård.

² Hans Brunow var præst for Grinderslev og Grønning 1701—28 (Wib. 1. 481). Han var gift med Anne Eriksdatter Sterch, en datter af Nørgårds ejer. Efter sin første mands død købte hun 1731 selv Nørgård og giftede sig derefter med Mads Jensen Brøndum, der 1745 solgte gården og derefter var ejer af Svansø og forpagter på Grinderslev kloster, hvor hun døde $\frac{6}{16}$ 1754.

³ Niels Lauridsen. Han bode i Ilbjærg i Ryberg sogn.

boede uden sognet, havde ingen degnebolig, havde ey heller informeret ungdommen, som hand blev tilholdt at gjøre hereffter. Ingen skrifftestool var i kirken, men holdtes i sacristiet, hvorfor vel best var, at der een blev gjort i choret, som obristlieutenant Kruuse ogsaa lovede. Kirkestætteerne vare ey indsatte, men digen NB. ind til klosteret nedfalden, som skulde repareres. Proustens justice- og skifte protocoller vare ey tilstede, saasom de 2 herreder, Nørre- og Harre herred, havde ikkun een protocoll tilfælles, som vilde forandres. Hans egne kirkebøger havde hand ey ved haanden og i bereedskab, men lovede strax at sende mig til Viborg, saavel som ogsaa erklæring paa præsteenens¹ memorial i Gretterup.

Fra Grinderslef kirke reyste jeg til Grønning kirke med mr. Parsberg, som dend tilhører, og fandt dend vel ved magt holden uden altertavlen, skrifftestolen, som fattedes, vinduerne, som behøvede reparation, samt liusestagen paa alteret, som vare af træ, og altertavlen, som ogsaa maatte forbedres.

D. 15. julii var onsdagen, visiterede jeg i Thisse kirke, effter at jeg havde logeret i Gretterup præstegaard om natten, som NB. paa een meget usædvanlig maade ligger i Junged sogn. Ungdommen var ikke ilde funderet i deres christendom, omendskiønt der ey mange af de gamle vare tilstede. Patronesse til kirken er frue Sehested² til Jungedgaard. Kirken var maadelig vedligeholdt udvortes saavel som indvortes, uden at der saavel som paa fleere steder i Salling manglede skrifftestol, hvorfor de brugte degnestolen. Paa taarnet og kirkemuuren manglede udspækning, blyet paa kirken kunde

¹ Sofie Katrine Westerholdt. Se s. 91 anm. 1.

² Møtte Sehested Axeldatter, enke efter Sten Bille til Jungetgaard (AÅ. 7. 89). Hun havde 1712 fået Tise kirke tilskødet af kongen.

vel og behøve her og der nogen reparation. Kirkestoolenes dørre laae aldeeles ny forfærdigede, og vare ikke hængte for stoolene, siden kirken var kjøbt af kongen.

I Junged kirke visiterede jeg d. 16. juli, hvor ungdommen var meget vel funderet og svarede færdig for deres christendom, som i de beste meenigheder, jeg havde besøgt. Degnen¹ var her saavel som i Thisse skikkelig og havde informeret ungdommen i deres christendom. Paa kirken² manglede ellers udspækning paa taarnet og kirkemuuren. Vinduerne vare og temmelig skrøbelige. Tækket behøvede og her og der forbedring, som der gik regn igiennem. Ellers fattedes der lius paa alteret, som berettes NB. een temmelig tid at have manglet. Annexet til Junged, som er Torum, er i Harre herredt.

D. 17. visiterede jeg i Selde kirke, hvor ungdommen ikkun heel maadelig var underviist i deres christendom, hvorm baade præsten³ og degnen⁴ publice bleve paamindede. Kirken, som mr. Stiernholm⁵ paa Kieldgaard eyer, var heel anseelig med bly overalt betakt og med dobbelt kaarskirke; behøvede reparation paa tagget, saa vel paa kirken som begge kaarserne og vaabenhuset, saasom det var gandske aaben imellem kirken og vaabenhuset, foruden at vinduerne her og der vare skrøbelige og kirkestetterne vare forfaldne⁶. Fra Selde reyste jeg samme dag til Spøtterup, een meget velbyggt og med

¹ Niels Pedersen var degn her 1719 og døde ³⁰/₁₃ 1737, 46 år gl. Han havde ¹/₁₁ 1723 ægtet Bodil Mølsensdatter af Hinderup.

² Junget kirke lå til Jungetgård.

³ Laurits Jensen Holst var præst for Selde og Åsted 1717—29 (Wib. 3. 29).

⁴ Rimeligvis Kristen Blichfeldt, der døde som degn her 1731 og blev begravet ¹⁴/₆, 47 år gl.

⁵ Herlov Jensen Stjernholm ejede Keldgård 1710—55 (Hvas: Fam. Hvas 5. 228).

⁶ Mellem linjerne er her tilføjet: NB. her ere de Duers begravelser.

fiskerie særdeeles vel forsiunet gaard, og d. 19. juli var jeg i Rødding kirke, som Axel Rosenkrantz¹ til Spøtterup ejer, som var i perfect god stand, og har een meget skikkelig degn².

[Visitatser i Hellum herred 1722.]

An. 1722 d. 6. augusti reyste jeg paa veyen til visitatzen i Hellum herredt, og paa veyen viiste klokkeren³ i Hobroe mig et stort opus genealogicum over de fornemste saavel adelige som geistlige familier i Danmark og Norge med ridtzninger hos, hvorefter jeg om aftenen ankom til Bælum præstegaard, hvor jeg om morgenen d. 7. visiterede og fandt een overmaade stor og folkriig ungdom, langt større end jeg nogen andensteds havde seet, men ikkun maadelig informeret i deres catechetiske fundament. Degnen⁴, som var een ustuderet person, holdte ingen skole, men havde degnebolig paa kirkegaar-

¹ Axel Rosenkrans Mogensen til Spøttrup og Landting (AÅ. 11. 319). Han ejede S. fra 1702 til sin død 1724.

² Peder Povlsen Spurre blev begravet $\frac{21}{7}$ 1759 i sit 75. år efter at have været degn „med børømmelse“ i 43 år, hvilket passer med at hans formand, Anders Lauritsen, døde 1717 (begravet $\frac{12}{9}$, 64 år gl.). P. P. S. kaldes hæderlig og vellærd og har altså været studiosus. Hans hustru, Maren Hansdatter af Fyn, som han havde ægtet $\frac{20}{6}$ 1720, blev begravet $\frac{12}{9}$ 1755, 85 år og 4 måneder gl.

³ Utvivlsomt den i indledningen til Diplomatarium Vibergense, side XIX nævnte Oluf Nysted.

⁴ Jens Hansen, der blev begravet $\frac{27}{8}$ 1756, næsten 81 år gl. efter at han i 40 år „alene“ havde forestået sit embede (1754 nævnes degnen Jokum Lytken; han har vel været substitut). Hans første hustru, Maren Jensdatter Riise, med hvem han 1724 havde en gift søn, blev begravet $\frac{19}{2}$ 1740, noget over 69 år gl. Derefter ægtede han $\frac{20}{1}$ 1742 Mette Jensdatter af Solberg, der blev begravet $\frac{21}{12}$ 1743, 32 år gl.

den, som meget vel kunde indrettes til degnebolig, om degnen holdte skole, som hand blev befalet at giøre. Kirken¹ var ellers nylig repareret, saa muurmesterne endnu vare der, indtil lidet paa taarnet og kirkegaards-porterne og stætterne, som stode under arbeyd. NB. i choret var een stool, som tilhørte Draxgaard og obristlieutenant von Deden², som mand maatte vide, om de havde haft tilladelse til. Præstens³ kirkebøger over døde, føde, copulerede vare rigtige nok, men over communicanterne blev hand erindret at lade een nye indrette. NB. ellers blev berettet, at præsten lod nogle tdr. korn, som hand skulde have af een gaard, gaae fra sig, som jeg NB. maae inquireere effter. Kirkegaardsmuuren vilde ellers oplegges, hvorom meenigheden vilde erindres.

D. 8. augusti besaae jeg Solberg kirke⁴, som med vaabenhuus, kirkegaardsmuur og stætter var vel ved lige og magt holden. Eendeel nye vinduer vare der indsatte, saa jeg ikke saae, der manglede noget synderlig derpaa. Der blev jeg og inviteret af sr. Laur. Kiærulf paa Wifertsholm til at komme til ham at spiise paa søndag til middag. I Bælum fik jeg ogsaa brev fra proust hr. Boll. Mørch om hands meenigheder ikke maatte forsamles i Blenstrup annexkirke, saasom hovedkirken var for liden, hvorpaa jeg strax svarede ham, at det gierne kunde skee. Fra Bælum skrev jeg ellers til N. Vinding⁵

¹ 1682 ³⁰/₅ perpetuerer Chr. V. Bælum, Skørping og Frær kirketiender til Gerding præstekald (Hofmans Foundationer 3. 521).

² Klavs Georg (Jørgen) v. Deden til Vorgård og Dragsgård (AÅ. 8. 116).

³ Mikkel Hansen Budtz var præst for Bælum og Solbjærg 1719—70 (Wib. 1. 244).

⁴ 1687 ²⁴/₅ perpetuerer Chr. V. Solberg kirketiende til Bælum præstekald (Hofmans Foundationer 3. 522).

⁵ Smlg. s. 145 anm. 5.

i Dalbyneder, at hand kunde reyse til Viborg for at recommendere sig til mag. Højer¹, og tillige til mag. Højer at hand vilde lade ham prædikke for meenigheden og i beste maader recommendere ham med meere; samme sted fik jeg brev fra hr. Henriks² kone i Kongeslef, hvori hun beklagede sig over hendes mands syster med meere.

D. 9. augusti 3: dnica. X post trinitatis visiterede jeg i Synder Kongeslef kirke, som tilhører grev Daneskiold³ og var temmelig vel ved lige og magt holden, undtagen at lidet fattedes paa tagsteenen over kirkedørren. Ornamenterne vare der ellers ogsaa. Ungdommen var talrig nok, men ikkun maadelig underviist og grundet i deres christendoms første elementer, Degnen⁴, een studiosus, for faa aar siden constitueret, holdte ingen skole for ungdommen, havde ey heller flittig underviist dem i kirken, saasom hand og ingen degnebolig havde, men boede i een anden sogn. Samme dag besaae jeg ogsaa begge annexkirker, Nørre Kongeslef og Komdrup kirker, af hvilke dend første, som tilhører grev Daneskiold, var meget brøstfældig, men var nu under reparation, og skulde baade inden og uden til paa tag, muur og

¹ Mag. Johan Feddersen Høyer, præst til Viborg Sortebrødre kirke 1711—26; derefter til Ålborg Budolfi kirke (Wib. 1. 25).

² Henrik Jensen Kampmann. Se s. 107 anm. 2.

³ Christian grev Danneskjold-Samsø, greve til Samsø, friherre til Lindenberg og Høgholm.

⁴ Ole Svendsen Høgh var degn her 1718 og blev begravet ¹³/₆ 1755, 60 år gl. Han blev ²⁰/₆ 1718 gift med Anna Pedersdatter, der blev begravet ¹⁴/₁ 1751, noget over 56 år gl.; derefter ægtede han ²⁵/₁ 1752 enken Maren Nielsdatter af S. Tranders. — 1720 blev han dømt for ulydighed mod provsten til at gøre denne en sømmelig og høffig afbigt; det hedder ved denne lejlighed, at han havde overfaldet provstens bud med ubekvems ord og blodig slag. Se også Gjerding: Hellum herr. 290.

vegger repareres; dend anden, som tilhører sr. Hemmer¹ paa Refs, var i god tilstand og gandske nylig malet og udstafferet. Ellers blev befunden NB., at der var ikkun een kalk og disk til de 2 kirker Synder- og Nørre Kongeslef. Manglede lius i Nørre-Kongeslef kirke, hvor ikkun fandtes 2 smaa og korte stumper. Præstens kirkebøger paa føde, døde, copulerede og publice absolverede, vare ikke giennemdragne, beseylede eller ordentlig indrettede, men der var ikkun een bog over dem alle 3 og alleting indført iblant hin anden. Communicanternes designation holdtes her som andre steder af degnen. Ellers blev berettet, at der NB. i forrige tider var givne nogle tønder korn af Kongstedlund og Refs til præsten i Kongeslef, som i mange aar vare dem betagne, saavel som offeret, som i forrige tider havde været 4 rdlr. til hver høytid af hver gaard, men nu var formindsket til 2 rdlr. For afreysen derfra havde [jeg] ogsaa hr. Henrik Kampmann² og hans kone samt syster for mig, og alvorlig straffede dem for dend hidindtil imellem dem værende tvistighed og formanede dem til eenighed og forligelighed, hvorpaa de og samtlige gawe hinanden saavel som mig deres hænder.

D. 10. augusti reyste jeg fra Kongeslef til Weffertsholm, hvor sr. Lauridtz Kiærul³ forsikrede mig, at hand

¹ Kristoffer de Hemmer til Refsnæs, som han 1730 måtte overlade til sine kreditorer.

² Henrik Jensen Kampmann, præst for S. og N. Kongerslev samt Komdrup 1713—29, var gift med Maren Svendsdatter Lemvig (Wib. 2. 243). Han var en søn af Jens Pedersen Skibsted, præst for Hvidbjærg, Ørum og Lodbjærg, og født 18/9, vistnok 1684. (Meddelt af forretningsleder Sofus Elvius). Ifølge skiftebrevet efter ovennævnte Jens Pedersen Skibsted efterlod han sig 6 sønner og 2 døtre; disse sidste var Anne og Else Jensdatter. Det vides ikke, om det var Anne eller Else, Maren Svendsdatter lå i strid med. — Om Henrik Jensen Kampmanns huslige forhold findes foreøvrigt en lille oplysning i Kirkehist. Saml. 3. VI. 575.

³ Laurids Mortensen Kiærulf købte 1688 Viffertsholm, som han for-

vilde lade et huus udi Solberg bye og sogn opbygge til skolehuus for samme sogn. Samme afften reyste jeg effter sr. Severin Brønstorps¹ indstændige invitation til Randerupgaard og dagen dereffter, d. 11. augusti visiterede i Schibsted kirke, hvor meenigheden var ikkun slet informeret i christendommens første elementer formedelst forrige sognepræstes² forsømmelse og forargelige levnet, saavel som ogsaa fordi degnen Peder Enevoldsen³, een studiosus, af biscop Wildhagen constitueret, ey informerede ungdommen, hvorom meenigheden og præsten⁴ saavel som degnen alvorligen af mig bleve erindrede. Paa kirken⁵ fattedes ellers noget paa vinduet i taarnet, som stod aaben, men strax blev given ordre til sognepræsten at lade reparere; noget paa tagsteenene paa dend een (nordre) side, hvor det sagdes at regne ned, som iligemaade blev befaleet at skulde repareres; een afdeeling i choret for communicanter, som ogsaa skulde gøres over-

hen havde været forvalter på, og lod sig adle $11/4$ 1724. Han var født c. 1647 og døde 1729, bisat $25/2$; $22/10$ 1685 ægtede han en borgerdatter af Ålborg, Karen Jakobsdatter, der senere antog navnet Giesman. Hun var født 1664 og døde $11/1$ 1739. — Han byggede en skole i Solberg sogn og sørgede for lønning til skolemesteren sammesteds (Hofmans Foundationer 3. 522).

- ¹ Severin Pedersen Brønsdorf ejede Randerup fra 1695 til sin død 1748. Fra 1704 ejede han desuden Kongstedlund (Hvas: Familien Hvas 5. 226 og 410). Hans hustru døde $20/3$ 1751.
- ² Jakob Poulsen Holm var præst for Skibsted og Lyngby 1714—21 (Wib. 3. 74). Han blev begravet $22/2$ 1721.
- ³ Peder Enevoldsen blev begravet $20/6$ 1742, 68 år gl. Hans første kone, hvis navn ikke kendes, døde 1724. Derefter ægtede han $20/6$ 1725 Elisabet Ottesdatter Lütken, der blev begravet $10/6$ 1742, 45 år gl.
- ⁴ Henning Arnisæus Jokumsen Irgens var præst for Skibsted og Lyngby 1721—69 (Wib. 3. 74). Hans hustru, Mette Katrine Bering, blev begravet $11/7$ 1757, 53 $3/4$ år gl.
- ⁵ 1632 $18/6$ perpetuerer Chr. IV Skibsted kirketiende til Rold præstekald (Rørdam: Danske Kirkelove 3. 217).

slag over, hvad det kunde koste; kirkegaardens muur og stætter vare iligemaade meget forfaldne og behøvede reparation saavel som digerne. Kirkeliusene vare meestendeel udbrendte, hvorfor der ogsaa blev gjort anstalt, at der med første skulde anskaffes nye.

D. 12. besaae jeg paa veyen fra Randrup til Brøndum præstens kirkebøger i Skibsted, som ikke vare ret indrettede af formanden, men bleve af mig paanyede beseglede, og anordnet, at een nye bog skulde indrettes til communicanterne og iligemaade forsegles. Sammested leverede jeg præsten hr. Henning Irgens 2 sldr. til vinduerne i Skibsted kirke at reparere. Sammesteds besaae jeg og degneboligen, som var stor og anseelig nok og kunde let med skoleværelser forbedres, naar degnen vilde tage sig paa at læse for de unge. Derfra reyste jeg strax til Lyngbye kirke¹, som nylig var repareret baade paa tag, muur og kirkeporte, men behøvede endnu 1) porter og dørre for kirke stætterne, 2) een deel i vinduerne, som af glarmesteren blev bestilt, 3) blev gjort anstalt, at det skulde for alteret afdeeles til communicanterne, naar præsten med kirkeværgerne havde overslaaet, hvad det ohngefæhr kunde koste, som ogsaa 4) blev resolveret angaaende et pulpitu i kirken at bygge, at der ogsaa skulde forhøres, hvad det kunde koste at lade bygge. Ved Lyngbye kirke mødte ogsaa muurmesteren fra Bælum kirke for at accordere med præsten om tagget paa Schibsted kirke at forbedre.

D. 13. augusti visiterede jeg i Brøndum kirke, hvor jeg fandt et meget tallriig ungdom og deriblant mange saavel soldater som andre af begge kiøn heel vel informeret i deres christendom, omendskiønt der ingen

¹ 1632 ^{18/6} perpetuerer Chr. IV Lyngby kirketiende til Brøndum præstekald (Rørdam: Danske Kirkelove 3. 217).

skole holdtes i sognene. Degnen¹, uanseet hand var een laicus, befandtes at have giort flid derved tilligemed præsten². Kirken³ var nylig repareret, saa der ey synderlig derpaa siuntes at mangle. Præstens kirkebøger vare rigtig indrettede, men paa communicanterne blev hand erindret at indrette een ny, som ogsaa kunde numereres og forsegles.

D. 14. augusti besaae jeg Siem kirke, som var gandske og over alt saa brøstfæddig, saa jeg ey har seet dend slettere. Ti muuren af store hugne steene var paa visse steder færdig at falde ud. Taget over dend heele kirke, særdeeles idend nederste ende, var saa skrøbelig, at meenigheden med livs fare maatte sidde deri. Loftet var aldeles ingen over kirken, saa det allevegne kunde snee og regne ned i kirken. Stolene vare overalt saa forfaldne, saa neppe nogen kunde sidde paa dem. Gulvet var over alt optraad og vilde af ny ligges. Klokken var gandske i stykker, saa dend ey kunde høres. Kirkegaards muuren var med porte og stetter gandske forfalden og øde. Alterklæde fandtes ingen, Messeskiorten og messehagelen var gandske forslidt. Kalk og disk var NB. ingen til denne kirke, men maatte føres derhen fra een anden kirke. Dørren paa kirken var ogsaa i styk-

¹ Jørgen Iversen Hjorth, der nævnes som degn 1718, var en søn af skytte og skovrider Iver Jørgensen (begravet ²⁸/₇ 1723) og Dorthe Tøgersdatter. Først ægtede han ²⁶/₆ 1718 Maren Jensdatter, en datter af stedets forrige degn, Jens Vognsen (begravet ¹¹/₁₃ 1720, 73¹/₂ år gl.), men hun døde alt 1722 og blev begravet ²⁰/₃, hvorefter han ¹⁵/₁₁ 1722 ægtede Mette Andersdatter Fugl, køkkenpige på Vorgård (Bælum kb.), som vistnok overlevede ham. Han selv blev begravet ²⁰/₂ 1761, 68 år gl. (Gjerding: Hellum herr. 250).

² Jens Pedersen Thornam var præst for Brøndum, Siem og Torup c. 1701–26 (Wib. 1. 232).

³ Brøndum kirke lå utvivlsomt til Lindenberg (Christian grev Danneskjold-Samsø).

ker. Ellers stod NB. een fiærding fuld med krud under prædikkestolen. Om denne store brøstfældighed vil NB. forvalteren og patronen¹ betimelig erindres. Derfra rey-ste jeg strax samme dag til Torup kirke², som nylig var repareret baade inden og uden, dog saa at der paa taarnet, som NB. NB. havde været flux høyere og NB. uden tilladelse var fornødret, nylig var eendeel steene afblæste. Alterdugen var gammel og slet. Alterklædet fattedes gandske. Altertavlen var ey malet, men skulde effter beretning snart males. Port og stætte fattedes for kirkegaards muuren, omendskiønt denne nylig var oplagt. Paa taarnet saavel som paa kirken selv var bindingsverk istedenfor muuren. I Brøndum fik jeg posten fra Viborg med breve 1) fra m. Less³ om NB. dend norske sag, 2) fra hr. Iver Enevoldsen med deprecation etc., 3) fra etatsraad Poulson om stipendio til mr. Thura. Ellers gav degnen i Brøndum mig een memorial om degnebud i sterboernes forretninger.

D. 15. augusti rey-ste jeg fra Brøndum til Skiørping og paa veyen besaae Fræer kirke, som nylig var repareret, saa at dend nu baade inden og uden fandtes i complet stand. Altertavlen behøvede at stafferes, da det øvrige i choret ogsaa kunde males. Ellers var kirken gandske hvelvet inden til og betakt med bly uden til, taarnet alleene undtaget, som var belagt med steene. Ornamenterne vare ogsaa alle i god stand, saa intet derpaa fattedes, saaviit jeg kunde see. Ellers var i cho-

¹ Siem kirke lå til Lindenberg. — Den „Sim“ kirke, som Severin Benzon til Havnø 1722 fik tilskødet (Saml. til jydsk Hist. og Top. 2. I. 462) er Sem i Onsild herr.

² Denne lå vist til Lindenberg.

³ Hvem denne Less var, vides ikke; hr. Iver Enevoldsen er den s. 93 i anm. 5 nævnte præst for Strandby osv.; etatsr. Poulson er den 1718 adlede Mathias Poulson til Bidstrup og Søbygård; hvem mr. Thura var, vides ikke.

ret een begravelse, som de tilegner sig paa Tudstrup¹, hvorom vil eftersees adkomster, saavel som ogsaa om de havde givet nogen kiendelse til kirken, da de for nogle (4 a 5) aar siden skal have nedsatt lig i begravelsen. Iligemaade fandtes 2 huuse paa kirkens grund, af hvilke det eene beboes af een smed, som ligger lige neden for kirken, NB. hvis fæstebreve vilde eftersees. Nok fandtes i kirken NB. 5 tavler blye, noget kalk og eendeel bredder, som vil bevares til kirkens beste.

D. 16. augusti 1730: dnica XI post trinitatis visiterede jeg i Schiørping kirke, som var i fuldkommen tilstand, ey alleene hvad bygningen angaaer, men endogsaa ornamenterne, hvoraf alterklædet af fløyel med guld galouner, messehagel af atlask iligemaade med dobbelt sølvgalouner paa, samt pulpet paa alteret overklæd med rødt atlask og sølv galouner, item een oblatæske af sølv, af sl. Søren Madtzson² paa Teglgaarden var given til kirken, foruden alt, hvis hand til kirken havde givet, saasom til prædikkestolen at male og udstaffere, stakketverket for choret at lade reparere etc., som altsammen skal beløbe sig til henimod 100 dr. Iblant ungdommen vare ikkun faa, som meget vel kunde gjøre reede for deres christen-

¹ Tustrup ejedes af Jens Madsen til hans død 1730, begravet 8/11. Begravelsen synes han virkelig at have haft ret til, for 1743 sælger hans enke gården med en begravelse i Frær kirke (Gjerding: Hellum herr. 191—2). Jens Madsen er vel ogsaa blevet begravet her, siden hans enke forbeholdt sig ret til at blive nedsatt i denne begravelse. Når biskoppen bemærker, at der fra Tustrup er blevet indsat et lig i kirken for 4 á 5 år siden, er det næppe korrekt, da kirkebogen ikke har nogen antydning af slikt. Her skulde vist stå for en halv snes år siden, for her tænkes snarest paa Jens Madsens søn, Mads Jensen, der døde 19/11 1712. Kirkebogen meddeler dog ikke, om han blev begravet i kirken eller på kirkegården.

² Om ham findes oplysninger i Gjerding: Hellum herr. 154. Teglgården havde han 1700 købt af Hans Lange til Asmild kloster.

dom, men de fleste kunde intet uden catechismi ord, hvorfor de ogsaa bleve publice erindrede. I meenigheden var ellers ingen skole, hvorom jeg med dend unge degn¹ maatte tale, som ogsaa lovede at paatage sig det, naar et skolehuus blev bygt dertil, som ogsaa blev udseet pladtz til. Præstens² kirkebøger over føde, døde, copulerede etc. vare rigtig nok indrettede, men over communicanterne var ingen auctoriseret bog, som derfor blev anordnet at skulde indrettes. Ellers besaae jeg ved samme leylighed een kilde³ paa Skiørping kirkegaard, som flittig besøges af adskillige siuge og skrøbelige folk, hvoraf mange og formeene sig at blive hiulpen, til dend ende og een blok fandtes ved samme kilde, hvori de ligger deres penge til een taknemmeligheds tegn, som af samme vands brug bliver hiulpne. I samme blok fandtes samme tid 2 sldr. samlet siden st. Hans dag, og berettede sognepræsten, at hand havde 40 dlr. samlede saavel deraf som af andre collecter, som folk der i meenigheden havde given til kirken etc., som jeg befol, hand skulde beholde hos sig selv, indtil mand kunde employere dem til skolens og fattige skolebørns nytte og brug. I Skiørping kom til mig hr. Peder Karmarch af Rold og 1) klagede over Rold kirkes brøstfældighed, som hand bad mig paa hiemreysen selv at bese, 2) over een grov forargelse i hans meenighed med et adulterio, som der gik i svang, hvorom hand indgav een memorial til mig, og jeg tilskrev sr. Peder Nielsön Møller, fuldmægtig over fru generalinde Levezovs⁴ godtz, at hand vilde

¹ Niels Jakobsen Grå, begravet ²⁹/₁ 1760, lidt over 68 år gl., gift ¹⁴/₃ 1721 med Elisabet Nielsdatter Kok, datter af degnen her til menighederne, N. K. (Gjerding: Hellum herr. 174).

² Peder Nielsen Skyum var præst for Skiørping og Frær 1687—1729 (Wib. 3. 106).

³ Se Gjerding: Hellum herr. 159.

⁴ o: Anna Margrete Brockdorff til Oxholm, Ålegård og Bygholm,

assistere ham paa sin principalindes vegne til at udrydde denne forargelse af meenigheden.

D. 17. augusti reyste jeg fra Skiørping til Gierding, hvor jeg visiterede d. 18., dog formedelst hovedkirkens meget snevre rum, som begge meenigheders ungdom ingenlunde kunde faae rum i, i annexkirken Blenstrup, som tillige med hovedsognen tilhører grev Daneskiold og nylig var paa tag, muur og kirkegaardspporter etc. med temmelig bekostning repareret, dog saa, at der 1) paa taarnet, som tilforn havde haft een stor spidtze, var skeed een stor fornedrelse, 2) at der paa begge sider af kirkens tag var aftagen eendeel bly og igjen oplagt tagsteene, hvormom patronen vilde erindres. Ungdommen fandtes ellers i meenigheden ikkun heel maadelig underviist, saasom degnen¹, een ustuderet og dertil fra Tostrup nylig forfremmet person, hverken havde informeret eller kunde informere ungdommen, og meenighederne tilmed ingen skoler havde til deres unge i sognene, omendskiønt der blev berettet, at grev Daneskiold allerede havde lovet at lade een for meenigheden indrette, som før skal have været der. Præstens² kirkebog over føde, døde, copulerede og publice absolverede befandtes ey indrettet aldeeles effter dend for i bogen foreskrevne maade. Ti 1) var ikkun een bog for begge sognene; 2) vare føde, døde, copulerede etc. ey distincte og under visse clas-

enke efter generallejt看ant Theodosius Levetzow (AÅ 7. 325). Til Oxholm lå på denne tid en hel del gods i Rold sogn.

¹ Povl Pedersen, forhen degn i Tostrup (s. 81 anm. 2), begravet ¹⁴/₁₂ 1766 noget over 74 år gl., gift ³/₁₀ 1717 med Marie Elisabet Helmer, datter af vagtmester H. (Tostrup kb.). Hun blev begravet ⁶/₁₂ 1752, 63 år og nogle uger gl. Børnene antog navnet Helmer (Gjerding: Hellum herr. 136).

² Bolle Jensen Mørch var præst for Gerding og Blenstrup 1718—65 (Wib. 1, 434).

ser derudi indførte, men promiscue iblant hin anden og uden nogen orden; 3) at det meeste befandtes ey med præstens egen men een fremmed haand skrevet; 4) at confitentes og communicantes ey vare i dend indførte etc. Hvorfore jeg maatte erindre, at 1) dend confusion maatte i classerne forandres, 2) at een egen bog maatte indrettes til communicanterne etc. Proustens protocoller vare hos hr. Henrik i Kongeslef, som NB. NB. hand blev erindret at føre med sig til første landemode. Dagen dereffter, som var d. 19. augusti, besaae jeg Gierdring [!] kirke, dend mindste og uanseeligste af alle dem, jeg havde seet, og omendskiønt dend for faa aar skal være repareret, saa var dend dog nu brøstfædig 1) paa muuren, som her og der var af kalken fordærvet, 2) fattedes porte og kirkestætterne, hvortil tømmeret allerede var ført tilstede. Ellers var een meget underlig og uanseelig prædikkestool opmuret og kalket, hvis lige vel neppe skal findes nogen anden sted. Iligemaade var ikkun een træliusestage i kirken, i hvis sted forvalteren paa Lindemborg, sr. Raben¹, berettede, at hand allerede havde ordres, at lade giøre andre messingstager i deres [!] sted, saasom hand og forsikrede nylig at have faaet ordres af sit herskab at lade Siems kirke strax reparere af grunden.

Samme dag d. 19. augusti kom jeg til Storvorde og tillige med prousten hr. Jacob² i Mou og sognepræsten³ besigtede baade Storvorde og Seglflod kirker⁴, hvorpaa ved muurmestere fra Aalborg samt kirkeværgerne

¹ Povl Raben.

² Jakob Olsen Spjellerup, præst for Mov 1698—1738, provst i Flestum herr. (Wib. 2. 409).

³ Mattias Anchersen Mohr, præst for Storvorde og Seglflod 1685—1728 (Wib. 3. 201).

⁴ Disse lå til Viborg domkapitel. Smlg. reskr. af ¹⁰/₁₁ 1758.

blev forfattet et ordentlig siun, som her vil falde altfor viitløfftig at indføre, hvor jeg og fik brev fra biscoppen af Aalborg¹, som inviterede mig til sit huus i Aalborg.

D. 20. augusti ankom jeg til Aalborg og effter biscop Thestrups indstændige begiæring logerede ind i bispegaarden og derpaa dagen dereffter besaae begge kirkerne samt skole og hospitalet, som er i meget god tilstand og vel beneficeret, betragtede og de fattiges væsen, som mig af borgemester Giørup blev foreviist, som ogsaa er meget vel indrettet. Løverdagen, som var

d. 22. aug., reyste jeg effter sognepræstens hr. P. Karmarks² begiæring til Rold og der om morgenen d. 23. besaae Rold kirke og befandt af denne brøstfældighed, at alterdugen var gandske forraadnet, lystestagene af tin meget slette, knæfaldet for alteret behøvede reparation, lofftet maatte omligges, bielkerne (dend øverste og 3 nederste) vare afraadnede ved ydersiden, nøglen til kirken itu, taarnet over alt forfalden, hvorover og tømmeret med hvelvingen i taarnet forfalder og forraadner, kammene nedfalden, tækket over ald kirken brøstfældig med store huller i, saa det over alt nedregner og forraadner tømmeret og lofftet, som vilde ganske omlegges, over choret suufiælene borte, saa vinden staaer ind i kirken; kirke-muuren, saa vel paa store- som lav-kirken, adskillige steder brøstfældig; manglede klokkestreng; tækket paa vaabenhuuset var og gandske forfalden, som altsammen vilde ved skrivelse forestilles enken³, som eyedede gaarden. Derfra reyste jeg samme dag til

¹ Mag. Frans Thestrup, biskop over Ålborg stift 1709—35.

² Peder Thomsen Karmark, præst for Rold og Vebbestrup 1721—50 (Wib. 2. 647). En ligsten over ham og hans hustru findes på Rold kirkegård; ifølge den havde han 5 sønner og 9 døtre. (Meddelt af rådstuearkivar Chr. V. Christensen).

³ Ellen Hansdatter, sl. Hans Espersens. Hun solgte 1724 Rold kirke til Axel Bille til Stenalt.

Webbestrup kirke¹, hvor port og støtter omkring kirkegaarden vare gandske øde. Taarnet var repareret, men NB. fornedret og skrøbeligt. Vinduet ved prædikkestoolen ude. Prædikkestoolen alt for liden. Altergulvet meestendeel øde, saa det vilde omlegges; vare stoolene for høyt oppe i choret etc. Ellers vare der nye alterklæde og messehagel. Om det øvrige vilde med forderligst erindres.

[Visitatser i Fjends herred 1722.]

Efter at jeg torsdagen d. 8. octobr. var ankommen til Dagbjerg præstegaard, visiterede jeg fredagen d. 9. octobr. der i kirken og fandt ungdommen, som tillige med de gamle var i stor mængde forsamlet, saa vel grundet og informeret i deres christendom, som jeg ikke tilforn havde fundet i nogen meenighed. Sognepræsten² havde ellers intet andet over sine tilhørere sig at besværges over, uden at de ey flittig nok vilde holde deres børn til gudsfrygt og underviisning, og een mand iblandt dem levede uforligelig med sin hustrue, som derfor af mig publice for meenigheden blev paamindet. Kirkens bygning, hvorover m. Jens Reenberg paa Lynderupgaard haver jus patronatus, saavel som over begge annexerne, var vel ved lige holdt, og saa viit mand kunde see behøvede ey nogen synderlig reparation; tilmed berettede sognepræsten hr. Friderich Busch, at hand af kirkens patron havde fuldmagt til at lade forfærdige alt, hvis enten paa hovedkirken eller paa annexerne

¹ Denne ejedes af byfoged Kristen Nielsen Hostrup i Hobro.

² Frederik Pedersen Busch var præst for Daugbjerg, Mønsted og Smollerup 1700—41 (Wib. 1. 270).

Mønsted og Smollerup kirker skulde manqvere. Degnen¹ som med ungdommens information sig ikkun lidet bemøvede, boede NB. i Mønsted, saasom hand ingen degnebolig havde i Dagbiery, ey heller til leye kunde bekomme. Skoler bleve der i sognet ingen visse holdte, uden hvis præsten tid effter anden selv havde anordnet. Præstens kirkebøger vare ikke aldeeles i stand, men hand lovede mig dem siden at foreviise, som og skeede i Wridsted; mens confitenternes og communicanternes vilde af ny indrettes. Præstegaarden var af[!] meget vel ved lige holdt.

Fra Dagbiery reyste jeg til Wrove og visiterede i Wrove kirke søndagen d. 19. post trinitatis, som var d. 11. octobris, og fandt ungdommen ey ilde grundet i deres christendoms første elementer, omendskiønt degnen² ikkun lidet havde giordt til deres information. Kirkens bygning var iligemaade temmelig ved magt, undtagen at taarnet uden til var noget paa muuren læderet og kirkegulven her og der noget ujevn, omendskiønt præsten³ berettede, at sognefolkene vilde klage derover. Præstegaardens bygning var saa aldeeles over alt forfalden, saa mand ingensteds i huset kunde sidde fri for regn, naar det regnede. Kirkebogen var saa ilde medhandlet, mutileret og af regn og vand fordervet, tilmed var der saa urigtig antegnet i dend, saa det var fornøden, at een nye bog strax til dend brug saavel som een anden til communicanterne blev indrettet. Degnen gjorde ikkun liden tjeneste ved catechi-

¹ Knud Kristensen Bråd, forhen degn i Kobberup, nævnes som degn her 1712 og endnu 1754. Han blev $\frac{3}{1}$ 1708 gift med Bodil Hansdatter af Rosborg (Mønsted kb.), der døde $\frac{26}{9}$ 1754.

² Peder Jensen, der blev begravet $\frac{3}{11}$ 1758, 86 år gl. Ved skiftet efter ham siges, at han var degn indtil for 20 år siden. Hans hustru, Anne Kristensdatter, blev begravet $\frac{3}{3}$ 1722. 47 år gl.

³ Michael Thomsen Bering var præst for Vrove og Resen 1722–41 (Wib. 3. 641).

zationen. Hvo der var kirkens eyere, N. Arctander eller ass. Luc. Kiærulf¹, viste præsten ey, som nok kunde fornemmes havde i sinde at tilforhandle sig dend,

Samme søndag afften strax efter maaltid reyste jeg til Wridsted, hvor jeg visiterede maandagen d. 12. octobr. og fandt meenigheden folkriig og ungdommen til een stor deel vel grundet i deres christendoms første elementer, omendskiønt degnen², een ustuderet gammel mand, lidet eller intet deri havde arbejdet, saasom og sognepræsten³ besværede sig over ham, at hand ey holdte mandtall over communicanter og catechumenos, hvorom hand og blev erindret. Kirkens⁴ bygning var temmelig ved lige holdt, saa viit mand kunde see. Udbygningen ved dend nordre side var nedbrudt af kirken og til vaabenhuusets indrettelse anvendt effter stiftamtmandens og biscopens tilladelse, som der berettedes, mens gruus og rudera laae endnu paa kirkegaarden, som med rette burde bortføres. Alterbogen behøvede at ombindes. Kirkebogen fandtes, men specification over communicanterne manglede.

Tiisdagen d. 13. octobr. besaae jeg paa veyen til Haderup Resen kirke, som berettedes at tilhøre sr. Niels Jbsen⁵ i Holstbroe, som var nylig repareret. I kirken laae eendeel skafftkorn i taarnet, som berettedes at tilhøre patronens bonde. Ellers mangle lius paa alteret

¹ Lukas Kiærulf solgte 1728 Vrove kirke til Thomas Bering i Randers. Det er imidlertid ikke usandsynligt, at L. K. er kommet i besiddelse af den ved at ægte Niels Arctanders enke (Smlg. s. 82 anm. 2).

² Jens Pedersen Holm, der døde i april 1738. Han havde da tre myndige sønner og en datter, der var 30 år gl. Hans enke, Ane Marie Tøgersdatter, døde 1767 i et hus i Vridsted.

³ Lukas Nielsen Steenstrup var præst for Vridsted og Fly 1713—51 (Wib. 3. 639).

⁴ Vridsted kirke lå til Estvadgård (Anders Pedersen Brøndorff).

⁵ o: Niels Ibsen til Tvis kloster og Lergrav, købmand i Holstebro.

for een temmelig tid, hvorfor patronen skulde have bødet dem olie og een lampe. Kalk og disken var ellers af tin. Porten og støtterne omkring kirken vare ellers borte og kirkegaards diget forfalden.

Samme dag besaae jeg paa hjemvejen fra Haderup og paa vejen til Kaaberup præstegaard Flye kirke, som patronen sr. Brønsdorff¹ paa Estvadgaard møtte ved, hvor tækket paa dend ostre side af taarnet var brøstfældig og eendeel bredder afblæste, som patronen berettede, hand havde kiøbt bredder til. Vinduerne i kirken vare ellers meget smaae, og behøvedes nok et vindue til for liusets skyld. Porthuset ved kirkestetten var gandske forfalden, som patronen meente var ufornden at lade reparere, siden byen laae strax ved kirken, hvor præsten kunde faae leylighed nok til heste og vogn, som vilde eftersøges. Alterbogen behøvede at indbindes. Ellers klagede hverken præsten over sine tilhørere eller meenigheden over præsten. Samme dag imod afften kom jeg til

Kaaberup, hvor jeg visiterede Onsdagen d. 14. octobr. og fandt meenigheden ikkun heel liden af de gamle, og ungdommen heel maadelig underviist i christendommen, saasom og degnen², de Brøndumers broder, een gam-

¹ Anders Pedersen Brønsdorff ejede Estvadgård fra 1710, da han købte den af Fr. Chr. Rantzau til Rodstenseje, til c. 1725, da han mistede den for gæld. At han krympede sig ved at gøre sine kirker grundig i stand, var intet under, da han selv knap havde det tørre brød. Efter at have mistet Estvadgård, den sidste af hans mange hovedgårde, flyttede han til Vansted ved Hjørring, som ejedes af hans stiftsøn, Hans Henriksen Bugge til Bøgsted og Haven, og her døde han $\frac{7}{4}$ 1733 i meget små kår. Hans enke, Beate Sofie Hansdatter Holst eller Holsten, der først havde været gift med Henrik Bugge til Linderumgård og Haven, døde sammesteds 1735. (Se også O. Nielsen: Hjerm og Ginding Herreder 513).

² Jørgen Jensen Brøndum, der blev begravet $\frac{8}{3}$ 1752, vist 70 år

mel og derhos ustuderet person, lidet deri havde giort. Hvad kirkens bygning angaaer, som sr. Brønsdorff paa Estvadgaard skal eye, mens sagdes at have eller vilde overdrage til amtsforvalter Lund i Skive, befandtes taarnet paa dend eene side noget brøstfældig. Klokken var for nogen tid nedfalden og slaæet i stykker, som Brønsdorff havde taget til sig og viiste mig paa Estvadgaard, og i dens sted havde hand ladet een anden liden klokke igien ophænge, som mand neppe kunde høre, og meenigheden var heel fortrydelig over; hvorfor Brønsdorff og lovede med første at lade dend omstøbe og igien ophænge. Paa vaabenhuset fattedes nogle tagsteene.

I Fellingberg kirke¹, annexet til Kaaberup, som jeg dagen dereffter besaae, vare alterdugen, alterklæde og messehagel samt messeskiorten meget gamle og forslidte; lysestagerne vare af tin. Muuren saavel som tækket var endnu nogenleedes ved magt, saa det kunde henstaae een tid lang, men vilde dog med første behøve een temmelig reparation. Porten og stætterne omkring kirkegaarden vare over alt forfaldne saavel som kirkegaardsdigen i sig selv. Dagen dereffter, som var fredagen d. 15. octobr., besaae jeg paa veyen til Höysløf Dommebye kirke, som med de andre 2 tilhører fruén paa Starupgaard², og fandt dend udvortes nogenleedes vedligeholdt, men inden i saa vel paa væggenes kalkning som paa stoolene etc. noget brøstfældig, saasom og porten og stætterne for kirkegaarden vare forfaldne; der-

gl. Han ægtede $\frac{7}{10}$ 1704 Dorthea Jakobsdatter Vesbech. Alle-rede 1734 nævnes hans søn, Jakob B. (dåbskonfirmeret $\frac{6}{7}$ 1710, død $\frac{19}{5}$ 1774) som degn her i sognene.

¹ Denne lå til Tvis kloster (Niels Ibsen).

² Elisabet Friis (3 eger) Henriksdatter, enke efter baron Frederik Christian Holck til Holckenhavn (AÅ 3. 128). — De andre 2 v: Højslev og Lundø.

fra reyste jeg samme dag til Høygsløf og visiterede der, hvor jeg fandt meenigheden af de gamle ikkun meget tynd, formedelst at de i Dommerbye vare da til hove paa Estvadgaard og de andre hver i sin gierning; men ungdommen ikkun heel slet grundet i deres catechismi lærdom, hvoraf de ikkun kunde de blotte ord og ikke meeningen, saasom hverken sognepræsten¹ eller degnen² uanseet hand var een gammel student, havde giort sig nogen umag dermed eller holdt nogen bog over catechumenos. Kirkens³ bygning fandt jeg ellers ingen merkkelig brystfældighed paa. Fra Høygslef reyste [jeg] til Lunøe kirke, som friherrinden³ iligemaade eyer, som i aar nylig var repareret paa taarnet, men stolene i kirken samt porten og stætterne om kirkegaarden vare gandske forfaldne. Kirkebogen, af denne præst indrettet, var ikke forsegleet. Ellers havde hverken præsten over meenigheden eller meenigheden over præsten noget at klage.

Fra Høygslef reyste [jeg] til Starupgaard og derfra til Heilskov d. 16. octobr. og visiterede i Ørslev kloster kirke d. 17. octobr., som var dnica 20 post trinitatis, hvor ungdommen var forsvarlig grundet i deres christendom, saavel som landsoldaterne, som i stor tall mødte. Kirken⁴ var ogsaa i temmelig god tilstand, undtagen at stoolene vare noget slette. Præstens⁵ kirkebog manglede, som hand lovede at skaffe færdig. Ellers havde hand sine medhielpere og intet at klage enten over degnen⁶ eller meenigheden, ey

¹ Henrik Vessalsen Barthling var præst for Højslev, Dommerby og Lundø 1799—52 (Wib. 1. 744).

² Jens Jensen Ellitshøj, begravet $27/6$ 1730, gift før 1699 med Marren Nielsdatter, der overlevede ham.

³ Se forrige side anm. 2.

⁴ Ørslevkloster kirke lå til Ørslevkloster (Iver Nikolaj Sehested).

⁵ Niels Gundersen Rostrup var præst for Ørslevkloster sogn 1717—34 (Wib. 3. 678),

⁶ Vistnok Peder Hansen Møldorph.

heller de over hannem. Derfra reyste jeg maandagen d. 18. octobr. til Ørum og visiterede der samme dag og fandt meenigheden baade vel grundet og regulier i de fleeste stykker. Kirkens¹-bygning var ogsaa vel ved magt, saa viit mand kunde see; inventarium og ornamenterne vare der complet, iblant andet kalk og disk af sølv med fouteral til, men flasken til at føre viin i af tin udi et fouteral. Lius paa alteret vare meget smaa. Medhielpere havde hand² ogsaa, var vel fornøyet med meenigheden, som dend og med ham. Fra Ørum reyste [jeg] til Gammelstrup kirke³, hvor . . . [Her følger 6 blanke sider.]

[Visitatser i Sønderlyng herred 1723.]

An. 1723 d. 31. juli visiterede jeg i Thiele kirke, hvor jeg fandt meenigheden meget ringe af tall, saaviit de gamle angaaer, og ungdommen meget slet informeret i christendommens hovedpuncter. Degnen⁴ var een gammel svag mand, i hvis sted sønnen opvartede tienesten, men ingen NB. holdte skole der for ungdommen. Medhielpere havde præsten⁵ dog i meenigheden. Kirken⁶ var temmelig vel vedlige holdet, og hvad enten der eller paa annexen Winge⁶ fattedes, var alt materialier indkiøbt til og contract derom giort med haandverksfol-

¹ Ørum kirke lå 1724 til Strandet (Iver Nikolaj Sehested).

² Han o: Jon Kjeldsen Steen, der var præst for Ørum, Borris og Gammelstrup 1702—27 (Wib. 3. 691).

³ Denne lå 1724 til Strandet (Iver Nikolaj Sehested).

⁴ Johan Nathansen, død 9/8 1724 i sit 64. år. Hans søn, Nathan Johansen (begr. 9/8 1761, 72 år gl.), blev hans efterfølger.

⁵ Tomas Andersen Høyer var præst for Tjele og Vinge 1713—40; senere præst for Sønderholm (Wib. 3. 276).

⁶ Tjele og Vinge kirker lå til Tjele (Gert Didrik Levetzow).

kene saa det med første kand vendtes repareret. Kirkebøgerne over føde, døde, communicanter etc. vare vel ved haanden, men ikke saa tydelig og distincte indrettede som de burde, tilmed meestendeel udskrevne, hvorfor præsten blev skriftlig erindret med første at indrette ny bøger og lade dem giennemdrage, numerere og forseyle og meere distinct end hidindtil skeed er at indføre, hver classem af hver meenighed for sig selv i behørig orden saavel som ogsaa at tilholde degnen i een egen ligeledes giennemdragen og af prousten forseylet bog at indføre communicantes. Ornamenterne og inventarium vare ellers rigtig istand og fattedes intet deraf. NB. at eftersee stiftskisten om dend gamle nedbrudte kirke¹ NB.

Løverdagen d. 1. augusti effter at jeg var ankommen til Ørum præstegaard, besaae jeg om eftermiddag Wisikum kirke², som paa bygning saavelsom hvad inventarium og ornamenterne angaaer var i maadelig god tilstand, uden at der nogle af stolene i kirken vare brustfældige, stien op til et pulpitu neden[?] i kirken udelig. Kirkestetterne vare aftagne og laae i vaabenhuset. Dernæst Weirum kirke², hvor kirkegaardsmuuren var gandske nedfalden og port og stetter borte. Vinduerne her og der ude, ingen skriftestool, men derfor maatte præsten bruge degnestoolen. Kalk og disk var af tin,

¹ 0: Fovlum kirke. — 1656 1/4 tilskriver kongen Henrik Thott til Boltinggård, befalingsmand paa Dronningborg, og Jakob Mathisen, superintendent over Århus stift, at da Fovlum kald er så ringe, at dets indkomster ikke kan tilstrække, hvorfor kirken efterhånden er forfalden, „så at i mange år ikke der udi haver været prædiket“, må dette og Tjele sogne sammenlægges til ét sogn med Tjele kirke til sognekirke. (Orig. i Viborg bispearkiv, Sønderlyng herr., Fovlum sogn Nr. 9).

² 1722 skøder Gert Didrik Levetzow til Tjele Viskum og Vejrum kirker til Kristen Skeel til Estrup.

i choret var NB. for Werners¹ moder bygt een stool, hvor ingen før havde været, og daaben derfor flyt. Iligemaade vare bygningen i god stand, som rittmesteren² paa Tiele nylig havde ladet reparere, men paa alteret var af de gammel dags lysestager af jern, som de kalder klo-
ver. Vaabehuuset laae fuld af foder etc.

Søndagen dn. 10 post trinit. d. 2. augusti visiterede jeg i Ørum og fandt saavel ungdommen for dend største deel temmelig vel informeret i deres catechismi hovedpungter, som ellers det meeste vel reguleret, omendskiønt degnen³, som flittig effter sin ankomst til embedet havde catechizeret, saavel mundtlig som i sine antegnelser skriftlig klagede over de fleestes forsømmelse naar catechization i kirken blev anstillet. Ellers klagede meenigheden at ingen skole af mangel paa skole- og degnehus der blev holdt. Kirkens⁴ ornamenter fandtes alle rigtig, men bygningens brøstfældighed havde prousten⁵ i et eget siun forfattet. Medhielpere havde prousten ogsaa i meenigheden, som slet intet havde at klage over præst eller degn, ligesom de og ikke paa meenigheden. Justitz- og skifteprotocollerne bleve mig ogsaa af prousten foreviiste og paategnede. Kirkebøgerne fandtes iligemaade rigtig og vel nok indrettede, men specifi-

¹ Det er vanskeligt at gætte, hvem denne Werner kan være. Pastor Vilhelm Bang har henledet opmærksomheden på, at det mulig kunde være den i Jydske Samlinger 2. I. 424 nævnte inspektør Werner.

² Ovennævnte Gert Didrik Levetzow, der havde købt Tjele 1698 og ejede den til sin død 1737 (A.Å. 7. 333).

³ Peder Pedersen Busch, død ²⁴/₁₃ 1724 i sit 34 år, gift med Anne Lundsgård. Han har rimeligvis kun været degn fra 1722, da den foregående degn, Hans Nielson Tolosius, døde.

⁴ Ørum kirke lå vist til Sødal (Niels Bentsen Winther).

⁵ Nikolaj Arpsen Lütken, præst for Ørum, Viskum og Vejrum 1712—25, provst i Sønderlyng herr. (Wib. 3. 687).

cationen over communicantes vilde i egen af prousten numereret og forsejlet bog forfattes.

Maandagen d. 3. augusti besaae jeg paa veyen til Worning 1) Qvorning kirke¹, som var meget vel saavel paa bygning som ornamenten vedligeholdt, blytakt etc., saa jeg ikke fandt noget, som derved kunde erindres, uden at porterne og stetterne ved kirkegaards muuren vare forfaldne, hvor dog muuren stod sterk og fast. Ellers laae i samme kirkes nederste deel eller taarnet mundering til et compaignie af landsoldater, hvorom vilde erindres. 2) Hammershøy kirke², som iligemaade var af bygning saavelsom ornamenten i meget god tilstand, saa mand ikke fandt noget, som kunde mangle, uden alleene at muurene ved kirkegaards stetterne var forfaldne, og nogle faa steene inden for kirkedørren vare oprevne. Ellers blev præsten³ erindret at tilholde sognefolkene i begge disse sogner, særdeeles Hammershøy, til at holde skolemestere til deres ungdom at undervise.

Tiisdagen d. 4. augusti visiterede jeg i Worning kirke, hvor ungdommen befandtes ikkun maadelig informeret, saasom de hverken havde skolemester, eller degnen (som dog var een studiosus Andr. Resen⁴) sig med catechizationen meget siuntes at have befattet. Ellers havde bønderne i Worning og Hveding byer allerede effter sognepræstens drift og formaninger resolveret i deres byer at

¹ Denne lå til stamhuset Fussinge (Christian Ludvig v. Plessen).

² Denne lå ligeledes til stamhuset Fussinge.

³ Peder Jørgensen Marquard var præst for Vorning, Kvorning og Hammershøj 1708—33 (Wib. 3. 630).

⁴ Anders Jørgensen Resen, død ¹⁷/₁₁ 1725. Hans enke, Helle Helene Johansdatter Slothugger (død ²⁰/₆ 1742, 51 år gl.), blev ²⁰/₆ 1726 gift med den følgende degn, Kristoffer Olesen Pind, død ²/₆ 1756, 56 år gl. — A. J. R. havde rimeligvis været degn fra 1721, da den forrige degn, Niels Jespersen Lindholt døde.

holde een egen skolemester til deres børn; hvortil de i Worning alt havde udvalt et sted og samlet pengene til huusets bygning. Ornamenterne vare her saavel som i Quorning og Hammershøi i meget anseelig og smuk tilstand af herskabet¹ paa Fussingøe meestendeelen nyt, og veed ikke at noget manglede, uden det alleene, at kirkegaardsmuuren var forfalden og portene, omendskiønt de saaviit vare heele, heel brystfældige. Paa lofftet fattedes og noget her og der. Kirkebøgerne vare for alle meenighederne indfattede i et, tilmed vare ikke heller materierne om børnedaa, copulation etc. her som andre steder distingverede i visse classer, hvorom sognepræsten derfor skriftlig blev erindret, saasom og degnen tillige med præsten blev tilholden at lade een bog igiennemdrage, numerere og forseigle til at indføre confitentium og communicantium navne i. Sognepræstens thema til hans prædikken var Luc. x om Martha og Maria. Fra Worning reyste jeg

Onsdagen d. 5. augusti til Nørbek, hvor jeg strax samme dag visiterede og fandt ungdommen, nogle faa undtagne, ikkun heel slet informeret i deres christendom, saasom hverken dend forrige præst² eller degnen³, som var een laicus og effter sagn havde været kudsk paa Asmild kloster, nogentid havde underviist, som meenigheden offentlig klagede, langt mindre i sognene fandtes nogen

¹ Den bekendte Christian Ludvig v. Plessen, gift med Charlotte Amalie Skeel (Skeel: Familien Skeel 280).

² Den forrige præst for Nørbeg, Sønderbeg og Læsten var Peder Kristensen Vorgod, der skal have resigneret 1723. Den følgende præst, Jesper Ananiassen Bager, ordineret $\frac{7}{8}$ 1723, døde 1725 (Wib. 2. 500).

³ Abraham Kristensen Riis. Han nævnes som degn her 1704 og var det til sin død. Blev begravet $\frac{9}{8}$ 1741, over 72 $\frac{1}{2}$ år gl. 1698 $\frac{24}{7}$ ægtede han Anna Jensdatter paa klosteret (Asmild kb.), der overlevede ham.

skole eller skoleholder. Kirken var ellers i bygning og ornamenter maadelig vel vedlige holdt undtagen at klokken var sprukken og derfor ey vel af meenigheden kunde høres. Kirkegaards digen var ey heller allevegne ved magt holdt, omendskiønt der var ny port for dend. Præstens thema var 4 præcept. Kirken tilhører rittmester Levetzov paa Thiele. Samme dag paa veyen til Bierregrav besaae jeg Sønderbek kirke¹, som er een af de smukkeste og best udziirede kirker i dend heele stift baade i henseende til altar, prædikkestoolen og paneel om væggene samt stoolene, som alle med smukke emblematiske vare beprydede. Ornamenterne vare og alle i god stand, mens alterbogen og ritualet vare saavel i denne som de andre kirker gandske revne og mutilerede og behøvedes nye. Paa tagget siuntes lidet at mangle saavelsom paa vaabehuuset og kirkedigen, som var meget forfalden. Præstegaarden i Nørbek var utroolig slet, særdeeles paa tagget, saa mand ingensteds kunde være tør, naar det regnede. Ellers havde hr. Jesper allerede ladet et af udhuusene nyligen tække og reparere og begyndte at samle noget tømmer til bygning.

Torsdagen d. 6. augusti besaae jeg Thanum kirke², som da var under blytækkerens reparation og forresten var vel ved lige holdet saavel i bygning som ornamenterne, undtagen at kirkegaardens diger og laagerne meget her som paa de andre steder vare forfaldne. I Thanum var ellers een nye kongl. skole nylig projecteret, men ikke endnu fuldfærdiget, hvor børnene saavel derfra sognen som fra de omliggende efter artiklernes tilhold [!], og strax derpaa Aalum kirke³, som befandtes i fuldkommen

¹ 1720 skødede kongen denne til Christian Ludvig v. Plessen.

² Denne lå til stamhuset Fussinge.

³ Også denne lå til stamhuset Fussinge.

stand, undtagen at klokken var sendt til Kiøbenhavn at omstøbes. I samme kirke fandtes de Scheelers arvebegravelse, som indtog dend gandske chor, men ellers ikke synderlige enten ornamenten eller stoole. Der i sognen holdt degnen Christ. Bech¹, een studiosus, skole, som NB. pr. strategema var draget fra de andre 2 sogner, som med skoleholderiet vare overdragne til stud. Hasselagger², som i samme tid blev kaldet til Kousted kald. Ellers var kirkegaardsdigen og porterne der saavel som ved de andre kirker heel forfalden.

Fredagen d. 7. augusti visiterede jeg i Bierregrav kirke, hvor een deel af ungdommen fandtes temmelig effter Rostochs³ catech. forklaring informeret i catechismo, men langt fleere ikkun heel slet grundet deri. Iblant nogle fra Hornbek, sogn, som sortere under Thannum skole. Ellers var ikkun meget faa af de gamle bønder og deres koner tilstede i visitatzen, hvorom jeg i visitatzens slutning erindrede. Blev og erindret og for viss sagt, at ladefogden paa Fussingøe samme dag havde ladet een stor deel opbiude til hove til hovearbejd, hvorom forvalteren⁴ først vil erindres, førend mand tilmelder herskabet noget derom. Kirkens⁵ bygning og ornamenten vare ellers i temmelig tilstand og kirkegaarden med muur og porter vil forsiunet. Sacristiet var der

¹ Kristen Bech var degn her til sin død, begravet 13/8 1750, over 83 år gl. Hans hustru, Ellen Knudsdatter, overlevede ham.

² Jens Jensen Hasselager blev 13/8 1723 kaldet til præst for Kovsted og Råsted og 1723 forflyttet til Vorning, Kvorning og Hammershøj (Wib. 3. 630).

³ Mads Jensen Rostoch, præst for Middelfart og Kavslunde 1704—14, forhen res. kapellan ved Odense Sct. Knuds Kirke, var forfatter til en katekismus forklaring: „Den eenfoldige Børnelærdoms usvigelige Mælk“ (Wib. 2. 403).

⁴ Kristen Rod.

⁵ Bjerregrav kirke lå til stamhuset Fussinge.

saavel som i Worning opfyldt med de forrige præsters og deres familiers lig. Lofftet kunde her og der behøve reparation. Skriftestool fandtes ingen uden degnestoolen. Præstens¹ thema til hans prædikken var ex. psal. xxxiv, v. 12 og exord. ex. Eph. [?] vi, v. Kirkebogen var her ligesom i Worning saa confus indrettet, at alle meenheder og alle materier stode iblant hin anden, som blev erindret skulde forandres, naar denne bog var udskreven, saavel som ogsaa at communicanternes specification herefter i een egen forseylet og numereret bog maatte indføres. NB. Landsoldaternes navne maatte fra præsten og degnene indhændtes, at mand kunde erfare, hvo der havde været tilstede.

[Visitatser i Slet herred 1723.]

Derpaa reyste jeg d. 4. septembr. om morgenen ved 9 slet formiddag fra Viborg og ankom til Barmer præstegaard om aftenen klokken 8 og visiterede derpaa d. 5. septembr., som var dnica. 15. post trinitatis i Sibber kloster kirke, som fandtes meget vel vedligeholdt af Jørgen Jensøn² paa Sibber kloster, saå jeg ikke observerede noget enten paa bygning eller inventario, som noget manglede paa. Ungdommen var ellers meget slet grundet og informeret i deres catechismo, formedelst at degnen³ (og maaeskee præsten⁴) ikke alvorlig havde drevet derpaa, hvorfor

¹ Laurits Jensen Harlev var præst for Bjerregrav, Ålum og Tatum 1716—30 (Wib. 1. 162).

² Jørgen Jensen (Glerup) købte 1708 Sebber kloster, som han ejede til sin død $\frac{5}{6}$ 1727.

³ Mads Bruun, død $\frac{11}{2}$ 1731 i sit 49. år. Hans enke, Katrine Marie Jensdatter, blev begravet $\frac{28}{2}$ 1737, 58 år gl.

⁴ Jens Rasmussen Snitger var præst for Sebber og Lundby 1691—

begge ogsaa derom publice bleve erindrede. Degnen var een studiosus ved navn Matth. Bruun fra Aalborg, men havde ikke lærdt dem deres catechismi forklaring, omendskiønt der vare mange velhavende og skikkelige bønder, som baade havde evne og lyst til at lade deres børn underviise og maatte hver for sig holde skolemestere til deres børn hiemme i deres eget huus. Ellers var een gammel fundatz¹ paa een skole der i sognen af 10 rdlr. aarlig, som ingen fuldkommenhed var kommen til, formedelst at der ikke var pladtz og grund til skolehuuset at faae. Hvorom jeg NB. lovede at skrive seigr. Jørgen Jensøn til med stiftamtmanden. Præstens kirkebøgerne [!] over føde, døde etc. havde hand ikke i stand, men lovede at føre med sig til første landemode til Viborg for at efftersees etc., hvorom hand og alvorlig blev erindret. Justitsprotocollen var hos hr. Aegidius Lassen² i Farstrup som assessor og notarius i prousteretten, hvor dend kunde efftersees. Ellers blev prousten erindret om medhielpere at udvæle og beskikke, som hand ikke havde. Nogle landsoldater bleve ude deraf meenigheden, hvorom lieutenanten, som just var tilstede, ogsaa blev erindret. Ellers fandtes kirkegaarden om Sibber kirke ey aldeles vel indhægned paa dend side til klostret, omendskiønt der var hængt nylig porter og stæter. Ellers var Sibbercloster een kiøn og velbygget gaard, særdeeles af stor herlighed med fiskerie af sild etc., som gav anseelig aarlig indkomst. Fra Barmer præstegaard reyste jeg til Lund-

1729 og fra 1704 tillige provst (Wib. 3. 21). Hans hustru, Gertrud Povlsdatter, døde 1731 i Lynnerup i Skivum sogn og blev begravet ¹³/₈ (Skivum kb.).

¹ To fundatser af 1707, hver paa 300 sldr., omtales i Hofmans Foundationer 3. 516–17.

² Aegidius Pedersen Lassen var præst for Farstrup og Ajstrup 1694–1725 (Wib. 1. 341).

bye kirke¹, een meget liden og slet kirke, hvor inventarium af kirkebøger og ornamenter vel vare i nogenleedes stand, omendskiønt det altsammen var meget gammel, uden at der slet ingen alterklæde fandtes. Bygningen var udentil nogenleedes forsvarlig ved lige holden, uden at der i taarnet, som var fast med kirken, intet lofft fandtes, saa kirken var fuld af blæst. Ellers blev berettet, at der paa samme kirke tilforn havde været belagt med blye, som nu var ikkun belagt med tagsteen, hvorom prousten blev erindret at giøre inquisition. Kirkegaardsmuuren var ilde ved lige holdt, omendskiønt der var giort anfang til at sætte nye porter og stætter. Derforuden var dend synder side af taarnet forfalden og behøvede saavel som kirken her og der skiælning. Astrup kirke, som tilhører sr. J. Poulson² til Waar, var saaviit paa det udvortes vedligeholdt og taarnet saavel som andet i stand, uden at nogle faa bredder vare lagde paa kirken ved taarnet, hvor tilforn sagdes at have været bly. Af inventario og ornamenterne fandt mand intet at fattes uden alterklædet. Ellers behøvede kirken at kalkes og kirkegaarden at indhegnes med stætter og porte, som fattedes. Taarnet paa synderside kunde behøve skiælning etc.

D. 7. septembr., som var tiisdagen, visiterede jeg i Fårstrup kirke, som tilhører Jochum Poulson paa Waar, som var vel vedligeholdt i bygningen inde og ude, og altertavlen var nylig repareret og meget vel udstafferet af sr. Poulson. Inventarium var og med ornamenterne i fuldkommen forsvarlig stand. Ellers manglede laager og stætter paa kirkegaards digen, som ogsaa var her og der forfalden. Ungdommen var meget slet grun-

¹ Denne lå til Vår (Jokum Poulson).

² Jokum Poulson købte 1718 Vår, som han ejede til sin død 1756.

det og underviist i deres christendom, formedelst at præsten¹ og degnen² ikke havde catechizeret flittig i kirken, hvormed de og publice bleve paamindte, men undskyldte sig, at de unge ey vilde indstille sig til examen eller catechization, naar dertil blev advaret, hvormed jeg derfor NB. NB. har satt mig for at tilskrive proprietarierne, at de vilde tilholde deres bønder, at de lade deres børn dertil indfinde sig. Medhielpere sagde præsten ogsaa, hand havde. Om dend donation fra Krastrup³ paa 12 tdr. rug aarlig til fattige der i meenigheden, saa jeg copie af fundatzen. Justits-, skifte- og auctionprotocollerne for Slet herredt bleve mig og foreviiste og rigtig befundne, uden at baandet i skifteprotocollen, som dend var igiennemdragen med, var synderrevet og derfor vilde fornyes. Kirkebogen over føde, døde, copulerede etc. i Farstrup og Astrup meenigheder vare ikke tilforn forseglede, men blev af mig forseglede og derhos erindret, at designation over communicantes vilde iligemaade numereres, giennemdrages og af prousten forsegles; om det fattighuus, som her havde været, men var nedbrudt, vilde nærmere inqvireres, naar og af hvem det var nedbrudt.

D. 8. septembr. besaae jeg paa veyen til Næsborg Oudrup kirke, som tilhører Jørgen Jensøn paa Sibber kloster, som er meget liden af bygning, har een meget slet altertavle, ingen vaabenhuus, intet lofft over taarnet, daaben af muursteen, kirkegaards digen var nedfalden her og der, og portene saavel som stætteerne fattedes omkring dend. Var og ellers ingen alterdug. Ellers berette sognepræsten, at ornamenterne vare der alle. Dereffter besaae

¹ Se s. 131, anm. 2.

² Jens Pedersen Vidsted, der blev begravet $\frac{9}{11}$ 1742. Han havde $\frac{1}{11}$ 1720 ægtet Gertrud Pedersdatter Sølgaard, der blev begravet $\frac{7}{11}$ 1759, 74 år gl.

³ Se Hofmans Foundationer 3. 514.

jeg paa samme vey Salling kirke, som tilhører baron Rantzaw¹ eller Krastrup; er af een synderlig bygning, idet dend har 4 gange og stoolerader; har ingen taarn, som siges for 30 a 40 aar at være nedbrudt. Vinduerne vare aabne, men berettedes at være under reparation. Kirkegaardsmuuren samt porter og stætter vare ligeledes forfaldne her og der. Gulvet i gangene vare ogsaa fortraade. Ornamenterne vare der ellers, uden at der alleeneste fattedes alterklæde. Alterbogen var ellers her saavel som i Oudrup kirke revet og slidt. Over prædikkestoolen fattedes himmelen, som var nedfalden.

D. 9. septembr., som var torsdagen, visiterede jeg i Næsborg kirke² som var maadelig ved lige holdt paa bygningen, uden at vinduerne her og der vare udblæste,

¹ Christian baron (senere greve) Rantzau. — Da der i det følgende oftere viser sig en vis uklarhed med hensyn til bestemmelsen af, hvem der ejede de til Krastrup liggende kirker, vil det ikke være overflødigt her at oplyse følgende. Manderup Due til Krastrup, Gunderstedgård osv. døde barnløs $\frac{11}{3}$ 1710 og hans enke, Charlotte Amalie Gøye Markusdatter, ægtede derefter $\frac{30}{11}$ 1716 Christian baron Rantzau til Brahesborg (A.Å. 8. 142). Inden hun giftede sig påny, må der være blevet holdt skifte efter Manderup Due, og ved denne lejlighed synes hans broder, Albrecht Kristoffer Due til Halkær osv. at have overtaget Krastrup og Gunderstedgård, hvorved han er kommet i stor gæld. Det varede ikke længe, inden hans kreditorer, blandt hvilke Christian baron Rantzau, faldt over ham, og alle hans godser gik i løbet. Torstedlund og Albæk blev 1724 stillet til tvangsauktion, Halkær måtte han 1726 sælge, og 1725 blev Krastrup og Gunderstedgård ifølge overenskomst mellem sl. oberst [Manderup] Dues arvinger på den ene side og major [Albrecht Kristoffer] Dues kreditorer på den anden side stillet til auktion og købt af Christian baron Rantzau. Forud for denne auktion gik en del indførsler i Krastrup og Gunderstedgård og gods; det er derfor naturligt, at ejendomsforholdene var noget brogede på den tid, da biskoppen visiterede. — A. K. Due døde $\frac{3}{6}$ 1734 på Store Restrup i små kår.

² Denne lå til Halkær (Albrecht Kristoffer Due).⁷

som dog sagdes at skulde snart indsættes. Taarnet saavel som blyet paa taget behøvede her og der reparation. Om taarnet blev ellers berettet, at det var for nogen tid siden nedsiunket paa nogen quantitet, saavel som og at vaabenhuset, som tilforn havde været af grundmuur, for nogle aar siden var nedbrudt, og et andet, som nu findes, af bindingsverk igien opbyggt. Af inventario og ornamenterne fandt ikke noget, som manqverede. Ungdommen med 8 landsoldater, som der mødte, vare ikkun maadelig underviiste i deres christendom, omendskiønt nogle faae fandtes, som gjorde smuk reede for deres catechismo. Men degnen¹ kunde ikke informere, og præsten² exigerede ey meget over litteram catechismi. Dagen tilforn besaae jeg Lygstør, een ret beleylig situeret flek til handel, hvor jeg talte med herredsfogden sr. Tafftenberg³ om een kirke der at opbygge, som blev aftalt skulde videre overlegges. Samme tide blev af alle herredspræster, som vare tilstede, accorderet, at der til enkecassens forbedring NB. af hver præst skulde gives endnu 10 rdlr., som i første synode skulde proponeres. Præsten[s] thema var Esa. 1, 3, men mit folk etc. etc.

Fredagen d. 10. septembr. visiterede jeg i Lygstød kirke, som tilhører p. t. baron Rantzaw som Krastrups eyere⁴, hvor jeg fandt ungdommen saa vel grundet og under-

¹ Niels Olesen Aslow (en søn af præsten Ole Nielsen Aslow i Næsborg), døbt 11/10 1680, begravet 9/9 1750. Han havde 22/10 1702 ægtet Margrete Evertsdatter Røring af Brøndumgård (Salling kb.), der blev begravet 7/4 1750, 88 år gl.

² Abraham Martin Lauritsen Hviid var præst for Næsborg, Salling og Ovtrup 1703—40 (Wib. 2. 497). De af Wiberg anførte dødsdage for ham og hans hustru er begravelsesdage.

³ Jens Tafteberg, herredsfoged i Års og Slet herreder 1717—38. Den omtalte kirke i Løgstør blev der som bekendt ikke noget af før i vor tid.

⁴ Se forrige S. anm. 1.

viist i deres christendoms første elementer, som jeg neppe har fundet dem i det heele stift. Degnen, een meget skikkelig og fornufftig studiosus Thomas Torup¹, havde giort meget stor flid med dem, som hand publice ex merito blev roost for og fremdeeles bør rooses for. Landsoldaterne vare der ogsaa tilstede, men ikkun meget slet og maadelig grundede, saa jeg maatte paamine dem derom i deres officerers paahør. Ellers var et meget stort tall af de unge, som alle vare villige til at lade sig overhøre. Kirken var ellers temmelig vel ved lige holdt, uden kirkegaards muuren med porten og stætteerne vare ogsaa forfaldne, hvorover bønderne NB. NB. meget besværede sig paa kirkegaarden. Kirkebøggerne lovede hand² at viise mig i Vilsted. Præstens thema til hans prædikken var af psal. 119, v. 19.

Løverdagen d. 11. septembr. besaae jeg Kornum kirke, som tilhører Krastrup, o: baron Rantzaw³, og fandtes ikkun meget slet ved magt holden, i det taarnet paa taget var brystfældig, som de dog da vare ifærd med at reparere. Klokken var ikke brugelig til at ringe med, formedelst at træverket var skrøbelig og forfalden. Kirkens muur var vel nylig repareret, men dog ikke tilfulde eller bestandig. Paa dend nordre side af kirken laae een deel tagsteen, hvor tilforn havde været bly. I daaben var intet bækken, men præsten maatte selv forsiune det etc. Lofftet i kirken var forraadnet og behøvede nyt at oplegges. Kirkegaardsporter og stætter vare forfaldne og kirkegaarden opfyldt med faar og andre creaturer, hvorover de

¹ Thomas Kristensen Thårup, begravet ²⁶/₂, 1740, lidt over 54 år gl. Hans hustru, Kirstine Børglum, som han havde ægtet før 1715, overlevede ham.

² o: Peder Sørensen Tuxen, der var præst for Kornum og Løgsted 1697—1737 (Wib. 2. 248).

³ Se s. 134 anm. 1.

nærværende bønder klagede. Vaabenuuset var baade paa tagget brystfædig og uden laas for dørren, saa lieutenanten klagede, at de ey kunde have deres gevær forvaret. Liusene paa alteret vare aldeles udbrendte og behøvedes ny. Derfra drog jeg til Vindblæs kirke, som tilhører sr. Jochum Poulson paa Waar, hvor kirkegaards digen var meget forfalden, men portene og stætterne gandske borte. Taarnet var for et par aar eller noget[!] meget nedsiunket paa nogle alne, som der berettedes (og vilde nøyere effterspørages), men om det var skeed med tilladelse vidstes ey. Paa kirkegaarden laae endnu gruus og steen effter reparationen, som burde været bortført. Alterklæde var der ikke, omendskiønt mand saae nogle pialter af det gamle, men alterduget var meget NB. gammel og reven, som behøvedes at være ny; ellers beklagede nogle nærværende bønder, at der imellem kirken og taarnet, som var bedækt med fiæl, regnede ned i stoolene, som vilde erindres. Alterbog berettede præsten¹, at der var ikkun een til begge kirker; for resten fattedes ham intet af de andre ornamenten og inventario. Degnen² berettede, at hand havde ikkun NB. een psalmebog til begge kirker.

D. 12. septembr., var dnica 16 post trinit., visiterede jeg i Vilsted kirke, som iligemaade tilhører sr. Jochum Poulson paa Waar og var meget vel ved magt holdt med hvælving i kirken, saa mand ikke kunde see at noget derpaa manglede udvortes. Kirkegaards stætter vare nogen-

¹ Hans Sørensen var præst for Vilsted og Vindblæs 1704—26 (Wib. 3. 577).

² Jens Nielsen nævnes som degn her 1701 og er sikkert fulgt efter degnen Niels Madsen, der blev begravet ²¹/₁ 1700, 40 år gl. J. N. blev begravet ⁷/₆ 1742, 64 år gl. Hans hustru, Maren Kristensdatter, som han havde ægtet før 1701, blev begravet ²⁴/₁ 1740, 81 år gl.

leedes ved lige holdte. Messehagel og alterdug vare meget slette, men ingen alterklæde. Prædikkestoolen var ikkun meget slet. Ungdommen var temmelig informeret i catechismo og christendommens lærdom, saa de kunde passere for de beste næst Lyxdørs meenighed, dog vare mange heel slette af mangel paa underviisning og af aarsag, at degnen, som var een ustuderet gammel mand, kaldet af geheimeraad Bentzon¹, ey meget til informationen contribuerede. Medhielpere sagde hand² sig at have Kirkebøgerne bleve mig foreviiste, men som baandet var synderrevet, som forseglingen hefftede paa, skulde de til første landemode indsendes for at giennemdrages, numereres og forseyles. Sammesteds blev mig [foreviist] kirkebogen af Lygsted og Kornum meenigheder, som sognepræsten hr. Ped. Tuxen havde førdt med sig. Ved dend erindrede jeg, 1) at baandet, som dend var giennemdragen med, var synderrevet, saa dend derfor paany skulde giennemdrages og forseyles; 2) at præsten selv skulde holde denne fortegnelse og ikke lade dend ved degnen eller andre forfatte; 3) at een egen specification over communicantes vilde indrettes etc.

D. 13. septembr. besaae jeg Malle kirke, som tilhører sr. Poulson³ paa Gunderupgaard, som i aar havde ladet blyet af dend syndere side aftage og forleeden aar af dend største deel paa nordre siden og rød teylsteene igien oplegge, som dog ikke vistes til viss om vare skiælnede paa synder siden. Ellers var blyet over choret gandske af ælde fortæret og behøvede reparation, hvorfor og præsten⁴ berettede, at det flux havde regnet ned i kirken.

¹ Niels Benzon, der blandt andet ejede Vår til sin død 1708 (Leth og Wad: Dimitt. fra Herlufsholm nr. 301).

² o: ovennævnte præst, Hans Sørensen.

³ Niels Povlson. Se s. 94 anm. 1.

⁴ Iver Enevoldsen Wagård. Se s. 93 anm. 5.

Lofftet var nylig i kirken lagt ny, dog blandet med gamle breeder. I taarnet var et gammel og løs lofft: klokken var ikke i lang tid ringet med, formedelst at ingen klokkestreng var derved. Kirkegaards porten var nylig opmuuret, men ingen port hængt derfor, saasom der og ingen stætter var der meere end den eene port. Ellers var kirken i forrige tider, da kongen eyedede dend, vel pøntet med prædikkestol, fundt, altertavle, stoole etc. samt med alterklæde, som nu var forslidt og fordervet. Kalken, som der var af sølv, var meget liden.

D. 14. septembr., som var tiisdagen, visiterede jeg i Biørnsholms kirke, som tilhører sr. N. Poulson paa Gunderupgaard og er det 4. huus paa Biørnsholm, indrømmet til kirke, da dend gamle kirke (som der havde staaet og hvoraf endnu saaes kiendelige rudera, som kong Waldemar sagdes at have bygt her ved klosteret effter Sct. Petri kirkes modelle) for 50 aarstid siden var nedfalden. Inden i var kirken ellers vel ved lige holdt, saaviit mand kunde see, med ornamenten og inventario, uden at liusene vare meest udbrendte. Ungdommen var ellers temmelig vel informeret, saa mange fandtes, som kunde svare til de meest fornødne qvæstioner, omendskiønt andre saa vel iblant landsoldaterne som bønderne ikkun slet gjorde regnskab for sig. Klokken var ophængt ved vaabenhuset, som var temmelig brøstfældig, som ikkun var meget liden og meget ilde kunde høres. Kirkegaard den havde nylig faaet ny port, men stæten fattedes endnu. Ellers var kirkegaardsmuuren her og der oplagt NB. NB. med torv og jord, men andre steder med steen, hvorover bønderne klagede saavel som ogsaa derover, at een heel bye ikke kunde faae stolested her i kirken, hvorom de bleve erindrede at give deres memorial ind derom. Sognepræstens thema til hans prædikken var Esa. 28 v.

Samme tid besaae jeg Hornum kirke¹, hvor taarnet af muurmesteren ved sidste reparation havde nedslaget een deel af, som hr. Knud² nu fik commission at handle med een muurmester af Lygsdør om og indsende mig projecten om, samt at foreenes med een tømmermand om stættten. Kirkeværgerne vare ham opsædtzige, som sr. Kiærul³ maatte som sine tienere sette til rette. Ellers var lofftet ogsaa skrøbelig i kirken, saavelsom prædikkestolen og degnestoolen vare forfaldne, men kunde med een ringe bekostning repareres.

[Visitatser i Hindsted herred 1724.]

Anno 1724 d. 24. junii, som var St. Hans dag, visiterede jeg i Rold kirke, hvor ungdommen ikkun maadelig var grundet i deres christendoms og catechisimi lærdom. Men som der af sognepræsten⁴ var indsamlet een temmelig qvantitet tømmer til eet skolehuus, blev fuldmægtigen over fru generalinde Levezovs⁵ gods derom i kirken offentlig erindret, som og lovede det strax at skaffe i rigtighed. Rold kirke var ellers siden sidste gang temmelig vel repareret, men Webbestrup kirke var

¹ 1632 18/6 perpetuerer Chr. IV denne til Ulstrup præstekald (Rørdam: Danske Kirkelove 3. 217).

² Knud Ludvig v. Stoltzig Knudsen Flechtner var præst for V. Hornum, Hyllebjærg og Flejsborg 1709—58 (Wib. 1. 678). Han blev begravet 7/12 1758, 84 år 2 måneder, 3 uger og 4 dage gl.; når Wiberg anfører 1694 som hans fødselsår, må det altså være en trykfejl for 1674.

³ Anders Mortensen Kjærulf til Bjørnsholm.

⁴ Peder Thomsen Karmark. Se s. 116 anm. 2.

⁵ o: Anna Margrete Brockdorff. Se. s. 113 anm. 4. Fuldmægtigen var Peder Nielsen Møller.

endnu i samme tilstand, som jeg for 2 aar siden havde seet dend i, hvorom vilde erindres. Præsten[s] kirkebøger over føde, døde, copulerede og publice absolverede var saa viit i stand, uden at dend var uret numereret. Confitentium og communicantium catalogus var næsten udskreven og skulde paa ny indrettes, saa at kirkegangs konerne deraf bleve udelukte og i dend anden almindelig kirkebog indførte. Degnen¹ beklagede sig ellers, at hand af de mange opbygte huusmænd slet intet fik.

Fra Rold reyste jeg d. 25. junii, som var dnica 2 post trinit., til Astrup, hvor jeg samme dag visiterede i Astrup kirke, hvor mr. Carsten Friis² prædikkede meget grundig og opbyggelig, ungdommen var til een stor deel temmelig vel grundet i deres christendom og gjorde temmelig god reede for sig. Degnen³ var heel uartig og derpaa publice blev paamindet. Kirken var med sine ornament, inventario samt annexer⁴ effter alles beretning i forsvarlig og Astrup kirke i meget god stand.

-
- ¹ Peder Nielsen Karmark var utvivlsomt degn på denne tid. Han blev $\frac{9}{8}$ 1723 gift med Maren Olesdatter, enke efter den forrige degn, Loren Nielsen, der blev begravet $\frac{9}{10}$ 1722, 41 år gl. I den følgende tid nævnes oftere Peder Degn, og en mand af dette navn blev begravet $\frac{24}{4}$ 1746 i sit 61. år. Det er dog uvist, om det er ham, da Degn her, som så mange andre steder, bruges som et tilnavn. 1751 $\frac{7}{2}$ blev Peder Degns hustru [enke?] begravet i sit 65 år, og 1778 blev Peder Degns stiftatter, Kirsten Lorensdatter, begravet, 57 år gl. Det kunde altså se ud til, at han havde levet endnu 1778, hvilket dog er ret usandsynligt.
- ² Carsten Hansen Friis var præst for Alstrup, Rostrup og St. Arden 1724—53 (Wib. 1. 124). Når han tituleres mr. og ikke hr., er grunden vel den, at han endnu ikke var ordineret.
- ³ Hans Frederik Hansen Sartorius var degn her allerede 1689; han døde $\frac{3}{1}$ 1727, 59 år 1 måned gl. Hans enke — navnet kendes ikke — blev begravet $\frac{19}{3}$ 1740, 82 år gl. Hans søn, Andreas Astrup (døbt $\frac{29}{2}$ 1696, begravet $\frac{9}{5}$ 1740), fulgte ham i embedet. Astrup, Rostrup og St. Arden kirker lå til Villestrup (Elisabet Sehested Jensdatter, enke efter Frederik Juul).

Fra Astrup reyste jeg til Villestrup, hvor jeg logerede om natten, og om middags tid derefter d. 26. reyste derfra igien. Imidlertid examinerede jeg de unge Juuler, og fandt dend ældre ¹, som havde været hos mag. Schive ², meget slet. Samme tid og sted blev ogsaa talt om præstegaarden i Astrup, om dend var indfriet eller dend tilhørte Astrup, hvorom NB. stiftskisten vilde eftersees. Kirkebøgerne lovede mr. Friis at indrette af nye, saasom de ey ret vare indrettede.

D. 27. junii, som var tiisdagen, visiterede jeg i Vive kirke, hvor sognepræsten hr. Peder Kiærsing ³ gjorde een meget vel elaboreret prædikken over 1. Sam. 11. v. om Samuels optugtelse. Ungdommen var ikkun maadelig slet informeret i deres christendom, nogle faa undtagne, som vare ret smukke. Kirkens bygning ⁴ samt ornamenter og inventarium vare i forsvarlig tilstand, saa sognepræsten intet derover havde at klage. Skole var ingen i sognene, fordi sognefolkene ey vilde give ham noget til underholdning, hvorom de bleve offentlig erindrede. Annexerne bleve opsatte til at besee paa hiemveyen fra Als. Kirkebøgerne vare hverken numererede eller forsegledede, hvorfor præsten blev advaret at lade ny indrette og hos mig forsegle. Degnen ⁵ besværede sig derover, at prousten alletider lod ham gaae de længste veye med proustebreve, saasom fra Vive til Als og Øls, og bad, at de andre maatte alternere med ham. Fra Vive

¹ Det må være Jens Juul, hjemmedøbt ¹⁸/₄ 1709, død 1738 (AÅ. 7. 280).

² Mag. Niels Skive, død 1732, var rektor i Viborg.

³ Peder Lauritsen Kjersing var præst for Vive, Ove og Valsgård 1709—33 (Wib. 3. 607).

⁴ Vive kirke lå til Ovegård (Niels Bertelsen Fuglsang).

⁵ Niels Lorensen var 1721 degn her. Han blev ²/₁₀ 1721 gift med Maren Pedersdatter af Ove.

reyste jeg til Dalsgaard og besøgte fruene Lisb. Parsberg og Høeg¹, hvor fru etatsraad Juuls mødte etc. Derfra reyste jeg til Scheelund og paa veyen besaae Wisborg kirke, som var vel prydet og nu sidst med eet pulpitu til et positiv eller orgelværk, som stod i kirket [!], men ikke kunde blive placeret derpaa; kirkemuuren omkring kirkegaarden var gandske nedbrudt, men derimod blev berettet at hand² havde i sinde at lade nye stoele gjøre i kirken og lade nye staketter eller sprinkeler opsætte omkring kirkegaarden. Samme afften kom jeg til Scheelund, hvor jeg visiterede d. 29. junii og fandt ungdommen ikkun heel slet informeret i deres christendom, formedelst at dend gamle degn³, som nylig var død, i mange aar ey havde opvartet samme tjeneste med catechization. Landsoldaterne vare ellers alle tilstede i meenigheden saavel som ogsaa eet stort og usædvanlig tall af ungdommen, hvoraf ikkun faae kunde gjøre reede for deres christendom. Ellers var i Wisborg sogn een skole og skoleholder, som dog var gammel og hengiven til drukkenskab, som af det heele sogns indbyggere med proprietariernes samtykke underholdtes. Præstens⁴ kirkebøger vare for hans (professor Londemans) tid saa viit vel nok indrettede, men af hans formænd forsømte. Til med var biscopens forsegling for-

¹ Fru Lisbet Nielsdatter Parsberg, sl. Jørgen Høegs til Skærso, døde 18/4 1729 på Dalsgård hos sin datter, fru Anne Høeg, sl. Ove Gjeddes, der ejede Dalsgård til sin død 18/6 1731. — Fru etatsråd Juuls er ovennævnte Elisabet Sehested Jensdatter.

² Han o: Severin Benzon til Havnø og Visborggård. Visborg kirke lå til Havnø.

³ Hans navn kendes ikke. Alle Skelund og Visborg sognes ældre kirkebøger ere brændte og Hindsted herreds provstearkiv er meget mangelfuldt.

⁴ Den bekendte Edvard Hansen Londemann var præst for Skelund og Visborg 1706–27 (Wib. 3. 69).

slet, hvorfor hand ogsaa, efter at papiiret meestendeelen var udskreven, resolverede at lade een nye kirkebog indrette, giennemdrage og forsegle, som hand og havde ladet een bog til communicanter indrette. Scheelund kirke¹ var ellers ikkun heel liden og af slet bygning, dog uden sær brystfældighed og havde sine ornamenten. Fra Scheelund kirke reyste jeg til Havnø efter justiceraad Bentzons² 2 a 3 gange igientagne invitation, spiieste der i hans meget prægtige orangerie, hvor hand da talte om degnekaldet, som ved dend forrige degns afgang vacerede og siuntes at inclinere til dend afdøde degns stiffson, som havde betient det længe og nu anholt derom. Men som hand ey havde studeret, kunde jeg ey consentere deri, førend der paa universitetet var intimeret om samme vacance og fornummet, om nogen studiosus samme degnekald vilde antage³. Samme aften reyste [jeg] igien fra Havnø til Scheelund præstegaard.

D. 30. junii, som var fredagen, visiterede jeg i Als, hvor der var ikkun een liden meenighed forsamlet, saasom de fleeste vare i marken med deres møgvogne. Af landsoldaterne, som vare af capitain Kaalunds compagnie, var ikkun een eeneste tilstede; ungdommen var ikkun heel maadelig til dend største deel informeret i deres christendom, omendskiønt der baade var een skoleholder⁴ i meenigheeden og degnen var een student ved navn Friderich Knabe, præstekonens broder, som vel

¹ Denne lå til Havnø (Severin Benzon).

² Severin Benzon. Om ham se Saml. til jydsk Hist. og Top. 2. I. 460 ff.

³ En sådan indstilling til universitetet var påbudt. Se Kirkehist. Saml. 3. 6. 394.

⁴ Jakob Hansen, gift med Sidsel Nielsdatter. Han er utvivlsomt identisk med den Jakob Hansen af Als, der blev begravet $\frac{7}{6}$ 1747, 57 år gl.

ikke havde gjort sig stor flid med catechizationen, hvorom hand og publice blev paamindt. Kirken¹ var ellers gandske vel repareret og een ny sterk muur omkring kirkegaarden; ørnamenterne vare ogsaa i behold; men kirkeliusene vare udbrendte. Ellers fandtes kirkebogen gandske udskreven, saa een nye behøvedes, som præsten² blev erindret om, saasom hand og havde indrettet een nye til communicanterne, som af præsten og prousten skulde forsegles. Præsten recommendede mig ellers sin broder³, een student, som var gifft, men geraaden i armod, til degn paa Lessøe. Samme tid indfandt sig og prousten, hr. Jacob i Mou⁴, som gav underretning om Segflod kirkes reparation og annammede 30 rdlr. dertil. Iligemaade var og studiosus N. Vinding⁵ der, som havde gjort ansøgning hos obriste Friis til Høvringholm etc. om Dalsgaards vacante præstekald, og derpaa skulde prædikke for obristen næste søndag der effter.

Paa veyen fra Als til Øls besaae jeg Ouve kirke⁶,

¹ Als kirke lå til Overgård (Frederik v. Arenstorff).

² Johan Henriksen Kuur var præst for Als 1708—33 (Wib. 1. 87). Hans hustru var Anna Magdalene [ikke Marie] Knabe.

³ Denne broder var utvivlsomt den Christian Kop, som 1726 ff. var degn på Læssø. Han døde som sådan 1734. Hans hustru, Karen Kristensdatter Thorsager, overlevede ham. — Præsten kalder sig i Als Kirkebog stadig Kuur, hvilket navn han må have optaget efter sin moder, Lisbet Kuur, medens degnen beholdt sin faders efternavn.

⁴ Jakob Olsen Spjellerup, se s. 115, anm. 2.

⁵ N. Winding er vel den samme, der nævnes s. 105.

Hos Wiberg nævnes ingen præst af dette navn i den følgende tid. — Dalsgård præstekald (o: Tårup og Kvals) var nylig blevet vacant ved Jens Knudsen Ågårds død og blev det følgende år givet til Peder Lorens Jensen Nørholm. — Christian Friis til stamhuset Hevringholm (A.Å. 3. 137) må have haft jus vocandi til ovennævnte præstekald som patron for Tårupgårds stiftelse.

⁶ Denne og Valsgård kirke lå til Ovegård (Niels Bertelsen Fuglsang).

som saa vel i sin udvortes bygning som i sine ornamenter og inventario var forsvarlig, undtagen at stolene neden i kirken behøvede reparation. Liusene vare ikkun korte, liusestagerne meget korte med træfødder. Ved kirkedørren vare nogle bielker fordervede, som der stode støtter under. Derfra reyste jeg til Valsgaard kirke¹, som i sin bygning var meget god, af hugne kampesteen. Kirken var noget mørk, ikkun med 2 vinduer. Ornamenterne vare der, omendskiønt temmelig gamle; stolene vare bedre her end i Ove kirke. Altertavlen var ikkun liden, liusestagerne af gammel messing.

D. 2. julii, var dnica III post trinit., som indfaldt paa Mariæ besøgelsesfest, visiterede jeg i Øls kirke, hvor de af ungdommen, som tilstede var, temmelig vel svarede af deres catechismo, saa jeg ikke fandt bedre i det heele herredt end her og i Astrup. Af de gamle vare ikkun heel faa tilstede. Degnen², een gammel bonde- mand, var gandske udulig og kunde hverken siunge vel eller informere ungdommen. Skoleholder var ey heller der i meenighederne, omendskiønt sognepræsten³ havde een i forslag. Kirkens bygning var her og der meget bryst- fældig, saasom paa taarnet, hvor der [vare] mange steene affaldne, paa vaabenhuset, som iligemaade var blottet for tagget, paa lufttet, som mange steder var aaben, paa tagget over choret og een deel af kirken, saa NB. jeg hverken kunde sidde i skrifftestoolen eller staae nogen steds i choret for blæst, ey heller liusene staae tændte

¹ Se forr. side, anm. 6.

² Hans navn er ukendt, Kirkebogen begynder først 1742.

³ Henrik Kristoffer Olufsen Bützow var præst for Øls, Hørby og Døstrup 1720—41; derefter ved Viborg domkirke osv. (Wib. 2. 124). Han interesserede sig meget for skolevæsenet (Hofmans Fundationer 3. 499—509). Se forøvrigt om ham: Jydske Samlinger 1. IV. 337 ff.

paa alteret, hvorom mr. Vivebro¹, som eyer kirken, vilde skriftlig paamindes. Kirkegulvet var og meget ujevn, saasom og stolene overalt i kirken behøvede forbedring, og kirkedøren var gandske aaben. Iligemaade berettede sognepræsten, at Døstrup kirke var meget forfalden her og der, men Hørebye kirke maadelig vel ved lige holden, hvorom prousten skulde gives ordre videre, at tage videre und[er]retning ved siun. NB. ret for min afreyse fra Øls kom mr. Vivebro, patron eller eyere af de 3 kirker, og blev om samme kirkers brøstfældighed udførlig af mig paamindet.

[Visitatser i Hornum herred 1724.]

D. 30. julii, som var dnica 7 post trinitatis, visiterede jeg i Synderup kirke og fandt eet talriig ungdom, men ikkun meget faa af dem alle vel grundede og underviiste i deres christendom (ikke over 10), hvorom baade sognepræsten² og meenigheden alvorlig blev erindret. Dend forrige degn Bloch³, som ikkun havde været der eet aar og nylig var kaldet af baron Juul⁴ til Ramme kald, havde intet gjort ved catechization, hvorfore dend⁵,

¹ Jens Kristensen Vivebro.

² Bernt Jakobsen Rohde var præst for Sønderup og Suldrup 1719—26 (Wib. 3. 280).

³ Degnen Kristen Jakobsen var blevet begravet ⁹/₆ 1723, og efter ham fulgte Lars Frederiksen Bloch, der ²⁹/₇ 1724 blev kaldet til præst for Ramme (Wib. 2. 576), i hvilken stilling han døde ⁵/₁ 1742, 48 år gl. (Ramme kb.); ¹⁵/₆ 1725 ægtede han Anna Nielsdatter Hjort (Ramme kb.).

⁴ Ove Henrik baron Juel af Ryssensten (AÅ. 7. 271).

⁵ Om denne nye degn meddeler kirkebogen: 1724 „d. 17tde Septbr. indsatte Olle-Camp Degneren her i Synderup“. Det kunde ligge

som allerede var beskikket i hans sted, men ikke endnu havde faaet vocationsbrev, blev derom erindret. Kirkens¹ bygning var i god tilstand, saa jeg ikke fandt noget derpaa mangle uden nogle faa stoele. Præstens kirkebøger vare nylig indrettede af hr. Bernd Rhoede, men ikke numereret og forsegleet, ey heller inddeelet effter sognene og materierne, hvorfor sognepræsten blev erindret, at hand strax vilde lade dend numerere og til landemode med prousten fremsende dend, at dend kunde af mig blive forsegleet.

D. 31. julii besaae jeg paa veyen til Juulstrup Soul-drup kirke (som iligemaade tilhører major Due saavel som Synderup) og fandt dend i ret maadelig stand, undtagen at nogle faa tagsteene manglede paa taget og lidet paa vaabenhuset, og paa nogle faa stole.

Tiisdagen d. 1. augusti visiterede jeg i Buderup kirke, hvor ungdommen var baade meget nombreus og til een stor deel vel grundet i deres christendom. Der vare 2 degne, een gammel, P. Ol. Bang², og een yngre³; af de gamle (særdeles konerne) vare ikkun faa tilstede, hvor-

nær at antage, at han var identisk med den Ole Gundersen Kamp, der 1728 blev præst for Skjoldborg og Kallerup (Wib. 3. 90), men dels synes det ikke at kunne passe med de af Wiberg meddelte oplysninger, dels meddeler han selv intet derom i Ålborg stifts kaldsbog, hvor hans vita findes. Denne Olle-Camp har i hvert fald kun været degn her nogle få år. Iøvrigt kunde ordlyden af oven citerede sted jo nærmest tyde på, at Ole Camp indsatte en anden til degn og ikke selv blev indsat til degn, men denne forklaring er dog næppe rigtig.

¹ Sønderup kirke lå til Albæk (Albrecht Kristoffer Due).

² Peder Olufsen Bang var degn for Buderup og Gravlev. Han døde ²⁸/₈ 1738, omtrent 86¹/₂ år gl.

³ Kristen Nielsen Nørholm var degn for Årestrup få år senere og rimeligvis allerede på denne tid, Han blev begravet ⁸/₄ 1768, 85 år gl.; hans hustru, Lisbet Sørensdatter, døde ²⁸/₁₀ 1752, 70 år gl.

for de publice bleve paamindte. Præstens¹ text til prædikken var 1. Tim. 11, gud har given dig wiisdom i alle ting. Kirken, som tilhører rittmester Suur² paa Buderupholm, var i temmelig og forsvarlig god tilstand baade inden og uden, undtagen at taarnet, som for 5 aar siden var repareret paa dend eene side, oven paa var brøstfældig, som rittmester Suur sagde strax skulde blive renouvellet. Kirkebogen sagde præsten var af børnene lidet reven, hvorfor hand lod dend forbedre, og lovede at wiise mig dend, før jeg reyste fra herredet. Communicantbogen var af prousten forseget.

Onsdagen d. 2. augusti besaae jeg Ordestrup kirke, (som tilhører major Due³ som Torstelunds eyere), een af de allerbeste og anseeligste kirker i stiftet, og fandt dend forsvarlig vedligeholdt og aldeles uden mangel; i samme kirke var sl. Gregers Krabbe, stattholder i Norge, hans begravelse med fleere, vel vedligeholdt. Ved samme kirke var eet hospital⁴, hvori 5 nødtørfittige lemmer underholdes, af samme stattholder Krabbe, som da eyede Torstelund, stiftet og til Torstelund hæfftet, hvor jeg i sogneprestens hr. P. Deichmands og fogdens (paa Torstelund) overværelse tilspurdte forberørte hospitals-lemmerne, om de noget paa deres underholding manglede, og om noget imod fundatzen, som jeg havde med, blev imod dem handlet; hvortil de alle svarede ney. Hvorfra jeg drog samme dag og tid til

Gravlev kirke, som tilhører rittmester Suur og ilige-

¹ Peder Jakobsen Deichmann var præst for Årestrup, Buderup og Gravlev 1704—33 (Wib. 1. 40).

² Løjtnant, senere ritmester, Mikkell Suhr købte Buderupholm 1692 og ejede den til sin død $11\frac{1}{6}$ 1726. Han ejede ogsaa Restrup i Rinds herred.

³ Albrecht Kristoffer Due. Se s. 134 anm. 1.

⁴ Hofmans Fundationer 3. 542.

maade var i forsvarlig tilstand baade inden og uden, undtagen at kirkedigen, som laae paa meget ujevne bakker, her og der var noget forfalden. Medhielpere havde hand i alle meenighederne. Degne vare der tvende, een i Ordestrup yngre, een anden i Gravlev, een gammel mand mod 70 aar, Ped. Olesen Bang.

Samme dag var jeg paa Buderupholm efter rittmester Suurs invitation, som er een meget vel situeret gaard med skov, vand og eng omgiven, som da talte om Restrupgaards tiende og om hospitalsgodtzet i Østerbølle og Vesterriis.

D. 3. augusti, som var torsdagen, visiterede jeg i Ellishøj kirke, hvor ungdommen var maadelig vel informeret i sin christendom, men af de gamle vare meget faa tilstede, hvorom de ogsaa publice bleve erindrede. Kirken, som med fleere tilhører greve Daneskiold¹ var i sin bygning, ornamenten og inventario upaaklagelig. Præstens² kirkebøger fik jeg for tidens korthed ey stunde at efftersee, som prousten, hr. Vallenberg³ lovede at tilstille mig. Hans text var psalm. xxxiv, 12, som jeg effter ham kortelig igientog. Af landsoldaterne vare nogle faa borte, som obrist lieutenant Holsten lovede derfor at disciplinere. Samme sted indfandt sig general major Rosenauers⁴ fuldmægtig med brev til mig om Storvorde og Seglflod tiende⁵, som jeg lovede dereffter at besvare. Annexen Svenstrup⁶ tillod ey tiden mig at besee, heldst saasom baade præsten og prousten forsikrede, at dend

¹ Den lå nemlig til Lindenberg.

² Adam Levin Frederiksen Bloch var præst for Ellitshøj og Svenstrup 1716—61 (Wib. 1. 309).

³ Peter Hansen Wallenberg. S. 151 anm. 2.

⁴ Henrik Rosenauer til Klarupgård.

⁵ Smlg. s. 115, anm. 4.

⁶ Svenstrup kirke lå til Lindenberg (Christian grev Danneskjold-Samsø).

var i forsvarlig tilstand. Samme aften heel sildig ankom jeg til

Hornum, hvor jeg dagen dereffter d. 4. augusti 3: fredagen, visiterede og fandt ungdommen for een deel ilde grundet i deres christendoms elementer, saa der vare fast ingen som kunde videre end Rostochs¹ catechismum. Baade præsten² og degnen³ beklagede sig, at de ey kunde faae dem samlede til publicve examination og catechization. Af de gamle vare fast ingen tilstede, hvorfor de og publice bleve sterk reprimanderede. Proustens text var af Josvæ xxiv v. Jeg vil tiene herren etc. Kirken, som tilhører major Due⁴, var med sine ornamenter og inventario i upaaklagelig stand. Degnen, een gammel studiosus, holdte ikke synderlig skole. Samme sted besøgte biscop Thestrup af Aalborg og hans søn landsdommeren⁵ os, og var visitatzen overværende, men reyste til Aalborg igien imod aftenen. Præstens kirkebog blev mig saavel som degnens over communicanterne foreviist og paategnet. Men justicie- samt auctionsprotocollerne vare hos hr. Peder Deichmand, hvor jeg forgiætte at see dem. Før jeg reyste derfra, kom baade hr. P. Deichmand og Bondo⁶ til mig der, og Bondo bragte mig brev fra capitain Buchwalt⁷ etc.

¹ Se s. 129 anm. 3.

² Peter Hansen Wallenberg var præst for Ø. Hornum 1690—1732 og provst i Hornum herred (Wib. 1. 679).

³ ³¹/₁ 1717 blev Kristen Stub indsat til degn for Ø. Hornum efter Kaldsbrev af ²⁸/₁₂ 1716 og kollats af ¹⁰/₁ 1717. Han blev begravet ¹⁶/₁₂ 1731, 75 år gl. Hans hustrn, Maren Kristensdatter, overlevede ham.

⁴ Den lå nemlig til Torstedlund.

⁵ Mathias de Thestrup, senere ejer af Mariager kloster. (Dahlerup: Mariager Klosters og Bys Historie 62.)

⁶ Hans Bondo, biskoppens amanuensis. Se s. 85 anm. 5.

⁷ Formodentlig kaptajn Frederik Buchwald til Gudumlund.

D. 5. augusti paa efftermiddagen reyste jeg til Synderholm, hvor jeg visiterede d. 6. augusti, som var dnica 8 post trinit., hvor ungdommen var ey ilde underviist i sin christendom. Landsoldaterne vare og tilstede, og ingen af dem borte. Ved samme meenighed findes een skole¹ funderet af general lieutenant Levetzow dend ældere med 300 rdlr. aarlig rente, som degnen nu nyder for skolehold og seyerverkets opvartning, som findes i samme kirke, hvorpaa fundatzen blev mig viist og skal visst in originali findes i stiftskisten. Kirken, som tilhører generalmajor Lewetzaw², var med sine ornamenten og inventario i meget perfect stand med hvelving etc. i, saa intet kunde sees der at mangle, det og sognepræsten³ berettede om annexen, som jeg fandt ufornöden derfor at reyse til. Generalmajor Lewetzaw med major Due⁴, generalinden samt generalinden af Bygholm med sine 2 frøkener vare i kirken og anhørte visitatzen og effter dend inviterede os samtlige ned paa Restrup til bords, hvorfra vi reyste om afftenen klokken 9 til præstegaarden igien. I Synderholm fik jeg brever fra Kiøbenhavn, Viborg samt capitain Buchwalt. Degnen var een skikkelig gammel student fra Viborg skole, som ustraffelig forestod sit embede, ved navn Jens Christensen Saal. Præstens kirkebøger bleve mig foreviiste og af mig paategnede.

Maandagen d. 7. augusti reyste jeg fra Synderholm

¹ Hofmans Foundationer 3. 538.

² Christian Frederik Levetzau til Restrup (AÅ. 7. 334).

³ Laurits Sørensen Laurberg var præst for Sønderholm og Frejlev 1720—40 (Wib, 3. 276).

⁴ De nævnte personer er benholdtvis: Albrecht Kristoffer Due til Torstedlund (s. 134 anm. 1); Chr. Fr. Levetzaus hustru, Kristence Lindenov Rantzau; Anna Margrete Brockdorff til Bygholm, enke efter Chr. Fr. L.'s broder, Theodosius; de to frøkener er rimeligvis Margrete Øllegård og Lucie Emerentia Levetzau.

til Nørholm, hvor jeg visiterede d. 8. aug., og fandt ungdommen ikkun heel maadelig informeret i deres christendom, omendskiønt de baade havde een skikkelig studiosum til degn¹, som holdte skole for dem, og boede alle i dend samme eene bye, hvor de hver søndag ved offentlig catechization kunde blive og bleve informerede. Kirken, som hørte generalmajor Lewetzow til, var i sin bygning, ornamenten og inventario i fuldkommen tilstand og med et seyerverk ligesom Synderholm kirke beprydet. Præstens² og degnens kirkebøger bleve mig ogsaa foreviiste og rigtig forefundne³. Sammesteds indfandt baade prousten hr. P. Vallenberg og hr. L. Laurberg med hans kone sig; hvorfra jeg om efftermiddagen d. 8. augusti, som var tiisdagen, reyste derfra til Nibe, hvor jeg onsdagen d. 9. augusti visiterede og fandt 2 skolemestere⁴ med deres discipler samt een anden meget nombreuse ungdom, hvor af de yngste og mindste, som gik i skole, vare de beste, de ældere de sletteste. Iblant landsoldaterne, som vare tilstede, vare ikkun meget faa, som kunde giøre nogen regnskab for deres christendom. Præstens⁵ text var af 2 Cor. xii, v. og exord. af Jerem. 31, de skulde kiende. Kirkens bygning⁶, ornamenten og

¹ Niels, Nielsen Ålborg var degn her 1711 og 1739. Han blev $\frac{8}{10}$ 1712 gift med Anne Andersdatter, stuepige paa Ørslevkloster.

² Niels Lauritsen Ursin var præst for Nørholm 1698—1746 (Wib. 2. 503).

³ Her har biskoppen desværre taget fejl. Kirkebøgerne blev ikke „rigtig forefundne“, for de led af den samme skavank, som der i visitatsbogen så ofte klages over, at alle slags ministerialia var sammenblandede.

⁴ Deres navne kendes ikke. Kirkebog haves nu først fra 1765.

⁵ Markus Nielsen Alsing var præst for Nibe og Vokslev 1723—66 (Wib. 2. 443).

⁶ Nibe og Vokslev kirker lå til Lindenberg (Christian grev Danne-skjold-Samsø).

inventarium vare i fuldkommen stand, nylig repareret; men om annexen Woxleff¹ berettede sognepræsten, og [!] derved var een og anden brøstfældighed, som patronen, grev Daneschiold havde lovet med første at lade reparere. Degnen² var een gammel skikkelig mand, som var kommen fra Roeskild og levede og forestod sit embede meget vel. Ellers blev berettet, at grev Daneschiold lod i Nibe kirke gaae 3 tavler om, hvori blev imod 200 rdl. aarlig samlede, som greven ved præsten lod uddeele iblant meenighedens fattige, hvilket NB. vilde eftersees og undersøges, saavel som ogsaa i stiftskisten, om een donation til de fattige der i byen. Kirkebøgerne bleve mig ogsaa foreviiste, men som dend store baade var revent og meestendeel fuld skreven, og baandet, hvormed dend var igiennemdragen, synderrevet, blev præsten erindret og tilholdt at indrette een anden med første og fremsende dend til forsegling. Dend anden over communicanterne var hverken giennemdragen, numereret eller forseglet, som præsten iligemaade blev erindret at lade giøre med første. Ellers vare i Nibe udkomne mr. Rømer³ og Bloch fra Lundbeck, proustens koné af Hornum, hr. P. Bering i Farstrup, Müller paa Panum etc.

Fra Nibe reyste jeg torsdagen d. 10. augusti efter invitation til Lundbeck for at condolere baronen og friherrinden⁴ over baronesse Rantzaws⁵ dødelig afgang

¹ Se forrige side anm. 6.

² Se forrige side anm. 4.

³ Lars Rømer var fuldmægtig på Lundbæk og fra 1725 inspektør ved baroniet Ryssensten og birkedommer ved Ryssensten birk; Bloch og Müller har vel indtaget lignende stillinger; provstens, Peter Wallenbergs, hustru hed Anna Katrine Rafn; P. B. i Farstrup var præst sammesteds.

⁴ Ove Henrik baron Juel af Ryssensten til Lundbæk osv. var gift med Ida Anna grevinde af Rantzau (A.Å. 7. 271).

⁵ Det er Charlotte Amalie Gøye, der døde ³¹/₇ 1724. Hendes ægte-

og giøre afftale om stipendii juliani incremento¹, som og skeede, og efter at jeg der havde spiist middagsmaaltid og talt med generalinde Lewetzows², som ogsaa kom at condolere dem, reyste jeg om eftermiddagen samme dag til Kirketorp præstegaard. Paa veyen saae jeg Bislef kirke, som tilhører baronen, som var i god stand og blye tægt.

Fredagen d. 11. augusti visiterede jeg i Wegerbye kirke, som ligger lidet ovenfor Kirketorp præstegaard og tilhører baron Juul, hvor jeg fandt ungdommen baade stort af tallet og temmelig vel underviist, saa de fleeste der i meenigheden kunde passere for de beste, jeg havde hørt i det heele herredt. Kirkens bygning var nylig repareret og fattedes intet derved uden kirkegaards porter og stetter, som vare under reparation. Ornamente og inventarium vare ogsaa i tilbørlig stand. Degnen³ var vel een ustuderet, men dog een meget skikkelig mand, som klagede over de unge, at de ey komme tilstede i catechization. Degnens bog over communicantes var rigtig giennemdragen, numereret og forseglet, men præstens⁴ kirkebøger blev eet og andet erindret om. Medhielpere var der ogsaa. Præstens text var 1 Cor. 111, som hand heel⁵ forklærede.

fælle, baron, senere greve Christian Rantzau, var en broder til ovennævnte Ida Anna Rantzau. (Meddelt af arkivar Thiset.)

¹ Om det julske stipendium se Saml. til jydsk Hist. og Top. 3. I. 16.

² Kristence Lindenov Rantzau. S. 152 anm. 4.

³ Kristen Andersen, der blev begravet ¹⁹/₇ 1749, 83¹/₄ år gl. Hans hustru, Maren Kortsdatter, døde c. 1713 og han ægtede derefter 1725 Dorotea Lisbet Andersdatter Gjerboe.

⁴ Eggert Nielsen Bilenberg var præst for Veggerby og Bislev 1700—35 (Wib. 3. 486). Han var gift med Karen Pedersdatter Stub, som overlevede ham.

⁵ Her er et ord blevet ulæseligt ved en foretaget rettelse.

[Visitatser i Års herred 1724.]

A. 1724 d. 7. octobr. reyste jeg fra Viborg til Aars og paa veyen besaae Binderup kirke¹, hvor jeg fandt prædikkestoolen opsatt, altertavlen repareret og kirkegaardsporten af nye opmuuret, men der fattedes 1) maling paa prædikkestol, altertavle og skriftestool, 2) port og dørre for kirkegaarden, som Jens Pedersøn lovede at lade gjøre. Hvornæst 3) loftten i kirken tid effter anden vilde repareres og 4) kirkegaardsmuuren oplegges som sognemændene havde lovet at gjøre.

D. 8. octobr. dnica. 17. p. trinitatis visiterede jeg i Aars kirke², hvor ungdommen var ikke synderlig nombreuse og for dend største deel ikkun maadelig grundet i deres christendoms fundament; kirken var meget brystfældig baade paa vaabehuuset og taarnet saavel som paa gulvet etc. og fattedes der NB. een liigbare, som prousten lovede at lade forfærdige. Jeg talte med bønderne om materialierne til kirken at føre, som gjorde een deel præntensioner paa hr. Absal. Finde, som prousten hr. N. Kolding³ lovede om mulig at bilegge. Ornamenten og inventarium blev ikke klaget over. Medhielpere vare der i meenighederne. Præstens kirkebøger over føde, døde etc. bleve mig ogsaa foreviiste og rigtige forefundne uden alleeneste, at mand om dend eenes forsegling [kunde] tvile. Iligemaade bleve Aars herredts justice-, skifte- og auc-

¹ Se s. 96 anm. 1.

² Denne var perpetueret til præsten ved Viborg domkirke, for tiden Absalon Finde. S. 87 anm. 5.

³ Niels Jepsen Colding var præst for Års og Havbro 1716—59 og provst i Års herred (Wib. 1. 54).

tionsprotocoller mig foreviiste, hvoraf jeg selv nylig tilforn havde forsegleet de 2, men dend 3. vilde paa ny forsegles, siden baandet derpaa var synderslidt. Degne vare der tvende. Dend eene¹ meget gammel, dend anden Peder Rold² studiosus, som nyligen dertil havde faaet collatz, som forestood sit embede ustraffelig.

D. 9. octobr. reyste jeg paa veyen til Hornum til Haubroe kirke³, som hand effterhaanden fra anno 1721 indtil nu havde repareret; hvor 1) vaabenhuset var repareret. 2) Taarnet, men dog paa 3 allen nedsiunket, hvoraf de store hugne steene endnu laae paa kirkegaarden. 3) Muuren af kirken, som var af hugne kampsteene, udspækket. 4) Blyet over kirken aftaget og igien oplagt, hvorom mig blev foreviist NB. proustens hr. Absalons seddel, at hand havde ladet herfra føre 7 stykker blye, som vog 1 skippund og 3 skaalpund, af 14. octobr. 1722, hvorhos berettedes, at Jens tømmermand af Viborg havde saa tynd klappet det gamle bly, at derfra blev bortført een stor deel deraf, hvorover blyet paa kirken nu skulde være meget tynd og vaagt. Ellers vare 1) porter og stetterne omkring kirkegaarden gandske øde; 2) var ingen stie til taarnet, hverken inden eller uden, som behøvedes; 3) fattedes ligbaar, som vilde anskaffes. Ellers blev af 4 tilstedeværende sognemænd bekiendt,

¹ Ludvig Kristensen, død $10/8$ 1726, 66 år gl. Han blev $6/8$ 1715 gift med Anne Agnete Ryberg (Blære kb.), der døde c. $4/7$ 1747. Efter sin første mands død ægtede hun Mogens Kristoffersen Bølle eller Vesterbølle, degn for Ulstrup og Gundersted, der døde c. $16/4$ 1749. Ludvig Kristensen havde en søn, Ejler Christian Ryberg (født 1720, død $12/6$ 1760), der først var degn for Brorstrup, Ravnkilde og Haverslev, siden for Ulstrup og Gundersted.

² Peder Olufsen Rold, også kaldet Rolf, blev begravet $21/10$ 1733 i sit 38. år. Han var gift med Sofie Hansdatter.

³ Som Års kirke. Se forrige side, anm. 2.

at prousten ved ald dend forandring, som hand paa taarnet havde foretaget, ingen nytte kunde hafft, men dog havde tilføyet kirkens taarn stor vansiun og skade. 4) Vare een stor deel af stolene saavel karlfolkenes som qvindfolkenes brøstfældig, og skulde repareres; 5) fatte-des bænkene eller muurene i vaabenuuset, som folk pleyede at sidde paa, naar de vendtede præsten etc.

D. 10. octobr., som var tiisdagen, visiterede jeg i Hvornum kirke, hvor ungdommen var ikkun af lidet tall og meget faa foruden præstens¹ og Kampmands² børn, som kunde giøre god reede for deres christendoms hovedlærdom, saasom præsten klagede, at der af de 2 annexer ey vare mange tilstede. Af de gamle vare ingen fast uden af Hvornum sogn tilstede. Kirkens³ taarn var nylig af grund repareret og overalt kalket af een muurmester i Lygstøer. Nu skulde noget paa blyet forbedres, porten for kirkegaarden opsættes, kirkegaardsdigen oplegges og dernæst lofftet over kirken forbedres. Degnen⁴ var een gammel ustuderet mand, som i hans ungdom havde været til Ostindien og ellers faret verden underlig om. Sognepræstens text var prædikk. xii, 1. Tænk paa din skaber i din ungdom, dend samme jeg og kortelig recapitulerede. Kirkebøgerne skulde fornyes.

Onsdagen d. 11. octobr. reyste jeg til Hyldebjerg kirke, som tilhører sr. Anders Kiærulf paa Biørnsholm, og fandt ey alleene ornamenterne i forsvarlig stand, saasom

¹ Knud Ludvig v. Stoltzig Knudsen Flechtner. Se s. 140 anm. 2.

² Hak Henriksen Kampmann. Han tilgiftede sig 1713 Ørndrup, som han ejede til sin død $\frac{7}{7}$ 1743.

³ V. Hornum kirketienende var perpetueret til Ulstrup præstekald. Se s. 140 anm. 1.

⁴ Kristen Andersen var degn her allerede 1701. Han blev begravet $\frac{7}{12}$ 1745, over 82 år gl. Hans hustru, Ellen Sørensdatter, blev begravet $\frac{27}{2}$ 1752 i sit 87. år.

messehagel (gammel), messeskiorte nylig given, alterdug gammel, men alterklædet for 2 a 3 aar siden foræret. Altertavlen og prædikkestoolen var nylig overstrøgne. Kirkens bygning var og renoveret, saa mand ikke kunde see noget der fattedes, uden klokkens træværk er fordervet, saa klokken derfor ikke kand ringes eller i aar og dag har været ringet NB.; at stien til taarnet fattedes, foruden at der manglede stetter for kirkegaarden. Ellers havde sr. Kiærul selv for nylig ladet bygge eet nyt vaabenhus til samme kirke.

Derfra reyste jeg til Fleisborg kirke, som er meget liden og uden taarn, som for 50 aar siden skal være nedfalden, da kongen eyede dend, hvoraf rudera og mange store hugne steen endnu i mængde laae paa stedet. Ellers havde sr. Anders Kiærul, som eyede kirken, lidet eller intet ladet derpaa reparere, siden hand dend fik i eye, uden alleeneste at hand nylig havde ladet sende ny alterklæde og alterdug samt messeskiorte til kirken. Altertavlen saavel som prædikkestolen vare meget slette og behøvede baade reparation og maling, som sr. Kiærul ogsaa skal have lovet. Ellers var et vindue i choret ude, som hand vilde hafft repareret, om hand kunde faaet glarmester dertil. Kirkegaardsdigen var nedfalden samt port og stetter, og kirkegaarden derover ilde af sviin opvrodet, hvorom een bonde, som var tilstede, blev erindret. Ellers havde hand lovet eet nyt vaabenhus til kirken. Funten var een gammel rist. Alterbogen saavel som psalmebogen vare gandske synderreyne.

Torsdagen d. 12. octobr. visiterede jeg i Ulstrup kirke, hvor ungdommen var som i Hornum kirke til een god deel temmelig vel underviist. Kirkebygningen (som tilhører baron Rantzaw¹) var maadelig ved lige holden. Kirken

¹ Ulstrup kirke lå til Krastrup. Smlg. s. 144 anm. 1.

var meget mørk og snever. Ornamenterne fattedes ey heller. De gamle vare i god mængde tilstede. Kirkegaardsporten fattedes ogsaa. Dend unge degn Mogns Vesterbølle¹ havde et got vidnesbyrd af sognepræsten². Medhielpere havde hand ogsaa i sin meenighed. Hverken præsten eller meenigheden havde noget over hinanden at klage. Præstens text var af ordspr. xxii, v. 6 underviis dend unge effter sin veyes leylighed etc. Samme tid recommendere sognepræsten hr. Frantz Rosenberg Niels Poulsøn af Søtrup hans vanførde barn til at nyde med tiden een halv portion af hospitalets godtz. NB. ellers viiste hr. Frantz mig nogle breve anlangende een arvepart paa 136 sldr., som hand havde extraderet til hr. Christopher Weidemand³ paa Mors, men ikke havde afkald for, som vilde erindres i tide. Præstens kirkebog over føde, døbte, copulerede, døde, begravede etc. blev mig foreviist, numereret og forseglet etc., men som præsten havde ladet degnen antegne for afvigte aar 1723 og end ikke havde annoteret uden gandske lidet deraf, men for 1724 slet intet, blev hand derfor alvorlig erindret og advaret selv og flittiger her effter at antegne alt, hvis i hans embede forefalddt. Degnen viiste mig ogsaa designationen over communicanterne, som ikke var forseglet og derfor strax vilde forsegles; blev ogsaa forbøden at skrive i præstens bog. Annexen Gundested, som jeg havde satt mig for at bese om fredagen d. 13. octobr., kunde jeg ikke komme til, fordi præsten sagde, at veyen var saa vanskelig. Reyste derfor, effter at jeg med min heele

¹ Se s. 157 anm. 1. Den forrige degn her, Jens Nielsen, døde først 12/4 1728. „Den unge degn“ betyder vel altså substitutten.

² Frans Nielsen Rosenberg var præst for Ulstrup og Gundersted 1708–37 (Wib. 3. 440). Han var gift med Eva Katrine Reutz, der døde c. 13/5 1736.

³ Kristoffer Larsen Weydemann, præst for Ø. og V. Assels.

følge havde udstaaen mangfoldig brutalité af præsten, hans kone og huusfolk løverdagen d. 14. octobr. til Blære præstegaard og visiterede d. 15. octobr., som var dnica 18 post trinitatis, udi Blære kirke, som hidindtil har tilhøret major Due¹ og var ikkun i maadelig bygnings stand. Ungdommen var temmelig vel underviist i deres christendom undtagen nogle, som ey vilde møde til catechizationen. De gamle vare og flittige nok tilstede saavel som landsoldaterne, som ret skikkelig svarte til spørgsmaal, et par alleene undtagen. Sognepræsten², som var heel syg, gjorde een smuch prædikken. Hans kirkebøger over føde, døde samt communicanter etc. befandtes rigtige. Degnen³ var een skikkelig studiosus, som ey ilde informerede ungdommen. Medhielpere havde hand og saa i meenigheden.

Maandagen d. 16. octobr. reyste jeg til Eidrup kirke, som tilhører major Due⁴ og var takt med teyel og ellers i alle maader, saaviit sees kunde, holdt i god stand. Ornamenterne vare fast nye. Kirkegaardsdigen var ogsaa god. Kirken var af hugne kampesteene. Een stool var nedfalden. Kirken var repareret anno 1702. Prækestoolen var i choret og end paa qvindestoolenes side. Gulvet var noget ujevnt, og tvende luger fattedes paa lofftet. Derfra reyste jeg til Gundested kirke, som tilhører hidindtil baron Rantzow og var ikkun slet vedligeholdt, ti 1) var over choret paa tagget (som var af teyel) saavel som paa lofftet huul, saa mand ikke der kunde

¹ Albrecht Kristoffer Due til Halkær.

² Johan Pedersen Gjørding var præst for Blære og Ejdrup 1722— . . (Wib. 1. 176).

³ Daniel Christiansen Lassen, begravet ¹⁹/₄ 1743, 48 år gl. Han var gift med Magdalene Pedersdatter Kampmann, der døde c. ²⁰/₄ 1760. Deres søn, Christian Lassen, døbt ²⁰/₁₁ 1719, blev faderens efterfølger.

⁴ Den lå nemlig til Halkær.

være tør, 2) vare voxliusene fast udbrendte, 3) prædikkestoolen var muuret, meget slet, ligesom i Blenstrup, 4) kirkegaardsmuuren var gandske forfalden og ingen port eller stetter, saa kirkegaarden var gandske opvraaden af sviin og saae meget ilde ud. Af ornamenterne fattedes 1) messeskiorte, som præsten¹ berettede ikke havde været der i 2 aar, 2) alterklæde og 3) alterdugen var gammel, forslidt og meget slet. Klokken kunde ikke ringes, var ey heller ringet een tid lang, formedelst at der fattedes baade stien op til taarnet af 10 trapper, og klokkestreng, foruden at træverket i taarnen meentes at være noget slet. Vinduerne vare og gandske brystfældige.

Tiisdagen d. 17. octobr. reyste jeg til Schifvum, hvor jeg visiterede samme dag. Kirken, som tillige med annexen tilhører baron Juul² paa Lundbeck, var vel nylig repareret, men fattedes, at lofftæn skulde repareres, stolene forbedres, prædikkestolen forfærdiges, at alterbogen, som var synderreven, skulde indbindes, at porten og stetterne omkring kirkegaardsdigen var borte, hvorover kirkegaarden gandske af sviin var opraadet. Ungdommen i meenheden var til dend største deel meget vel, eendeel ogsaa extraordinaire vel, grundet i deres christendom og gjorde god reede for alt, hvis de bleve tilspurdte om. Ellers vare ornamentet og inventarium i maadelig tilstand. Medhielpere havde hand³ ogsaa i meenhederne. Degnen⁴ var een gammel eenfoldig mand, som lidet gjorde

¹ Frans Nielsen Rosenberg. S. 160 anm. 2.

² Ove Henrik baron Juel af Ryssensten. S. 154 anm. 4.

³ o: Frederik Hansen Høyer, der var præst for Skivum og Giver 1722—47 (Wib. 3. 97).

⁴ Laurs Thomelius. Hans hustru — navnet er ukendt — blev begravet $\frac{2}{1}$ 1719 i sit 34. år. Derefter ægtede han $\frac{29}{6}$ 1719 Birgitte Margrete Ryberg (Års kb.), Han nævnes som degn endnu

ved informationen. De gamle vare og flittig tilstede. Præstens kirkebog over føde, døbte etc. blev rigtig be- funden. Communicantbogen var og forseglet men ikke numereret, hvorfor dend og strax blev numeret [!] og af mig paategnet. Om Giver kirke¹ berettede hand, at dend var i forsvarlig stand og intet derved fattedes. I Skifvum præstegaard udstede jeg ogsaa skriftlig begiæ- ring til prousten hr. N. Colding, at hand paa hr. Absalon Findes vegne og regnskab vilde lade forfærdige tvende liigbarer, een til Aars, een anden til Havbroe kirke.

Onsdagen d. 18. octobr. reyste jeg fra Skifvum til Smorup præstegaard, og visiterede d. 19. octobr., som var torsdagen, i Brodestrup kirke², hvor admiral Reedtz var tilstede. Ungdommen var NB. meget slet, og fast slet- tere end i det gandske herredt, grundet i deres chri- stendom, saa de fast intet meere kunde svare end bare Lutheri ord, hvorefter meenigheden saavel som sognepræ- sten³ blev derom erindret. Kirkens bygning var vel meget slet, omendskiønt der ey fattedes noget essentiel derved. Men kirken var meget small, saa folkene ikke kunde faae rum deri. Saasom og ungdommen var saa mangfoldig, at de umulig kunde faae rum paa gulvet, men maatte staae i stoolene. Degnen⁴ var een heel slet ustuderet person, som vel ikke kunde catechizere. Præstens text var af 1. Joh. v. Hans bud ere ikke svære. Medhielpere havde hand i alle meenigheder. Kirkebøg-

1726, men er rimeligvis kort tid efter blevet forflyttet, for han ses ikke at være død her i sognet, og 1728 var Absalon Jakobsen Koefoed degn her.

¹ Denne lå 1725 til Torstedlund (Albrecht Kristoffer Due.)

² Denne lå til Nørlund (Knud Reedtz).

³ Melchior Edvard Kristensen Agerholm var præst for Brorstrup, Ravnkilde og Haverslev 1712—31 (Wib. 1. 224).

Anders Kristensen.

gerne lovede hand at sende mig med allerførste til Viborg NB. Haverslef og Ravnkilde kirker¹ forsikrede baade sognepræsten og prousten at være i god stand, det jeg og kunde see paa Haverslef kirke, som jeg reyste forbi, da jeg reyste til Nørlund, hvor jeg af admiral Reedtz² og hans frue blev meget vel imodtagen, og af major Sehested³ og hans frue, som paa samme tid vare der henkomne, bleve inviterede til Nøraggergaard, omendskiønt vi maatte undskylde os for tidens korthed. I Smorup præstegaard kom hr. Peder Bering og begjærede skriftlig, at hr. Abrah. Hvid i Næsborg maatte beskikkes ham til sætteproust for at anhøre proustens hr. Jens Snedekers vidnesbyrd angaaende een contract imellem ham og enken.

¹ Disse lå utvivlsomt til Nørlund (Knud Reedtz).

² Admiral Knud Reedtz til Nørlund var gift med Karen Krag Keldsdatter (AÅ. 11. 323).

³ Iver Nikolaj Sehested havde nylig købt Nøragergård på auktion efter Niels Arctander. Han var gift med Alhed Magdalene Schwaneweide, enke efter Niels Benzon til Havnø.